4

Sosyalist Feminist

KAKTÜS

K Yayınları

Asuma 1

Sosyalist Feminist
KAKTÜS

K. Yayınları
Sosyalist Feminist KAKTÜS
Sayı 4, Kasım 1988

*

Yayın Kurulu
Banu Paker, Gülnur Savran, Nalân Akdeniz, Nesrin Tura, Sedef Öztürk

*

Sahibi
Canan Bayraktutan

*

Yazı İşleri Sorumlusu
Nesrin Tura

*

Kapak Düzeni
Kevser Çoruh

*

Dizgi
Yayınevi

*

Baskı
Bizim Ofset Tel: 567 12 99

*

Cilt
Çiftçi Mücellithanesi

*

Yazışma Adresi
Barbaros Bulvarı, Hüsnü Savman Sok. Ömeroğlu Apt. No. 12/3
Beşiktaş/İST
Tel: 159 16 28

*

Açık olduğu günler:

Çarşamba	Saat: 16.00-20.00
Cumartesi	Saat: 12.00-17.00

*

Abone Koşulları

Yıllık	Tek Sayı için
10.000 TL.	2.000 TL.
20 $	3.50$
35 DM	6 DM
12 £	2.5 £
115 FF	20 FF

*

Abone ücretlerinizi T. İş Bankası A.Ş. 1041 Pangaltı/ İST Şubesi
Sedef Öztürk 300-0523365 No.lu hesaba yatırabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

Bu Sayı Çıkarken 5
Okuyucu Mektupları 6

Kadınların Görevi Barış Türküleri Söylemek Mi?
Gülnur Savran 9

SÖYLEŞİ

Belçikalı Bir Feministle Görüşme
Sedef Öztürk 17

TARTIŞMA

'Kadınlara Rağmen Kadınlar İçin" Tavrına Bir Eleştiri
Ankaralı Bir Grup Müslüman Kadın 25
Eleştiriye Bir Yanıt
Sedef Öztürk 28
AKD Söyleşisine Bir Yanıt
Can Soytemiz 31
Yeniden Kadın Hareketinin Bağımsızlığı Üzerine
Banu Paker 32
Bir Mektup
Stella Ovadya 37

KUZEY AVRUPA DOSYASI

Nairobi'den Oslo'ya
Latife Fegan 39
Hamburg'da Türkiye'li Kadınlar
Ülkü ve Nuran 45

TOPLANTI, HABER, ŞENLİK

Barındırma Üniteleri Dayak Sığınaklarına Alternatif mi?
Nesrin Tura 49
AKKD I. Olağan Genel Kurulunu Yaptı
SF KAKTÜS 52
Kadın Ve Barış Günü
SF KAKTÜS 54
Nuray Kaya Olayı
SF KAKTÜS 55
Ankara'da Feminist Konferans 57
Demokratik Basın Birliği Kuruldu 58

Perestroyka Sovyet Kadınına Neler Vaad Ediyor?
Hatice Kaya 59
Margaretha İle Rosa'nın Yetmiş Yıl Sonraki Mutlu Buluşmaları
Nacıye Atay 63
Başka Bir Kadın
Nural Yasin 66
Oğlan Çocuk Annesi Olmak
Hacer Ansal 68

Bu Sayı Çıkarken

8 Ekim'de büromuzda ilk gündemli sohbet toplantımızı yaptık. Umduğumuzun çok üstünde katılım ve ilgiyle karşılaştığımız bu toplantıdaki tartışmayla ilgili düşüncelerimizi Banu'nun yazısında bulabilirsiniz.

Ayrıca, daha önce de kurmak istediğimizi duyurduğumuz araştırma grupları da çalışmalarına başladı. O gün büromuza gelen kadınlar dört grup oluşturdular: "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik", "Cinsiyetçi Sistemin Kökenleri", "Çalışan Kadının Evde ve İşteki Konumu", "Kadınların Sınıfsal Konumları Neye Göre Belirlenir?... İlgilenenler Çarşamba ve Cumertesi günleri **Kaktüs**'le ilişkiye geçebilirler.

Bu sayımızda da dışarıdan katkılar var: Latife Fegan ile Ülkü ve Nuran'ın yazıları Kuzey Avrupa Dosyası'nı oluşturuyor. Hatice Kaya'nın yazısı ise **perestroykanın** kadınlar için ne ifade ettiğini irdeliyor.

Ayrıca Naciye Atay Margaretha Von Trotta'nın "Rosa Luxemburg" adlı filminden hareketle, bir kadın yönetmenin bir sosyalist kadın militana bakışının özgüllüğü üzerinde duruyor.

Katkıların yanısıra, dergimizde çıkan yazılara eleştiri ve yanıtlar da geliyor. Ankaralı bir grup İslamcı kadının Sedef'in 2. sayıdaki yazısına yanıtlarını ve Sedef'in bu yanıta eleştirisini Tartışma bölümünde yayınlıyoruz. Bu bölümde yine Ankara'dan Can Soytemiz'in, Ayşegül Devecioğlu ile geçen sayıda yaptığımız söyleşiye ilişkin görüşlerini bulabilirsiniz.

İki ay sonra buluşmak üzere...

Bir dahaki toplantımız **10 Aralık, 1988 saat: 14. 00'te.**
Konu: **"Kadın Kimliği ve Kadın Değerleri"...**
Yer: **Bilar**,İlk Belediye Caddesi, Küçük Tünel Han, No. 5, Kat. 2, Tünel

SF KAKTÜS

Not: Bir de ricamız var: Abone olmak isteyenler, havale yaptırırken yalnız banka numarasını değil, hesap numaramızdaki ismi de belirtmeyi unutmasınlar. Aksi takdirde havaleyi çekemiyoruz.

"Nedir kadın? " sorusunun az ilerisinde bütün heybetiyle duran esas ve önemli sorun, kadın olmak nedir ve neden kadın olmak gibi ayrı bir soru vardır gündemde. Bu soruyu besleyen zihniyet gücünü nereden alıyor? Ben kendi payıma ekip çalışması gerektiren bir yerde çalıştığımdan bunu çok yoğun yaşamadım. Ama iş sokağa döküldüğünde çirkin ve sersemletici. Gözlemlediğim tüm kadın erkek birliktelikleri, erkeğin mutlak hakimiyetine ve kadının kendini inkârına dayanıyor. Önce anne olduğuna inanan kadın kendi reddini nerede başlatıyor? Erkeği karşıma almak kendim için feminist olmak gibi bir derdim yok benim. Benim derdim sokaklardan çok kadınlarla. Çünkü kendini dayatmayan, insan olmak gibi bir problemi olmayan kadın /anne ikilemini sıfat yapan kadınlarla benim derdim. Sorun farkında olmama, olamama, olmasına izin verilmeme sorunuysa, tecimsel ve dirimsel incelemeleri biraz aralasak ta, nasıl yapmalı da geleneksel misyonu sırtına alan kadının anne ve eş olmanın dışında problemi olmasını sağlamaya baksak! Varoluşunun ispatının üretmek olduğuna kadını nasıl götürmeli? Talep hakkının erkek olmakla ilgili değil, insan olmakla ilgili olduğunu, bunun da dayatmak ve ısrar etmekle ve sıfatla değil, kişilik kazanmakla ilgili olduğu çengeli kadının kafasına nasıl atılır? Kadının acıda değil, yaşamda yeri olduğuna hem de tek başına olduğuna inancı nasıl sağlanır? En önemlisi kadının bu düzenden kendisi için bir şeyler talep etmeyi akıl etmesi nasıl sağlanır? İşçi kadın, "neden işçi insan değil de işçi kadın? ", sorusunu soramadığı sürece, çalışan kadın çalışan insan olamadığı sürece, sosyalizmle gelen yasal kurtuluşuna sahip çıkacak mı? Bilecek mi? Onu utka uluşturabilecek mi?

Beni ne feminizm ne de aradaki kavgalar ilgilendiriyor. Beni eylemlerin pratik içindeki kazanımın, kadına insan olarak kazandırdıkları ilgilendiriyor. Önce bağlanıp dövülen, sonra da ırzına geçilen, evli olduğu için yasal birleşme sayılan bu vahşetin namusla ilgili korkusunu, dövüldüğü ve ırzına geçildiği halde kadın duyuyor ve katlanıyorsa... ne kendi ne de kocasının bedenini tanımadan ve cinselliği erkeğin üste çıkıp inmesi diye tanımlayan milyonlarca kadın mevcutsa, yatağa gitmiyor, götürülüyorsa, cinselliğini azıcık fark edip kocasından yatakla ilgili bir talepte bulununca tuhaf tuhaf bakılan kadınımız varsa, sosyalist beylerimizin bile genel talepten ayrılmayan talepleri kadını "evde kalmak'tan korkutuyorsa, soralım onlara: "Yahu, biz sizin için uluslararası bilimsel incelemeler yapıyoruz, siz ne diyorsunuz? " Ne demek mi istiyorum? Yapılanlar en azından acilen gerekli ve ye-

"Kadın hareketi sosyalist mücadeleden ayrı gelişemez, bu bir burjuva oyunudur, artı değerden sonra gelişti herşey" diyorlarsa, boş verin! İyi gelişti! Bu ikilemi fark edenlerin kadın olmak gibi bir dertleri var mıydı? Hep kavramlarla konuşuluyor, havada kalan kavramlarla. Pratik denilen bir somut gerçek vardır. Benim bildiğim en adil kantar bu!

Deniz Gülü

MERHABA,

Kaktüs'e emeği geçen herkesi kutluyorum. İçtenlikle başarılar diliyorum.

İki sayınızı göndermişsiniz. Teşekkürler. Aldım. Ve ilk elde onları devreden çıkardım yoğun okuma yüklü programımda. Ara verdiğim, başka konulara döndüğüm oldu. Daha önce **S. F.** lerin kadın sorununa yaklaşımını **Yeni Öncü** sayfalarında da dikkatlice takip edip bu ekole bağlanmıştım. **Kaktüs** farklı bence: Bir başına ve sizler çıkarıyorsunuz. Buna büyük önem veriyorum ve seviniyorum da bir erkek olarak.

İlk sayınızda niçin sosyalist feminist olduğunuzun açılımı (cinsiyetçi işbölümü ve anti-kapitalist bakış v. b. bağlamı) katıldığım ve olumladığımdı.

Bence ikinci sayınızdaki (ilki tabi ki çok meşhur olan ilklerin acemiliğini de taşıyordu) Nesrin Tura'nın yazısı soldaki geleneksel yaklaşımlarla anlamlı ve yerinde bir hesaplaşmanın ilk adımını oluşturuyordu. Geleneksel yaklaşımlar dikkate alındığında bunun bitmeyeceği ve süreceği de ortada. Başarılar...

İkinci sayınızda çok hoşlandığım, söylenenlerin pratik yaşamla da doğrulanmış deneyler olduğunu göstermesi bakımından, Filiz Ağın'la yaptınız görüşme olmuştu. 1975'ten sonraki sürecin "geçmişte tüm kadınlara yönelemedik" açıklamasının içi boş ve anlamsız bir söz olmadığını, tabii ki Filiz'in içtenliğine bağlamıyorum. Ama yaşanan bir sürecin içinde (nasıl olduğu ikincildir şu an için) olandan geliyorsa bu söz, kim es geçebilir?

Çeşitli okuma süreçlerine rağmen, uzun yılların geleneği ile yoğrulmuş erkek egemen toplumun ilişkilerinde yetişen biz erkeklerin (genel değil, biz, yani bir toplumsal projesi olan) kendimizi aştık, aşıyoruz dememiz yetiyor mu acaba? Bu satırın yazarı onca süreci aşmasına, yaşamasına rağmen erkek egemen toplumun ilişkilerini taşımıyor mu? Sorun niyet ve iyi temenniler değil tabii... Dün "bacılarımız" olan kadınların, bugün kendi kimlikleri ve talepleri ile ortaya çıkmalarını doğrudan demokrasi için de çok anlamlı buluyorum. Bağımsız kadın hareketi ile doğrudan demokrasinin bağı sorununu umarım ilerde ele alırsınız.

Boşanma hakkı, kadınların korkusuz gece sokağa çıkma hakkı vb. derken, Nesrin Tura'nın yazısında hesaplaştığı muhatapları (bilcümle ge-

neli) arasında bir araştırma yapmanızı öneriyorum. Evli ve içeride olan erkeklerini bekleyenler arasında: Bekleyenler kayınvalidelerinden ayrılıp ayrı bir ev tutma, çalışma, tek başlarına kimseden izin almadan ziyarete gelme, gelmeme hakkına sahipler mi? Bunların çoğunu ya da bir kısmını elde etmişlerse nasıl? Biz erkeklerin (içeridekiler) tavrı ne olmuş? Olumlu değerlerimize sahip çıkıp onurla yaşatalım. Ya yanlışlarımız ve egemen erkek ilişkilerimizin durumu ne alemde? Dedim ya sorun niyet meselesi değil diye...

Üstelik aslonan sizin kendi yaşamınız. Bedeniniz. Ve kafanız. Paylaşma ve birlikte yürüme mi? Bunun en anlamlısı da özgürce ve gönüllüce katılımdan geçeni, yani doğrudan katılımın gerçekleşmesi ile olanı bence. İş böyle olunca buyurmaya pek alışkın hemcinslerimin feryadını ve onların epigon kadınlarını anlamak zor olmuyor.

Bir kısa dost sohbeti olsun istedim. Altı yıla yakındır yatıyorum. Nesrin Tura'nın hesaplaştığı geleneklerden bir başkasından kopup geldim. Zaman ve yaşananlarla, emeğimle yoğrulup duruyorum. Eleştirilerinizdeki (N. Tura) haklılığı vurgulayıp izninizle geleneklerden kopuşun pek de kolay olmadığını söyleyeyim. Uzun ve sancılı bir süreç bu. Hat önemli. Ama bence bu içine kapanma vb. olmamalı. Toprağımız bereketli maşallah. Ve malzeme de bu ne edersin? Hoşgörüyü (ilkesizliği değil) elden bırakmadan uzun, soluklu bir yol tuttuğunuz. Bunu biliyor, anlıyorum. Bu bir dost mektubu. Yayınlanması için yazmadım. Hepinize içten başarılar, pratikte geniş adımlar diliyorum.

Sevgi ve dostlukla

Yusuf GÜLAŞLAR

Not: Sayın Yusuf Gülaşlar'ın mektubunu kendisinden izin alarak yayımladık.

KADINLARIN GÖREVİ BARIŞ TÜRKÜLERİ SÖYLEMEK Mİ?

Gülnur Savran

Son yıllarda gerek solun bir bölümü, gerekse Batı'da kadın hareketi içinde yer alan çeşitli feminist gruplar militarizm ve silahlanmaya karşı mücadeleyi herşeyin önüne koydular. Barış mücadelesine tanınan bu **mutlak öncelik**, somut toplumsal nedenlere bağlanmayan, neredeyse özerk bir içdinamiği olduğu düşünülen bir nükleer silahlanma anlayışından kaynaklanıyor. Böyle, toplumsal ilişkilerden, dünya sisteminden soyutlanmış bir silahlanma imgesinin mistik korkular doğurması kaçınılmaz: Temeli ve işleyiş mekanizması açıklanamayan her güç gibi, nükleer silahların da **kısa dönemde** 'insanlığın engellenemez yok oluşu'na yol açacak canavarlar olarak görülmeleri çok doğal. Böyle olduğunda da sosyalizmin kurulmasından, kadınların özgürleşmesinden **önce**, bütün insanlığın bu ortak karabasandan kurtuluşunu 'düşleyen'bir politika önerilmesinde şaşılacak bir yan yok. Bu soyut insanlık sorununa mutlak bir öncelik atfetmenin soldaki örneklerinden biri, ayırımsız olarak bütün toplumsal sistemleri aynı biçimde

etkileyen bir "uygarlık krizi" kavramı ve bu kavram da temellendirilen bir mücadele anlayışı: "Global nükleer felaketin her gün kendini hissettirdiği günümüzde, sağlam bir barışın kurulmasını sosyalizmin 'kurulması'na bağımlı kılmak düşünülemez. " (1) Çünkü nükleer felaket toplumsal sistemlerle bağlantısı olmayan ve önlenemez bir vebadır! Aynı yaklaşıma bazı feministlerde de rastlamak olanaklı: "... yaşamımı yitirmekten o kadar çok korkuyordum ki, onu korumak için mücadele etmem gerektiğinin farkına vardım; zaten çok da fazla yaşayacağıma inanmadan, yaşamımın niteliğini düzeltmek için mücadele etmek (boştu). " (2) Bütün insanlığın sorunun geleceğine duyulan bu kesin inanç insanların kendi aralarındaki çeşitli mücadeleleri ertelemeleri için pekala geçerli bir gerekçe olabiliyor.

Nitekim, geçtiğimiz on yıllık dönemde, Batı'da en büyük kitle hareketleri anti-militarizm ya da barış mücadelesi çerçevesinde gerçekleşti. Yok olma korkusu, çeşitli batı ülkelerinde yüzbinlerce kadını ve erkeği sokaklara döktü. Öte yandan, son yılların en başarılı feminist kampanyalarını "barışçı feministler" düzenlediler. Bu kampanyaların ilki ve en uzun süreli olanı, İngiltere'de Greenham Amerikan hava üssüne "Cruise" füzesi yerleştirilmesine karşı beş kadının 1981 yılında başlattıkları eylemdi. Bu kadınların üssün yanında kurdukları "barış kampı", aradan geçen süre içinde, çeşitli aşamalarda onbinlerce kadını harekete geçirdi. Kamp, nükleer silahlanma politikasına karşı sürekli bir protesto odağı ve uluslararası barış hareketi için bir esin kaynağı haline gelmişti.

Kısacası, feministler olarak da, sosyalistler olarak da barış mücadelesi konusunda kafamızı netleştirmek, tavrımızı belirlemek zorundayız. Bu mücadeleyi ussal olmayan temellere dayandırıp mutlaklaştırmaktan, insanlığın önünde büyük bir tehlike oluşturan ve bu niteliği ile yüzbinleri harekete geçiren bir sorunu görmezlikten gelmeye kadar uzanan bir yelpaze içinde nasıl bir konumu seçeceğiz?

Nükleer silahlanma us dışı bir canavar mı, toplumsal mücadelede kullanılan ussal bir silah mı?

'Hele bir yaşamımızı güvence altına alalım, bu yaşamı nasıl düzenleyeceğimiz konusunda sonra mücadele veririz' türünden bir mantıkla antinükleer mücadeleyi diğer mücadelelerin önüne geçirmenin, nükleer silahlanmayı bir "uygarlık krizi" olarak görmeye, ya da ona soyut bir " imhacılık" (exterminizm)(3) atfetmeye dayandığını söylemiştim. Bu soyut anlayışın temelinde militarizmin ve silahlanmanın özerk bir dinamiği olduğu varsayımı yatıyor. Bu ise, nükleer teknolojiye, kimin tarafından, ne amaçla geliştirildiği ve hangi politik kararlar doğrultusunda kullanıldığından bağımsız olarak, mutlak bir belirleyicilik tanımak demek. Böyle bir teknolojik determinizme düşmemek için, savaşları, militarizmi, uluslararası düzeyde olsun tek tek ülkeler için olsun, politik ve toplumsal ilişkiler bağlamında ele almamız gerekiyor. Militarizm ve silahlanma her zaman "dış düşmanla iç düşman arasında kurulan bir simetri"(4) üzerinde yükselir.

Öyleyse ilkin, egemen sınıfın örgütlü şiddeti tekelinde tuttuğunu ve bu sınıfın askeri ve siyasi güvenlik sisteminin nükleer silahların bir **sonucu olmadığını** hatırlamak zorundayız. İkinci olarak da, emperyalizmin varlığını

ve gücünü koruduğu bir dünyada yaşadığımızı ve emperyalizmin bu gücünü sürdürmeye kararlı olduğunu. Bu, silahlanmanın kaynağını saptayabilmek için toplumsal bir tahlili benimsemek ve bu tahlilin getireceği taraflı hareket noktasından kaçmamak anlamına gelir: " 'Uluslararası gerilim' ve 'savaşın tehlikeleri' gibi özünde soyut önermelerin yerine, bu tür tezler emperyalist dünya sisteminin gerçeklerinden ve onun yalnızca varolan sosyalist devletlere karşı değil, emperyalizmin ekonomik ve stratejik çıkarlarını tehdit eden bütün ulusal kurtuluş mücadelelerine karşı da duyduğu yok edilemez düşmanlıktan hareket eder."(5) Bir yandan bölgesel savaşlar, öte yandan iki dünya savaşı ve bir üçüncü dünya savaşı tehdidi, emperyalizmin, dünya devriminin kısmi de olsa her ilerlemesi karşısında kendini savunmak için başvurduğu karşı-devrimci şiddetin ifadeleri.(6) Bu politik belirleyicilerin yanısıra, sermaye birikiminin çıkmazları ve silah sanayiinin emperyalizm için taşıdığı ekonomik önemden de söz etmek olanaklı. Ancak, ben burada bu tür bir ayrıntılı tahlile girişmek yerine, belli bir bakış açısını belirlemeye çalışıyorum. Bu bakış açısının özünde de sosyalizm mücadelesi ile anti-nükleer mücadelenin birbirinden koparılamayacağı yatıyor. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse, militarizm ve silahlanma emperyalizmin gücünü sürdürmesine, emperyalizmin gücünü sürdürmesi ise, **Sovyetler Birliği dahil olmak** üzere bütün dünyada sosyalizmin kurulmasının önünde duran engellere bağlı. Sovyetler'in de içine itildiği silahlanmanın durdurulabilmesi için bu engellerin ortadan kalkması gerekiyor. Hem sosyalizmin kuruluşunun önündeki engellerle hesaplaşmamak, ama hem de 'barış mücadelecisi' olmak, olsa olsa mistik bir korkuyu mistik yöntemlerle aşmaya çalışmaktır. Anti-nükleer mücadeleyi sosyalizm mücadelesine bağlamak insanlığı tehdit eden bu tehlikeyi küçümsemek anlamına gelmez; tersine bu yaklaşım, kalıcı bir barışın kurulmasının gerçek koşullarını sağlamaya yönelik olduğu ölçüde, bu tehlike karşısında daha sorumlu davranmak anlamını taşır. Sosyalistler olarak, anti-militarizm uğruna sokaklara dökülen insanlarla birlikte olmak zorundayız; ama sosyalizm mücadelesini kendimize saklayıp onlarla birlikteyken "uygarlık krizi"ne çözüm aramak için değil, onlara demokratik ve saygılı davranıp kendi bakışımızı anlamak için.

Nükleer füzeler erkek mi?

Savaşların, militarizmin toplumsal-politik ilişkilerden kopuk, soyut bir insanlık sorunu olarak ele alınışıyla, kimi feministler arasında yaygın olan, erkeklerin biyolojik(cinsel) ya da tarihsel belirlenimleri yüzünden kendiliklerinden şiddete eğilimli oldukları anlayışı örtüştü. Feminizm içinde 'önlenemez canavar nükleer füze' imgesine koşut bir 'erkek egemenliği simgesi füze' tasarımı oluştu. Nükleer savaş tehdidini erkek psikolojisine bağlamak; savaşı erkeklerin en 'has' faaliyeti, militarizmi patriyarkanın bir ürünü olarak görmek bazı batı feministleri arasında, özellikle 1970'lerin sonundan bu yana, neredeyse sorgulanmaksızın kabul gören doğrular haline geldi. "Barışçı feministler"in bir bölümü, bu nedenle, barış mücadelesini dolaysız olarak feminizme bağlıyorlar: Şiddet, savaş erkek egemenliğinin simgeleri olarak görülünce, bunlar feminizmin ilk hedefi

olarak seçildiler. Ayrıca, şayet savaş cinsiyetçiliğin ve 'erkek şiddeti'nin bir ürünüyse, en tutarlı barış savaşçıları doğaldır ki kadınlar olacaktır...

Erkeklerin kadınlardan daha çok şiddete başvurdukları hiç kuşkuya yer bırakmayacak bir doğru. Ancak erkeklerin kullandıkları farklı şiddet türlerini birbirinden ayırmak gerek. Bir yandan, erkeklerin kadınlara karşı kullandıkları şiddeti de, savaşlarda başvurdukları şiddeti de "öyle eğitilmeleri"ne bağlamak, erkek egemenliğini gözardı eden bir yaklaşım. Öte yandan, bu iki farklı şiddet türünü erkeklerin aynı "şiddet eğilimi"ne bağlamak da, bir toplumsal egemenlik ilişkisinin temeline bir davranış biçimini yerleştirmek demek. Oysa, "tek tek kadınların ırzına geçmek"le nükleer silahlarla "gezegenimizin ırzına geçmek" (7) aynı temelden kaynaklanan şiddet türleri değil. Erkekler, kadınlar karşısında, egemen konumda oldukları ve bu konumu savunmak istedikleri için şiddete başvuruyorlar; buna durduk yerde, 'kendiliklerinden' eğilimli oldukları için değil. Bu egemenlik konumu, erkeğin kadına 'sahip olduğu' bir ilişki biçimine yol açtığı içindir ki, karısına dayak atan ya da herhangi bir kadının ırzına geçen erkeğe gerçek ahlaki ve toplumsal yaptırımlar uygulanmaz. Erkek de kendi konumuna uygun bir bilinç taşıdığından, kadının bedenine sahip olmanın bu çeşitli biçimlerine başvurmayı kendinde bir hak olarak görür.

Oysa erkeklerle 'düşmanlar' arasındaki ilişki böyle bir ilişki değil. Dolayısıyla, erkekleri savaşlarda dövüşmeye razı etmek için, koskoca devletlerin koskoca aygıtlarını seferber etmeleri, hem baskıya, hem ideolojiye başvurarak erkekleri, ölmeye ve öldürmeye hazır hale getirmeleri gerekiyor... Kuşkusuz, farklı çağlarda ve kültürlerde, toplumsal yapının ve bu yapılara uygun düşen cinsiyetçilik biçiminin özgüllüklerine göre, erkekler savaşmaya daha az ya da daha çok hazır oluyorlar. Feodal toplumun ilişkileri geride kaldığı ölçüde, erkeklerde öldürme güdüsünü doğurabilmek için, egemen ideolojinin onları devletin ve ülkenin tehlikede olduğuna ikna etmek uğruna büyük çabalar harcamak zorunda kaldığı açık. Öte yandan, Türkiye'de erkeklerin orduya katılmalarının artık büyük ölçüde maddi nedenlere (yüksek maaş, sosyal ayrıcalıklar) bağlı olduğu, Batı'da da aynı işlevi işsizliğin gördüğü yaygın olarak bilinen gerçekler. (8)

Öyleyse, kadınların ordudan dışlanmalarından ve bu denli kritik önem taşıyan başka alanlar gibi bu alanın da erkeklere tahsis edilmiş olmasından kalkarak, erkeklerin kendiliklerinden savaşkan ve şiddet eğilimli oldukları sonucuna varmak olanaklı değil. (9)

Ya kadınlar, onlar barışçı mı?

Söylemeye gerek yok; bu mantıkla, şiddet ve imha erkekse, barış ve yaşam kadındır! Erkekler yok ederler, yıkarlar; kadınlar yaratırlar, üretirler!

Kadınların kaçınılmaz olarak erkeklerden daha barışçı oldukları inancı aslında feminizm içinde yeni değil. I. Dünya Savaşı, ilk feminist dalganın eşit oy hakkı mücadelesi doruk noktasındayken patlamıştı. O günün feministleri anti-militarizm ile feminizm arasında çeşitli bağlantılar kurmakta gecikmediler ve 1915'te Lahey'de, Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın Birliği'nin ilk toplantısı yapıldı.(Örgütün kendisi ancak 1919'da kurulacaktı.) Feminizmin kaçınılmaz olarak barışçı olması gerektiği kanısı genellikle ka-

dın kimliğinin özeliklerine dayandırılıyordu. Annelik, başvurulan bu nedenlerin en yaygın olanıydı. Örneğin, dönemin ateşli barış savunuculanndan biri olan, Güney Afrikalı feminist Olive Schreiner daha savaştan önce şöyle diyordu: "İnsan etinin tarihini, onun değerini (sadece bir kadın) bilebilir; bir erkek bunu bilemez. " (10) Yine aynı dönemde, 1915 Lahey konferansının örgütleyicilerinden Aletta Jacobs ise kadınların barışı sağlayacakları konusunda büyük umutlar besliyordu. Çünkü, aynı zamanda bir süfrajet olan Jacobs'a göre, kadınlarla erkeklerin savaşa ilişkin duyguları çok farklıydı: Erkekler "ekonomik sonuçları" düşünürken, kadınlar savaşın yol açacağı "mutsuzluk ve acı" nın bilincindeydiler. (11) Barışın gerçekleşmesi yolunda kadınların özel bir yerleri olduğu görüşüne çağdaş bir örnek te, Almanya'da uzun süre Yeşiller'in öncülüğünü yapmış olan Petra Kelly'den. Kelly'ye göre sadece kadınlar "rahimlerine, kökenlerine, doğal ritmlerine, içsel olan uyum ve barış arayışlarına geri gidebilirler... " (12)

Gerçekten de, gerek I. Dünya Savaşı öncesinde, gerek iki savaş arası dönemde, kadınlar çeşitli ülkelerde savaşa ve militarizme karşı örgütlendiler; bir anlamda barış bayrağının taşıyıcılığını yaptılar. Böylece, **tarihsel olarak** feminizm ile anti-militarizm arasında bir bağ kurulmuş oldu.

Ne var ki bu tarihsel bağ, kadınların özgül kişilik yapıları ya da annelik güdüleri yüzünden, yani **kadın oldukları için**, savaşkanlık, 'kahramanlık' çağrılarına karşı özel bir bağışıklıkları olduğunu göstermeye yetmiyor. Tersine, oğlunu ve kocasını savaşa göndermek için didinen, bu 'onur'dan kendine düşen payı almaktan geri durmayan kadınların öyküleri her ulusun tarihinde ve resmi tarih kitaplarında övünç kaynağı olarak belgelenir! Kadınların ille de barışçı, erkeklerin ise ille de savaşçı olmadıklarına ilişkin ilginç bir öykü yine I. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına ait. Savaştan sonra barış adına seçime adaylığını koyan E. Pethick-Lawrence adlı süfrajet bu olayla ilgili anılarını şöyle anlatıyor: "Destekçilerimin kadınlar olmadığını hemen fark ettim... Kocalarının ve oğullarının öcünü almak için hepsi 'herşeyi yapmaya'hazırdı. Benim destekçilerim askerlerin kendileriydi... Benim gibi yaşamının sekiz yılını kadınlara oy hakkı kazanma çabasına adamış biri için... garip bir deneyimdi bu. Ama askerlerin bir barışçıya oy vermeleri daha da garipti." (13) Öte yandan, II. Dünya Savaşı'nda, 'vatan görevi' uğruna "Mutfak Tugayları" (14) oluşturup, yağdan tasarruf ederek silah yapımına destek olmayı üstlenen ya da kadın dergilerinde kızkardeşlerini savaşan erkekleri hoş tutmaya çağıran ("Ben kendimi sakınacağım diye yiğit erkekler ölmemeli! " (15) kadınlar da var.

Bütün bunlara karşın, askerliğin, ordunun, silah sanayiinin erkeklerin alanları olduğu açık. Ancak bu, daha önce de belirtmeye çalıştığım gibi, kadın olmak bu alanlara girmekle bağdaşmadığı için değil, kadınlar bu **yüksek yetki** alanından dışlandıkları için böyle. Nitekim, özellikle Batı'da 'savunma' harcamalarının artması ve 'yeni iş alanları'nın açılmasıyla birlikte kadınlar giderek bu sanayiin bir parçası olmaya başladılar. Bunun olumlu bir gelişme olup olmadığı tartışması bir yana, bu alandaki kadınların **kadın** olmaları, işlerini korumak uğruna silah yapımını savunmalarını engellemeye **yetmiyor**. Bu tür işlerde çalışan kadınlar CND'yi (İngiltere'de nükleer silahsızlanma kampanyası) ekmek paralarına yöneltilen bir tehdit olarak gördüklerini açıkça itiraf ediyorlar. (16)

Kısacası, kadınların sırf kadın olmaktan kaynaklanan bir barışçılıkları olduğu gerçeklere pek uymuyor. Öyleyse bu, **büyük ölçüde ideolojik** bir önerme. Ve kanımca, bizzat cinsiyetçi ideolojinin kadın kimliğine atfettiği 'değerler'i yeniden üreten bir önermesi.

Feminist olmak 'kadın değerleri'ni yüceltmek mi?

İnsanlığın kurtuluşu için üretme, yaratma, yaşamı koruma, besleme, şefkat gibi, cinslerarası işbölümünde kadınlara düşen konumun gereği olan değerlere başvurmak, ya bunların kadınların doğal özellikleri olduğunu varsayan biyolojist bir yaklaşımdan kaynaklanıyor, ya da toplumsal olarak edinilen annelik rolünün mutlaklaştırılmasından. İlk yaklaşımın hem gerçekleri açıklamaktan uzak olduğu, hem de kadınların kurtuluşunun önünde gerçek bir engel oluşturduğu konusunda burada uzun uzadıya **söz** söylemek gereksiz. En gerici-tutucu ideolojiler hep bir tür doğalcılığa dayanırlar. İkinci yaklaşım ise, kadınların toplumsal konumunun onlara, cinsiyetçi burjuva toplumun rekabetçi, bireyci, saldırgan dünyasının dışındaki bir takım özelliklere sahip olmanın **avantajını** sağlamış olduğu varsayımına dayanıyor. Bu niteliğiyle de, bence üzerinde tartışılması daha anlamlı bir yaklaşım. Ne var ki, kadın-erkek ilişkisinin bir egemenlik ilişkisi olduğu bir bağlamda, ezilmişlik konumundan kaynaklanan bu özellikler oldukları gibi korunup yüceltildiklerinde, kaçınılmaz olarak o ezilmişliğin damgasını taşırlar. Kadınlar erkekler kadar rekabetçi, bencil, bireyci olmayabilirler; bu da bir üstünlük olabilir. Ama kadınlar, **aynı nedenle** haklarına sahip çıkmada, kendi görüşlerini savunmada güçlük çekerler; ezik ve sindirilmiştirler çünkü. Saldırgan değil, genellikle daha yumuşak ve barışçı olabilirler; ama bu aynı zamanda onların saldırı karşısında kendilerini savunamamaları, kendilerine yöneltilen şiddete boyun eğmeleri anlamına gelir. Duygularını bastırmayıp, erkeklere göre daha büyük bir yüreklilikle sevebiliyor, yeri geldiğinde ağlayıp yalvarıyor olabilir kadınlar. Ama bu, bir işbölümünün bir yanı olduğunda, sevmekten, ağlamaktan başka bir şeyi pek beceremeyebilir de gidebilir.

Hele, dediğim gibi, bu dünya egemenliği ve egemenliğin getirdiği şiddete dayalı bir dünya iken, ezilenlerin kurtuluşu ve şiddetin önünün kesilmesi, barışçılığa, şefkate duyulan umuda terkedilemez. "Barışçı feministler"in kadın politikalarını belirleyen işte kadın değerleri ile örülmüş bu tür bir feminizm anlayışı: "... feminizmin amacı, sevgi ve şefkati, paylaşmayı, işbirliğini, eşitlik ve yaşamı gerçekleştirmektir. Ayrıca, değişmektir feminizm; çünkü bu değerler içselleştirilmeden bu amaçlar dışsal olarak gerçekleştirilemez. " (17) Ama dış koşullar değişmeden bu değerler mutlaklaştırıldığında da şefkat ve paylaşma ezilmenin cilası olmanın ötesine geçemez! Oslo toplantısıyla ilgili yazıda anlatılan "ağlayıcılar"ın (18) eylem biçimi tam da bu anlayışın uzantısı. Geçici bir etkisi olsa da, bu tür bir eylem, hem somut politikalar önermediği için, hem de bu dünyada kadınlara düşen 'eyleyiş' ve tepki biçiminin, büyük ölçüde bir çaresizlik ifadesi olan ağlamak olduğu kanısını pekiştirdiği için beni çok da heyecanlandırmadı doğrusu.

Kanımca bu tür kadın değerlerini kendi başlarına mutlaklaştırıp benimsemek yerine, 'erkeksiliğin' simgeleri olan ve aynı biçimde bir güdük kal-

mışlığı ifade eden erkek değerlerini eleştirmek, onların mutlaklaştırılmasına karşı çıkmak daha anlamlı bir tavır. Kısacası, ağlamayı yüceltmek yerine ağlamamanın bir erdem olmadığını, çok köklü bir bastırılmışlıktan kaynaklandığını göstermek; yumuşaklığı ve barışçılığı mutlaklaştırmak yerine, saldırganlığın ve şiddetin egemenliğe dayanan kökenlerini sergilemek; us dışı olmayı savunmak yerine, duygulardan koparılmış bir ussallığın bencilliğe ve rekabete dayalı bir dünyada bireylerin sıkıştırıldığı bir kapan olduğunu açığa çıkarmak... Ama ezilmişliğimize karşı mücadele ederken, bize atfedilen 'barışçılık' tuzağına kesinlikle yakalanmamak gerek.

Kadınlar 'barışçı' değil, ama feminizm anti-militarist!

Feminizm ile anti-militarizm arasında, tarihsel olarak oluşmuş olan bağın ötesinde politik bir ilişki var kuşkusuz. Ama bu ilişki **kadınlarla** anti-militarizm arasında değil, bir ideoloji ve politika olan **feminizmle** anti-militarizm arasında. Herşeyden önce, genel olarak bütün çalışanlar için olduğu gibi, kadınlar için de geçerli olan bir talep, toplumsal kaynakların silahlanma yerine sosyal hizmetlere ayrılması. Ancak kadınların buradaki konumu özel. Emek gücünün yeniden üretimini ilgilendiren görevlerin kadınlara yüklenmesi ile kamu harcamalarının hangi alanlara aktarıldığı arasında dolaysız bir bağ var: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sosyalleşmesi, kreşlerin, yuvaların açılması, çocukların bakımı ve yetiştirilmesinde ve hasta akrabaların bakımında kadınlara düşen yükün bir ölçüde azalması demek. Ayrıca eğitim ve sağlık alanında yapılan kamu yatırımlarının sağladığı iş olanaklarının artması, yani yoğun olarak kadınların çalıştığı alanların genişlemesi, yine silahlanma harcamalarının kısılması ile sıkı sıkıya bağlantılı. Dolayısıyla, silahlanma harcamalarına karşı çıkmak için kadınların çok somut gerekçeleri var. Bunlar, bugünün gerçeklerinden yarına uzanan talepler olarak feminizm ile anti-militarizm arasındaki güncel ve somut bağlantıyı oluşturan nedenler.

Ama bunun da ötesinde, cinsiyetçi ideoloji ile militarizm arasında da yadsınamaz bir ilişki var. Militarizmin erkek egemen dünyanın cinsiyetçi "erkek" imgesini yücelttiği ve kullandığı açık. Erkek şiddetinin bir ürünü olmasa da ordu, cinsiyetçiliği ve dolayısıyla kadın düşmanlığını sürekli olarak yeniden üretiyor. Orduda disiplin kurmanın, erkekleri savaşmaya hazır kılmanın en yaygın yollarından biri onların 'erkek'liklerine seslenmek.

Bu yüzden, yukarıda erkeklerin savaşma, yok etme eğilimlerine dayandırılan bir cinsiyetçilik-militarizm bağlantısına karşı çıktığım halde, bu bağlantıyı **bu biçimiyle** sonuna kadar savunmaktan yanayım. Ayrıca, askerlerin, polislerin, işkencecilerin profesyonel şiddet uygulayıcıları olarak yetiştirilmelerinin, karılarına zaten uyguladıkları ama başka bir egemenlik ilişkisinden kaynaklanan şiddeti artırmasını da çok olası görüyorum. Bütün bunlar, feministlerin, cinsiyetçilikten kaynaklanmayan ama cinsiyetçiliği kullanarak pekiştiren militarizme karşı çıkmalarını gerektiren, özgül politik nedenler.

Feminizm ile anti-militarizm arasındaki ilişkiyi politik bir bağlantı olarak görünce, kadınların orduya katılmaları ve askere gitmeleri konusunda da nüanslı bir yaklaşımı benimsemek olanaklı. Soyut ve biçimsel bir eşitlikçi-

lik anlayışı ile kadınların bu alana girmelerini feminist bir talep olarak ileri sürmek, eşitlikçiliğin bütün sınırlarını içinde taşıyor. Buna rağmen, kadınlara kapalı hiç bir alan kalmamasının kadınların uzun dönemli mücadelesinde önemi olduğu da açık. Bu yüzden orduya girmek isteyecek kadınların asker olmasının ve yükselmesinin engellenmesine karşı olmak gerekir. Bu durumda, kadınların orduya katılmalarının, onların kurtuluşları açısından ne yarar getireceğine bakmanın daha anlamlı olduğu kanısındayım. Böyle olunca, katı bir hiyerarşi üzerinde örgütlenen ve varolan sistemin baskı aygıtını meydana getiren burjuva orduları ile, çeşitli kurtuluş hareketlerinin orduları arasında ayırım gözetmek gerekiyor. İkinci türden orduların genellikle daha gevşek, sürekli bir hiyerarşiye dayanmayan bir yapıya sahip olmaları önemli bir farklılık. Ayrıca, bu tür ordular varolan bir toplumsal düzenin baskı aygıtları değil, yeni kurulacak bir toplumun karar mekanizmalarının parçaları. Dolayısıyla da, kadınların hem bu yapıları feminist bir bilinçle dönüştürmeleri daha olanaklı, hem de bu kurumlarda yer alarak yeni toplumun karar sürecinde söz sahibi olmaları. Bir üçüncü etken de toplumsal dönüşüm sürecinde kadınların ortuya katılmalarının eviçi işbölümünde köklü değişikliklere yol açabileceği ve giderek ailenin parçalanmasını hızlandırabileceği.

Nükleer silahlanmaya karşı çıkmak, dünya barışının kalıcı biçimde kurulması mücadelesine katılmak politik bir tavır. Kadın ve anne olduğumuz için değil, feminist olduğumuz için yerimiz var bu mücadelede. Ayrıca sosyalist feministler olarak soyut bir korkuya ve paniğe dayandırılan bir barış mücadelesi anlayışını eleştirme sorumluluğunu da üstlenmek zorundayız. Bizim için bu mücadele çok ciddi ve önemli: Ama bir yandan bu mücadeleyi sosyalizmin kuruluşunun önüne geçirerek onun başarıya ulaşma olasılığını ortadan kaldıran, öte yandan da perestroykasıyla kadınları evlerine kapatmayı öneren (19) Gorbaçov öyle diyor diye değil; insanlığın yaşamasını, hem de erkek egemenliğinin, sömürünün, baskının olmadığı bir dünyada yaşamasını istediğimiz için.

NOTLAR

1. Toplumsal Bilimler Akedemisi. Dünya Politikası ve SBKP'nin Uluslararası Faaliyetleri Kürsüsü. "Günümüz Dünyasında Toplumsal İlerleme". Yeni Açılım 4. s. 39.
2. Lesley West. "Reply to An Open Letter to Women in WONT and the Women's Peace Alliance". Sweeping Statements. The Women's Press. 1984 içinde. s. 124.
3. İngiliz yazarı Edward Thompson'un nükleer silahlanma konusundaki anlayışını ifade etmek için kullandığı kavram.
4. Raymond Williams. "The Politics of Nuclear Disarmament". New Left Review 124. s. 31.
5. Aynı yerde. s. 40
6. Ernest Mandel. "The Threat of War and the Struggle for Socialism", New Left Review, 141.
7. Lynne Segal. Is The Future Female?. Virago. 1987. s. 177
8. Aynı yerde. s. 179.
9. Bu konuda biraz daha ayrıntılı bir tartışma için bk. Gülnur Savran, "Erkek Olmak", Zemin 6.
10. Aktaran Lynne Segal. a. g. y.. s. 169.
11. Aynı yerde.
12. Aynı yerde. s. 198.
13. Aynı yerde. s. 174.
14. 1943 yılında Kanada'da yayınlanan National Home Monthly adlı dergiye bir ev kadının yolladığı şiirin adı. Aktaran Ruth Roach Pierson. "Women's Emancipation and the Recruitement of Women Into the War Effort". The Politics of Diversity (derl. Hamilton/Barret). Verso. 1986 içinde. s. 117.
15. Aynı yerde. s. 118.
16. Lynne Segal. a. g. y.. s. 90.
17. Lesley West. a. g. y.. s. 124.
18. Bk. Latife Fegan'ın bu sayıdaki yazısı.
19. Bk. Hatice Kaya nın bu sayıdaki yazısı.

BELÇİKALI BİR FEMİNİSTLE GÖRÜŞME

Geçen sayımızda, Akdenizli Kadınlar Toplantısı nda görüştüğümüz feministlerle söyleşilerimizi yayınlayacağımızı duyurmuştuk. Bu sayımızı Belçikalı Nadine Plateau'ya ayırdık. Nadine 46 yaşında, evli, 2 oğlu var. Belçika'daki ilk kadın gruplarına katılmış, 20 yıldır feminist bir öğretmen. Ülkesinin özelliklerinin yanısıra, feministlerin tartışmaya devam ettikleri bir çok konuda söyledikleri bizim açımızdan da ilginç.
Görüşmeyi KAKTÜS adına Sedef Öztürk yaptı.

Sedef -Nadine, kadınlar ve eğitimle ilgili bu toplantıya neden katıldın?

Nadine- Feminist olduğum için bu toplantıdayım. Yaklaşık yirmi yıldır feministim ve bu süre içinde kişisel ve başka kadınlarla birlikte kolektif bir yol katettim. Halen bir araştırma merkezinde çalışıyorum. Genel olarak eğitim ve mesleki eğitim konularında odaklanan çalışmalar yapıyoruz. Esas olarak yöneldiğimiz kitle politik gruplarda, sendikalarda vb. aktif olarak çalışan kadınlar, yani belli bir duyarlılığı, sorumluluğu olan kadınlar. Kuruluşumuza "kadın üniversitesi" di-

yenler var ama gerçek anlamda bir üniversite değiliz, çünkü aramızdaki kadınların çoğunun üniversiteyle ilgisi olmadığı gibi, yaptığımız çalışma da gerçek anlamda akademik çalışma değil. Her ne kadar çok düşünüyor ve yazıyorsak da bu işi bütün gün değil, akşamları işten sonra yapıyoruz.

Sedef-Nasıl feminist oldun?

Nadine- Militanlığım ve kadın hareketine girişim tam anlamıyla aşamalarla gerçekleşt. Birden ve tamamen olmadı. Sanırım ayrıcalıklı bir çocuktum. Ama daha o zaman terslikler olduğunu anlamıştım. Yükselmekte olan Küçük burjuva diye tanımlayabileceğimiz bir ortamdan geliyordum ve aristokrat ve büyük burjuva çocuklarının okutulduğu bir okula gönderilmiştim. Babam kendisinden de daha yukarılara "tırmanmamı" istiyordu. O döneme ilişkin oldukça acılı anılarım var. ama toplumsal farklılıkları ancak çok sonra kavramsallaştırabildim. Arkadaşlarımın farklı biçimde yaşadığını, çok paraları olduğunu, kültürlerinin başka olduğunu hissediyordum. Sonra büyüdüm, evlendim ve kocamla birlikte Cezayir'e öğretmenlik yapmaya gittim. Politik bilincimi orada edindim çünkü o zamana kadar küçük burjuva ortamımdan hiç çıkmamıştım, olup bitenlerin farkında değildim. Cezayir'de birden sömürgeciliği, emperyalizmi, sömürüyü keşfettim. Düşün ki yıl 1963'tü, Cezayir Bağımsızlık Savaşının hemen ertesiydi ve ben öğretmendim. Olağanüstü bir dönemdi; kurtuluş, sosyalizm, büyük düş... Çok heyecanlandım ve dünyaya, her şeye bakışım orada değişti. Belçika'ya döndüğümde bir sol grupla oldukça yakın ilişkiye girdim. Vietnam savaşı dönemiydi, tüm gösterilere katıldım ama hiç bir zaman bir partinin üyesi olmadım, olamadım. Ülkedeki partilerde işleyen ilişki tipine hiç tahammülüm yoktu. O dönemde özellikle Maocularda inanılmaz bir hoşgörüsüzlük, otoriterlik hüküm sürüyordu. Ama yine de benim entelektüel ortamım, politik bilinçlenmem burada oldu. Sonra birkaç kadınla birlikte bir kürtaj ağı oluşturmaya başladık. Ancak bu işi kişisel nedenlerle yapmıyordum, çalışmaya katılan diğer kadınlardan faklı olarak kendim hiç kürtaj olmamıştım. Yani bir anlamda yine ayrıcalıklıydım. Yararlı olmak, bir şeyler yapmak istiyordum. Kürtajı seçtim çünkü kürtaj aynı zamanda bir sınıf sorunuydu, yani yoksul kadınlar kürtaj parası ödeyemiyorlardı. Sonra tartışmak için kadın grupları, bir tür bilinç yükseltme grupları oluşturduk (ama örgütlü girişimler değildi bunlar). Bu ortam kendime gerçekten yakın bulduğum, benim için bir yararlılığı olduğunu hissettiğim yerdi. Bunları yapmak doğru geliyordu bana. Sonra da aldım başımı gittim zaten. 15 yıl boyunca mücadelemin yükseliş ve düşüş dönemleri oldu kuşkusuz; çünkü ara ara çalışma ve eylemlilik için zaman ayırmak gerektiği kadar düşünmek, geri dönüp sorgulamak, kısacası teori ile pratik arasında uyum sağlamaya çalışmak gerekiyordu.

Sedef- Nasıl tanımlıyorsun feminizmi? Ya da tanımlıyor musun?

Nadine- Tanımlardık eskiden. 'Sosyalizm olmadan feminizm olmaz, feminizm olmadan sosyalizm olmaz' 1970'lerde Belçika Ka-

dın Hareketi'nde slogandı. Feministlerin çoğu (bir kaç liberal hariç) toplumsal bir değişim talep ediyordu. Bu sistem içinde eşitlik, erkeklerin bu halleriyle sahip olduklarına sahip olmak bizi ilgilendirmiyordu. Şimdi ise biraz daha alçak gönüllüyüz.

Sedef- Neden?

Nadine- Çünkü devrimi yapamadık ve yapabileceğimize inancımızı yitirdik. Şimdi, mümkün gördüğümüz şeyleri yapmaya, bu arada radikal bir bakış açısını muhafaza etmeye çalışıyoruz. Devrimi yapamadık derken araçlarımızı yitirdik demek istedim, Bu yalnızca feministlerin sorunu değil üstelik. Alternatif olan, ilerici olan herkes için, sol partiler için de (gerçek solu kastediyorum; Sosyalist Parti solcu falan değil, sosyal demokrattır Belçika' da) geçerli. Varolan sisteme alternatif üretecek gruplar, alternatif hareketler yok. Dolayısıyla 'geri çekilme' gene bir durum.

Sedef- Eskiden feminizmi tanımlıyorduk dedin. Değişen ne?

Nadine- 68'de feminist olduğumuzda bütün tartışma sınıf mücadelesi mi, kadın mücadelesi mi etrafında dönüyordu.Öncelikli mücadele sınıf mücadelesi diye düşünüyorduk. İkisinin birlikte yürüyebileceğini anlamamız uzun sürdü. Bizim toplumumuzda, yani Belçika'da, öncelik durumu yoktu aslında. Yani, örneğin sömürgecilikten kurtulmak için savaş halinde bir ülke falan değildik; aciliyet varsa herşey için vardı. Ayrımlar konusuna gelince, bugün Kadın Üniversitesi'yle homojen bir grup değiliz. Kutuplaşmalar ve iç gerginlikleri olan bir topluluk bizimki. Herkesin stratejisi, bakışı aynı değil. En genelde - herhalde hiç birimizin yaşamı içinde göremeyeceği geleceğe yönelik beklentilerde- aynı şeyleri düşünüyoruz. Ama oraya varmak için önerilen stratejiler farklı. Örneğin aramızda bazıları "lobicilik" yapmak istiyor. Resmi kurumlar, yapılar düzeyinde etki sahibi olmak istiyorlar. Son olarak üniversitede sosyal sigorta konusunda bir seminer düzenlediler. Milletvekili kadınları, çeşitli partilerden kadınları getirip konuşturdular. Sosyal sigorta konusunda yapılmış feminist analizlerin, siyasal karar mekanizmalarında ele alınıp çözüme katılmasını istiyorlardı. Neden sosyal sigorta konusu dersen, şu anda bir bunalım dönemindeyiz ve 60-70'li yıllarda kazanılmış bütün haklar elimizden geri alınmaya çalışılıyor, bedelini de kadınlar ödüyor. Neyse örneğe dönersek, lobicilik aramızdaki eğilimlerden biri. Milletvekillerine ulaşmak için büyük enerji ve zaman harcıyorlar. Örneğin benim hiç böyle bir derdim yok. Benim içinde bulunduğum grup, anlayışların değişmesi için (bu ifadeden memnun değilim, yüzeysel kalıyor) daha uzun soluklu bir düzeyde çalışmayı yeğliyor, yani **eğitim** konusunda. Ben öğretmenim, iyi tanıdığım bir konu bu. Sadece kız çocukları üzerinde çalışmıyoruz. Kız çocuklarını da gözönünde tutarak berbat durumdaki Belçika eğitim sisteminin daha global bir analizini yapmaya çalışıyoruz. Eğitimin demokratikleşmesini, yeni-liberalliği vb. sorguluyoruz. Burada ne gibi alternatif çözümlere ulaşabildiğimizi aktarmayı çok isterdim ama henüz oralara varamadık.

Sedef-Nadine, bize Belçika Kadın Hareketi hakkında genel bir bilgi verebilir misin?

Nadine- Önce Yeni Feminizm üzerine konuşmak gerek herhalde. Biliyorsun, yüzyılın başında da feministler vardı ama sosyalistler ve diğer herkes onları tasfiye etmeyi başardı. Evet, Yeni Feminizm ve Kadın Kurtuluşu Hareketi 70'lerde ortaya çıktı. Belçika' daki kadın hareketinin çok önemli bir özelliği görece yaşlı kadınlardan oluşmasıdır. Ben girdiğimde 30 yaşındaydım ve en gençlerden biriydim. Bizde feminizm hep yaşlı olmuştur. Örneğin Fransa'dakinin tersine genç kadınlara ulaşamadık.

Sedef- Neden?

Nadine- Bilmem. Bunu çok sorduk kendimize. Feminizmle ilgilenen kadınların çoğu ya politik geçmişe sahip, ya da kadın örgütlerinden gelme kadınlardı. Gençlerle konuşmanın, iletişim kurmanın yöntemini bulamadık. Belçika gençliği apolitiktir diyeceğim ama bu terimden kuşkuluyum. Birkaç yıl önce savunma bakanlığı erkekler için askerlik süresini 2 yıldan 3 yıla çıkardığında ortalık çalkalandı. Belki politizasyon var ama kendini göstermiyor. Gençler ancak işte bu askerlik örneği gibi somut olaylarda tepki veriyor. Apolitik değil de, Belçika'nın özelliği olan apolitik iklimde onlar da yetişkinler gibi demek lâzım. Ülke ciddi bir bunalımda. Gençler 1974-84 on yılında olası işlerinin dörtte birini, işçiler ise yarısını kaybettiler, Gerçek bir kriz anlayacağın. 'Ancak tembeller işsiz kalır' teranesi iyice anlamsızlaştı artık. İşsiz genç sayısı, iş piyasasındaki iş arzı sayısının üstünde.

Sedef- Bu ortam tam da insanların (gençlerin) politik olarak daha faal olmalarına yol açmıyor mu?

Nadine- Tam tersine. Kriz durumunda işsizler yalıtılmış bir konumdadır. 6 yıl önce eski partili militanlar işsizleri örgütlemeye çalıştılar ama yürümedi. Bu gençler çok yalıtılmış, çok güçsüz ve kolay yaralanabilir durumdalar, onları herhangi bir talep çevresinde örgütlemek zor. Tıpkı ev kadınları gibi yani. Ev kadınları da evlerinde yalıtılmış olduklarından örgütlenmeleri zordur. Krizden feministler de payını aldı tabii. Kadın Hareketine dönersek, başlangıçta, yani 70'lerde feminizm **moda**ydı. TV'de, basında, nerede bir açık oturum olsa, mutlaka bir feminist bulup çıkarırlardı. Bir eylem yapsak TV'de, gazetelerde yankıları duyulurdu. Reklâmımız yapılırdı. Oysa şimdi medya bizden bıktı. 'Aynı şeyleri tekrarlıyorsunuz' diyorlar. Doğru, aynı şeyleri tekrarlıyoruz ama o zaman gündeme getirdiğimiz sorunlar çözülmedi ki, başka bir şey söyleyelim! Belki başka türlü söylemenin yolunu bulmalıydık, ama bizim gereksinimlerimiz ve gerekli gördüklerimiz ile onların ki uyuşmuyordu. Bugün yaptıklarımızın duyurusunu yapmak çok zorlaştı. Oysa birçok gazeteci kadın var. Aralarında sempatizanlar da var ama onların da kendi gazeteleri, TV vb. ile sorunları oluyor.

Sedef- Kaç grup feminist var Belçika'da?

Nadine- Başlangıçta tek gruptuk. Ama Belçika Fransa gibi değildir. Birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış gruplar yok. Aslında biz hiç başı ve temsilcileri olmamış bir hareketiz.

Sedef-Peki nasıl işledi? Dernekler mi vardı?

Nadine- Başlangıçta Kadınlar Evi'nde toplanan bir gruptuk. Sonra bölündük. Kimimiz sığınaklar açtı. Herkes başka şeyler yapmaya yöneldi, farklı konulara duyarlılık kazandı. Gösterilerde filan biraraya geliyoruz. Hükümetin çıkardığı ve bizi ilgilendiren yasalarla ilgili olarak birlikte hareket ediyorduz. Örneğin kürtaj konusu bütün kadınları toplar.

Sedef- Aranızdaki ayrılık konuların tartışıyor musunuz?

Nadine: Belçika'da herşey "hafif" seyreder. Ayrılıklar, farklılıklar, örneğin Fransa'da olduğundan çok daha muğlaktır. Nazik, iki yüzlü bir uzlaşmalar ülkesidir Belçika, çok eskilere dayanan bir "uyum gösterme" geleneği vardır. Bu nedenle, çok farklı ideolojilerden kadınlar aynı konuda çalışabiliyor. Bu durumun olumlu ve olumsuz yanları var tabii. İlginçtir ki kadınları bölen kürtaj konusu oldu. Dikkat, feministleri demiyorum kadınları diyorum. Hıristiyan Flaman partisinden kadınlar kürtaja karşıydılar. Bugün kürtaj Belçika'da hâlâ yasa dışı. Aslında Belçika'nın ne menem bir ülke olduğunu gösterebilmek için kürtaj örneğini ayrıntılı anlatmalıyım. Politikada karar almak kadar, karar almamak da önemlidir. Kürtaj buna mükemmel bir örnek. Feministlerin gayretiyle kürtaj özel yaşamdan çıkarak kamu gündemine girdi ve bu konuda çeşitli yasa önerileri oldu. Şimdi hükümetin önünde bir yasa projesi hazırlama görevi var. Ülkenin güçlü partisi Hıristiyan Flaman Parti (SVP) her zaman ideolojik nedenlerle kürtaja karşı olmuştur. 'Kürtaj hükümetin değil, parlamentonun sorunudur' deyip proje hazırlama yükümlülüğünden kurtuluyor. Sosyalist ve liberallerden gelen yasa önerileri de birbirinden çok farklı olduğundan, birinin çoğunluğu alıp öneriyi geçirmesi olanaksız oluyor. Yalnız iki yıl önce birden sosyalistlerle liberaller birleşip yasa önerisi verdiler. SVP bunu görünce bu sefer de, 'Bu iş parlamentonun değil, hükümetin sorunudur' deyiverdi. Kısacası yasa hâlâ çıkmadı. Fakat aslında bu "karar almama" hali herkesin işine yaradı. Çünkü yasa önerisi on yıl önce oylansaydı bizim açımızdan kötü olurdu. Çok sınırlı haklar elde edebilirdik. Oysa son 5 yılda ülkede birçok hastanedışı kürtaj merkezleri açıldı. Altyapı var yani. Kürtaj yasak ama yapılıyor. Önce feministler açtı, sosyalistler yardım etti, sonra belediyeler girdi işe. Hıristiyanlar da memnun çünkü onları kitlelerine "biz bu yasayı çıkarmayacağız" demek ilgilendiriyor. Feministler memnun çünkü pratikte kürtaj uygulanıyor. İşte sana Belçika. Mahkemeler oluyor bazen, doktorlar açık açık 'Ben kürtaj yapıyorum' diyorlar. Bu nedenle şimdilerde hukuk aygıtı yasamayı zorlamaya başladı; bu işin yasaya bağlanmasını istiyorlar. İlginç ülkedir Belçika.

Sedef- Bu durum kadın hareketinin pratiğini nasıl etkiledi?

Nadine: Başlangıçta binlerce kadını bir kürtaj gösterisine toplayabiliyorduk, şimdi kimse yerinden kıpırdamıyor. Pratikte çözülmüş bir konu çünkü. Buna karşılık son zamanlarda kadınlar ekonomik sorunlarla ilgili bütün gösterilere katılıyorlar. Genç kadınlar ülkedeki işsiz nüfusun 2/3' ünü oluşturuyor. Uzun süre yani 1 yıldan fazla işsiz kalan kadınlar ise işsizlerin 3/4'ünü oluşturuyor. Oysa kadınların eğitim düzeyi erkeklerinkinden yüksek ve kadınlar daha kalifiye. Olay şu aslında: İşverenler 'kadınlar daha kalifiye ama yanlış kalifikasyonlara sahip'diyorlar. Örneğin, kadın biçkici. Okumuş. diplomasını almış, tekstil sanayiine girmek istiyor ama iş yok. Elektronik sanayiinde iş var. Oraya başvuruyor ama orada da diploması geçmiyor ve kadın düşük maaşla elektronik işçisi oluyor. Kadınlara Özgürlük Sekreterliği bir dizi kampanya açtı bu konuda. 'İşinizi iyi seçin kızlar!' diyorlar. Bir işe yarayacağını sanmıyorum; çünkü, Ulusal İş Kurumu'nun raporlarında da belirtildiği gibi, işverenlerin eğilimi işe alacakları kişiyi becerisine göre değil, "iş karşısındaki tutumu"na göre ölçmek. Diyelim iki aday var; bir erkek, bir kadın. İşveren "Kadını işe alsam, çocuğu olur, doğum iznine ayrılır, çocuk bakmak için erken gider, kreş ister vb." diye düşünüyor. Erkeği tercih ediyor.

Sedef- Belçika'da Flaman-Wallon ayrılığı feminist hareketi etkiledi mi?

Nadine- Toplumun bütün diğer düzeyleriyle karşılaştırırsak pek etkilemedi diyebiliriz. Ayrı gruplar olarak çalışıyoruz ama bağlantılarımız var. Düşün ki tüm diğer toplumsal kurumlarda bu iki grup birbiriyle hiç ilişkiye girmez. Bizim hiç olmazsa ilişkimiz var.

Sedef- Belçika sınıf, ulus, ırk vb. ayrımların kadınları nasıl böldüğüne iyi bir örnek galiba.

Nadine- Ulusal farklılık (Flaman/Wallon) Belçika'da daima kızkardeşlikten önce gelmiştir; ideolojik farklılıklar da öyle. Başlangıçta liberallerle birlikte hiç çalışmadık. Onların bir Birleşik Feminist Partisi vardı, Amerikan kadın partileri gibi. Ama politik değildiler. Bu grubu sonradan Kadınlar Evine kabul ettik ama birlikte iş yapmadık. 15 yıldır birbirini tanımanın verdiği bir arkadaşlık ilişkisi var aramızda ama o kadar. Her önüne gelen feministle herhangi bir konuda çalışılmaz ki! Örneğin kürtaj konusunda evet, birlikte yürüyelim. Ama gündelik çalışma ve örgütlenmede hayır. Herkesin yapacakları farklı. Flamanların bölgelerinde feminizm daha canlı ve iyi örgütlüdür. Bizde hâlâ daha anarşist bir feminizm egemen. Bu arada 1988'de bizi çok sevindiren bir olaya değinmek istiyorum. İlk kez bu yıl, 8 Mart'ta Flaman ve Wallon bölgelerinden sendikacı kadınlar biraraya gelip gösteri yaptılar. Önemli bir olay bu.

Sedef- Genel olarak feminizmin krizde olduğu tezine ne diyorsun?

Nadine. Bence feminizm "yeraltı" aşamasına girdi. Ölmedi, süren şeyler var. Kürtaj merkezleri, sığığaklar, dergiler vb. Yeni yasaların çıkarılması sağlandı. Feministler var ve çalışıyorlar. Ama artık pek "görünmüyor" bunlar. 70'li yılların şenlikli feminizmi değil karşımızdaki ama var. Belçika'da sorun feminizmin

eski oluşu; yeni feminist yetişmiyor dolayısıyla miras devredilemiyor. Korkarım bizim başımıza da, yüzyıl önce Avrupalı feministlerin başına gelenler gelecek. 'Flora Tristan varmış, demiş ki... ' türünden anımsamalar bizim için de söylenecek. Bir geleneğin bu şekilde yitmesi maalesef mümkün. Beni birazcık iyimser kılan (ama belki de yanılıyorum) düşünce düzeyinde, bilimsel çalışma düzeyinde, tarih konusunda elde edilen kazanımlar ve yapılan çalışmalar. Fransa'da tarih feminist bir bakışla sorgulandı ve zenginleştirildi. Erkek tarihçiler (örneğin Duby) cins değişkenini çalışmalarına soktular. Erkeklerden değil, ailedeki iktidar ilişkilerinden hareket eden bir tarih yazdılar. Her disiplin cins meselesi göz önüne alınarak incelenmeye başlandı.

Sedef- Altın Çağ geride kaldı diyebilir miyiz. Mücadelenin çok uzun zamanlı olduğu anlaşıldı diyebilir miyiz?

Nadine- Hareket yerleşiyor diyebiliriz. Enerji sürekli bir tepe noktasında tutulamaz. İşçi hareketinden farklıyız biz. Kadınlar özel yaşamlarını ilgilendiren konularda bilinçlendiler önce. (Hatta bazılarının özel sorunları çözülünce, feminizmleri de bitti.) Bir **toplumsal hareket** olamadık bence. Ya da belki olmak istemedik.

Sedef- Toplumsal hareket nasıl olunur?

Nadine- Bilmiyorum. Elimdeki tek referans işçi hareketi. Örgüt, altyapı vb. Ama biz başta tam da bunları istemiyorduk. 'Antiotoriter, anti hiyerarşik yapılar olsun' diyorduk. Ama toplumsal hareket değilsen, örgüt değilsen, yapın yoksa, iktidar da yok, alternatifin de yok. Hoş, Kadın Partisi gibi yapıları da hiç bir zaman anlamlı bulmadım. Bence kadınlar partilerde çalışmalı, ama bu başka bir şey. Feminist politika, geleneksel anlamdaki politika gibi bir alternatif değil. Dolayısıyla bir anlamda feminizm herşeyi kapsıyor, bir anlamda sınırlı. Bence herkes çalışmak istediği alanı seçip çalışmalı. Bütün kadınları kızkardeşlik çatısı altında toplamamak gerek diye düşünüyorum. Feminizm heterojendir. Ortak noktalar varsa da, tek bir partide birleşmek demek, herkesin kendi ideolojisini paranteze alması anlamına gelir ki, bu olanaksız. Ulus, sınıf vb. bilinçlerinin var olduğunu unutamayız. Unutur gibi yapmanın da pratikte yararı yok. Toplum projemiz farklı, politik tavrımız farklı olup, A, B, C konularında aynı düşünüyorsak birlikte iş yapabiliriz.

Sedef- Sol gruplarla feminizmin ilişkisi nasıl?

Nadine- Belçika'da sol gruplar hemen hemen yok ya da minicik adalar halinde var. Komünist Partili kadınlar, Çevreciler ve Sosyalist Parti'nin sol kanadıyla ilişkiler var. Benim kişisel olarak hiçbiriyle ciddi bir bağlantım yok.

Sedef- Son olarak biraz feminizm ve özel yaşamın arasındaki ilişkiye girebilir miyiz? Evlisin, iki çocuğun var. Çeyrek yüzyıllık feminizm yaşamını nasıl etkiledi?

Nadine: Baştan evlenmeyi düşünmüyordum. Cezayir'e gidebilmek

Nadine: Başlangıçta binlerce kadını bir kürtaj gösterisine toplayabiliyorduk, şimdi kimse yerinden kıpırdamıyor. Pratikte çözülmüş bir konu çünkü. Buna karşılık son zamanlarda kadınlar ekonomik sorunlarla ilgili bütün gösterilere katılıyorlar. Genç kadınlar ülkedeki işsiz nüfusun 2/3' ünü oluşturuyor. Uzun süre yani 1 yıldan fazla işsiz kalan kadınlar ise işsizlerin 3/4'ünü oluşturuyor. Oysa kadınların eğitim düzeyi erkeklerinkinden yüksek ve kadınlar daha kalifiye. Olay şu aslında: İşverenler 'kadınlar daha kalifiye ama yanlış kalifikasyonlara sahip'diyorlar. Örneğin, kadın biçkici. Okumuş. diplomasını almış, tekstil sanayiine girmek istiyor ama iş yok. Elektronik sanayiinde iş var. Oraya başvuruyor ama orada da diploması geçmiyor ve kadın düşük maaşla elektronik işçisi oluyor. Kadınlara Özgürlük Sekreterliği bir dizi kampanya açtı bu konuda. 'İşinizi iyi seçin kızlar!' diyorlar. Bir işe yarayacağını sanmıyorum; çünkü, Ulusal İş Kurumu'nun raporlarında da belirtildiği gibi, işverenlerin eğilimi işe alacakları kişiyi becerisine göre değil, "iş karşısındaki tutumu"na göre ölçmek. Diyelim iki aday var; bir erkek, bir kadın. İşveren "Kadını işe alsam, çocuğu olur, doğum iznine ayrılır, çocuk bakmak için erken gider, kreş ister vb." diye düşünüyor. Erkeği tercih ediyor.

Sedef- Belçika'da Flaman-Wallon ayrılığı feminist hareketi etkiledi mi?

Nadine- Toplumun bütün diğer düzeyleriyle karşılaştırırsak pek etkilemedi diyebiliriz. Ayrı gruplar olarak çalışıyoruz ama bağlantılarımız var. Düşün ki tüm diğer toplumsal kurumlarda bu iki grup birbiriyle hiç ilişkiye girmez. Bizim hiç olmazsa ilişkimiz var.

Sedef- Belçika sınıf, ulus, ırk vb. ayrımların kadınları nasıl böldüğüne iyi bir örnek galiba.

Nadine- Ulusal farklılık (Flaman/Wallon) Belçika'da daima kızkardeşlikten önce gelmiştir; ideolojik farklılıklar da öyle. Başlangıçta liberallerle birlikte hiç çalışmadık. Onların bir Birleşik Feminist Partisi vardı, Amerikan kadın partileri gibi. Ama politik değildiler. Bu grubu sonradan Kadınlar Evine kabul ettik ama birlikte iş yapmadık. 15 yıldır birbirini tanımanın verdiği bir arkadaşlık ilişkisi var aramızda ama o kadar. Her önüne gelen feministle herhangi bir konuda çalışılmaz ki! Örneğin kürtaj konusunda evet, birlikte yürüyelim. Ama gündelik çalışma ve örgütlenmede hayır. Herkesin yapacakları farklı. Flamanların bölgelerinde feminizm daha canlı ve iyi örgütlüdür. Bizde hâlâ daha anarşist bir feminizm egemen. Bu arada 1988'de bizi çok sevindiren bir olaya değinmek istiyorum. İlk kez bu yıl, 8 Mart'ta Flaman ve Wallon bölgelerinden sendikacı kadınlar biraraya gelip gösteri yaptılar. Önemli bir olay bu.

Sedef- Genel olarak feminizmin krizde olduğu tezine ne diyorsun?

Nadine. Bence feminizm "yeraltı" aşamasına girdi. Ölmedi, süren şeyler var. Kürtaj merkezleri, sığınaklar, dergiler vb. Yeni yasaların çıkarılması sağlandı. Feministler var ve çalışıyorlar. Ama artık pek "görünmüyor" bunlar. 70'li yılların şenlikli feminizmi değil karşımızdaki ama var. Belçika'da sorun feminizmin

ruki oluşu; yeni feminist yetişmiyor dolayısıyla miras devredilemiyor. Korkarım bizim başımıza da, yüzyıl önce Avrupalı feministlerin başına gelenler gelecek. 'Flora Tristan varmış, demiş ki... ' türünden anımsamalar bizim için de söylenecek. Bir geleneğin bu şekilde yitmesi maalesef mümkün. Beni biraz cık iyimser kılan (ama belki de yanılıyorum) düşünce düzeyinde, bilimsel çalışma düzeyinde, tarih konusunda elde edilen kazanımlar ve yapılan çalışmalar. Fransa'da tarih feminist bir bakışla sorgulandı ve zenginleştirildi. Erkek tarihçiler (örneğin Duby) cins değişkenini çalışmalarına soktular. Erkeklerden değil, ailedeki iktidar ilişkilerinden hareket eden bir tarih yazdılar. Her disiplin cins meselesi göz önüne alınarak incelenmeye başlandı.

Sedef- Altın Çağ geride kaldı diyemesek de. Mücadelenin çok uzun soluklu olduğu anlaşıldı diyebiliriz?

Nadine- Hareket yerleşiyor diyebiliriz. Enerji sürekli bir tepe noktasında tutulamaz. İşçi hareketinden farklıyız biz. Kadınlar özel yaşamlarını ilgilendiren konularda bilinçlendiler önce. (Hatta bazılarının özel sorunları çözülünce, feminizmleri de bitti.) Bir **toplumsal hareket** olamadık bence. Ya da belki olmak istemedik.

Sedef- Toplumsal hareket nasıl olunur?

Nadine- Bilmiyorum. Elimdeki tek referans İşçi hareketi. Örgüt, altyapı vb. Ama biz başta tam da bunları istemiyorduk. 'Antiotoriter, anti hiyerarşik yapılar olsun' diyorduk. Ama toplumsal hareket değilsen, örgüt değilsen, yapın yoksa, iktidar da yok, alternatifin de yok. Hoş, Kadın Partisi gibi yapıları da hiç bir zaman anlamlı bulmadım. Bence kadınlar partilerde çalışmalı, ama bu başka bir şey. Feminist politika, geleneksel anlamdaki politika gibi bir alternatif değil. Dolayısıyla bir anlamda feminizm herşeyi kapsıyor, bir anlamda sınırlı. Bence herkes çalışmak istediği alanı seçip çalışmalı. Bütün kadınları kızkardeşlik çatısı altında toplamamak gerek diye düşünüyorum. Feminizm heterojendir. Ortak noktalar varsa da, tek bir partide birleşmek demek, herkesin kendi ideolojisini paranteze alması anlamına gelir ki, bu olanaksız. Ulus, sınıf vb. bilinçlerinin var olduğunu unutamayız. Unutur gibi yapmanın da pratikte yararı yok. Toplum projemiz farklı, politik tavrımız farklı olup, A, B, C konularında aynı düşünüyorsak birlikte iş yapabiliriz.

Sedef- Sol gruplarla feminizmin ilişkisi nasıl?

Nadine- Belçika'da sol gruplar hemen hemen yok ya da minicik adalar halinde var. Komünist Partili kadınlar, Çevreciler ve Sosyalist Parti'nin sol kanadıyla ilişkiler var. Benim kişisel olarak hiçbiriyle ciddi bir bağlantım yok.

Sedef- Son olarak biraz feminizm ve özel yaşamın arasındaki ilişkiye girebilir miyiz? Evlisin, iki çocuğun var. Çeyrek yüzyıllık feminizm yaşamını nasıl etkiledi?

Nadine: Baştan evlenmeyi düşünmüyordum. Cezayir'e gidebilmek

için evlendik. Seviyordum kocamı, "macho" olmadığı için. Yalnız yaşayan, ev işlerini yapmayı bilen ve ressam olması dolayısıyla marjinal bir insandı. Günlük yaşamımda sorunum olmadı ama feminizm yaşamımı etkilemez olur mu? Feminist olduğum ilk aylarda ilk yaptığım iş odamı ayırmak ve onun çamaşırlarını hiç yıkamamak oldu. Bendeki bu değişikliği kocam -tatlı bir adam da olsa- her zaman anlayamıyordu. Oysa ben değişiyordum ve herhalde fazla hızlı gidiyordum ona göre. Ama aramızda bir sevgi vardı ki ilişki sürdü. Ne var ki, feminist arkadaşlarımla aramda ciddi sorunlar oldu. Bir kere evliliğim tabuydu, çok yakın zamana kadar konuşamıyordum. Bir istisnaydım ve özel yaşamım hakkında konuşmaya cesaret edemiyordum. Bilinç yükseltme grupları kurmuştuk dedim ya en başında; orada konuşmuştuk ama o zaman biz kendimize feminist demiyorduk. Sadece etkileniyorduk feminizmden. Feminist olduktan sonra bu konu daha zor oldu. Özel yaşam politiktir filan ama konuşamıyorduk işte. Kadınlar Evi'ni kurduğumuzda aramızda ben dahil iki evli kadın vardı. Ve diğer arkadaşlarımız bu durumdan hoşlanmadıklarını hissettirirlerdi. Belçika nazik, agresif olmayan bir ülkedir dedim ya; açıkça eleştirmezlerdi ama rahatsızlıklarını hissederdik. Lezbiyen grup ise beni açıkça hain ilan etti; yatağıma erkek sokmuştum çünkü. Politik bir kararla lezbiyen olmayan eşcinsellerle ise ilişkilerim pek sarsılmadı. Onlar "hetero"ları kabul ediyorlardı çünkü. Evlilik konusu özellikle son zamanlarda kafamı çok meşgul eden bir sorun. Çift olarak yaşayıp sorunları olanlara 'ayrıl' demeli mi? Boşanan birçok kadın ekonomik açıdan kaybediyor, ideolojik baskıya maruz kalıyor, psikolojik açıdan örseleniyor. Acaba boşanmadan önce o alanda mücadele etmek gerekmez mi? Yani bazen, çift içinde kalarak avantajlar sağlamaya çalışmak daha iyi mi, gibi sorular var kafamda. Belki de asıl çözülmesi gereken sorun şu. İnsanlar mutluluklarını diğer insanlarla ikili ilişkilerinde aramaktan vazgeçmeli. Mutluluk belki de kişinin toplumsal yaşama katacaklarında, başka faaliyetlerde aranmalı.

"KADINLARA RAĞMEN KADINLAR İÇİN" TAVRINA BİR ELEŞTİRİ

Ankara'lı Bir Grup Müslüman Kadın

Aysel Kurter, Elif H. Toros, Günay Ermez, Güler Kiracı, Yıldız Kavuncu, Muallâ Gülnaz, Nermin Öztürk, Aynur Can, Zeynep Türkân, Nesrin Tunç.

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

Konuşacaklarımız, **Feminist** dergide yayınlanan "Hem Mümine Hem Feminist" ve **Kaktüs**'deki "Kadın Sorunu İslâmcıların Gündeminde" başlıklı yazılara dair.

Bizler, kadınların var olan toplumsal durum ve yapı içersindeki konumlarından rahatsız olan, bunu ortadan kaldırmak üzere mücadele eden bir grup müslüman kadınız. Kadın sorunuyla ilgili düşüncelerimizi daha önce **Zaman** gazetesinin belli sayfalarında, oluşturduğumuz gündem içersinde ifade etmiştik. Bunlar, hem Türkiye'de, hem de Dünyada sergilendiği biçimiyle feminizmin teorik birikimine eğilen ve bu birikimi verimli bir biçimde kullanan yazılardı. Bu yazılarda, hem Türkiye'deki müslümanların kadın sorununa ilişkin bakış açılarına, hem de feminizme yönelik kimi eleştiriler yer aldı. İçinde bulunduğumuz durumu, müslümanlığımızı, kadınlığımızı sorgulayarken feminist birikimden yararlanmamız, ya da feministlerle bazı çakışma noktalarımızın olması son derece doğaldı, -hâlâ öyle-. Çünkü neresiyle ve hangi tarih parçasına giderseniz gidin, erkek egemen ideoloji, cinsiyetçilik ve kadının baskı altında tutulması gibi ortak temalara rastlamak mümkündür. Ve ne yazık ki müslümanlar da bizim yaşadığımız coğrafyadan başlayarak böyle bir durumdan müstağni değillerdir. Belki başka hayat biçimlerl içinde yer almış olan kadınların baskı altına alınmış ve baskıyla birlikte meşruluk kazanan konumlarına, biz müslüman kadınları düşünürsek, yoğun geleneksel ve dini faktörlerin hazırladığı ek ve olumsuz

bir durumu da ilave etmek zorundayız. Sizlerin daha iyi anlamasını sağlamak üzere hemen belirtelim ki, dini faktörlerden, dini **belli bir biçimde yorumlayarak oluşturulmuş** faktörleri kasdediyoruz. **Dinin kendisini değil.** Fakat neticede pek bir şey değişmiyor: Kadınlar olarak hepimiz aynı süreci değişik biçimlerde yaşadık, yaşıyoruz. Daha özelde, sağ ve sol gruplarda kadınların yer alış biçiminde benzer durumlar yaşandı, yaşanıyor.

İşte bizler, bütün bu sürecin en iyi biçimde anlaşılması, değerlendirilmesi ve dönüştürülmesinden yanayız. Sosyalist, laik ya da müslüman olmak, kadın olarak baskı altında tutulmayacağımızın bir garantisi olamaz. Ezilen konumdaki insanlar olarak, başka kadınlarla veya feministlerle benzer bir dil konuşmak bizi hiç rahatsız etmedi. Çünkü kim ve ne olduğumuzun farkındaydık, farkındayız. Bizler yalnızca müslümanlarız. Müslümanın düsturu **La ilâhe illallah'dır**. Çıkış noktamızı oluşturan bu inançla kadın ya da erkek her müslüman bireyin özgürleşme sorununa nasıl baktıklarını, özgürlükten ne anladıklarını anlamınızı beklemiyoruz. Bu durumda feministlerin talep ettikleri biçimde bir özgürlük talebine sahip olmamız, her şeyden önce, bizim kendimizi inkâr etmek gibi bir tutuma itilmemizi gerektirecektir ki, kimse bizden bunu beklemesin. Bundan dolayı bizim "Feminist", "Türbanlı Feminist", "İslâmcı Feminist" gibi dışımızdan yakıştırılmış adlandırmalarla bir ilgimizin olabileceği düşünülemez. Biz topyekün kadınlarla ve kadınların kadın olarak yüzyüze geldikleri sorunlar yumağı ile ilgiliyiz. Yapay adlandırmalar, kalıp yargılarla geçirilecek zamanımız da yok. Size hatırlatmak istediğimiz, anlamaya hiçbir biçimde yanaşmadığınız ve yanaşmaya da niyet etmediğiniz bir hayat ve düşünce biçimine yüklediğiniz "Siz kadınları kurtaramazsınız, kadınları kurtarmak bizim tekelimizdedir" önermesinin egemen olduğu bir söylemle maalesef kadınları "kurtaramayacağınız" hususudur. "Kadınlara rağmen kadınlar için" söylemini antidemokratik, ötesinde de kadınlar açısından olumsuz buluyoruz.

Varolan kadın imajını, kapitalizmle eklemlenmiş erkek egemen ideolojinin sunduğu kadın kimliğini sorgulayan sizler, bunun yerine **tarafınızdan** oluşturulacak **biricik** ve yeni bir **sunulu** kadın imajı koymak istiyor**sunuz**. Bunu yaparken herhalde feminist hareket olarak Türkiye'de giderek iktidar olan bir söylemi temsil etmenin rantından istifade ediyorsunuz. Öyle ya! Sizler de çoğalmak, onanmak ve onaylanmak isteyen bir iktidar söylemine sahip değil misiniz? Kadınlarla diyalog kurmaktaki amacınız ortak ezilme noktalarını tartışmak ve iletişim kurmaktan öte, eteklerinizin ucunda diz çökmelerini istediğiniz kadın çömezlerinize feminizmin kavramlarını ve mücadele perspektifini, daha da önemlisi onları feministlerden başka kimsenin ya da hiçbir ideolojinin, dinin kurtaramayacağını anlatmak/öğretmek! Buradan hareketle birlikte eylem yapmak, dayanışmak elbette mümkün değil. "Kadınlar için dayanışma" derken, bizler örneğin sizin "dayanışma"dan, iktidarınızı örgütlemek üzere kullanabileceğiniz bir eylemler topluluğunu kasdettiğinizi düşünüyoruz. Kadınların kurtuluşuna evet, ama yalnız sizlerin öngördüğü biçim ve yollarla. Bu bağlamda, "Hanımlara özel vasıta kampanyası" na karşı geliştirdiğiniz tavrı da kolaylıkla anlayabiliyoruz. Kampanyaya karşı koyduğunuz tavır kadın politikası yapmaktan çok, tam da sizin düzenin neresinde olduğunuzu gösteriyor. Bütün bunlar, **Fe-**

minist dergide yayınlanan -feminizmin kendine yeterliliği- hakkındaki yazıyla birlikte düşünüldüğünde, sizin evetlerle ve hayırlarla dolu, sınırlayan, yasaklayan ve dünyayı iki renkten ibaret gören yaklaşımlarınızın gerçek niteliği de ortaya çıkıyor. Özlediğiniz buysa hanımlar, oturun "Feministin El Kitabı", "Feminizmin Alfabesi" ya da "Feminizmin Temel İlkeleri" gibi başucu kitapları yazın da, başkaları da siz de nasıl feminist olunabileceğini bellesin, yapın bu iyiliği.

Bakınız, eğer "somut durumların somut tahlili" gibi bir niyetiniz varsa, sizin "somutunuzun" önemli ve ihmal edilemeyecek kadar önemli bir kısmının müslüman kadınlar tarafından oluşturulduğu gerçeğini ihmal etmemenizin, kadınlar açısından büyük yararlar sağlayacağını bilmenizi istiyoruz. Buradan çıkarak, feminist hareket tıpkı sosyalist hareket gibi kendisini jakoben, tekçi ve laik cumhuriyet ideolojisinden, yani Kemalizmden ayrıştırmak zorundadır. Sedef'in "Urun Kahpeye" nidasını da bu açıdan bir talihsizlik işareti sayıyoruz. Söz konusu olanlar kadınlar olduğuna göre, feminist olmanız size karşınızdaki ya da yanınızdaki kadınların kimliklerini belirlemede bir sorumluluk yüklemiyor mu? Müslüman kadınları suçlamak ve belli çizgilere itmek amacıyla Kur'an ve Sünneti kendi bütünlüğü ve mantığı içinde kavrama ve en küçük bir anlama yeteneğine sahip olmaksızın tek tek bazı cümlelere indirgemek herhalde feministlerin yapabileceği birşey olmamalıydı. (Ne yazık ki oldu) Bizim için Gül'ün yazısı uydurma bir takım hadisleri, erkeklerin dönüp dönüp bizler için yeniden ürettikleri hakları mızı (!) tekrarlamaktan öteye gitmiyor. Üstelik Gül'e hatırlatalım ki, Kur an eski türkçe -herhalde Osmanlıcayı kasdetti- ile değil, Arapça ile vahyedilmiştir. Arapça ile Osmanlıca arasında ise, bir feministin bile ortadan kaldıramayacağı derecede büyük fark vardır.

Şimdi sizin kelimelerinizle konuşursak, bizim müslümanlığımızla kadın olarak ezilmeyi reddedişimiz arasında bir çelişki varsa ki bize göre, belki üzülüceksiniz ama belirtelim, ne büyük bir mutluluk ki yok! - bu tamamen bizim sorunumuz. Moda gibi kapitalist tüketim normlarının yarattığı bir olguya duyduğunuz derin bağlılık, geleneksel dişi kimliğini sürdüren giyim kuşamınız ne kadar sizin sorununuzsa, başörtüsünün bizi cinselliğimize ve doğurganlığımıza hapsedip etmediği de o kadar bizim sorunumuz. Sosyalist feministler için ayrıca ilave edelim: Biz sosyalizmle feminizm arasında var olan ve ortadan kaldırılamayacak çelişkileri, feminist hareketi karalamak uzere asla kullanmayı düşünmüyoruz. Ve sosyalist feministlerin söylediklerini asla bu çelişkilere indirgeyerek değerlendirmiyoruz. İslâmın kadın sorununa ya da feminizme bakış biçimi bizim sorunumuz. Artık bu monologu bırakınız, çünkü fena halde sıktı: Biz, ne söylüyoruz, sahi hiç bunu düşünüp anlamak istediğiniz oldu mu? Olduysa lütfen bildirin hanım-

ELEŞTİRİYE BİR YANIT

Sedef Öztürk

Ankaralı İslamcı kadınlardan gelen eleştiri yazısı tartışılması gereken bazı noktaları açığa çıkarması bakımından çok yararlı oldu. Her şeyden önce belli konumlar netleşti: İslamcı kadınların (müslüman kadınlar demiyorum, daha sonra değineceğim bir ayrım var burada) temel ideolojisi İslam dini. Dolayısıyla din yorumlarının ve uygulamalarının kadın bakış açısıyla eleştirisinde temellenen sorgulamalarının sınırı da İslamın çizdiği bir sınır. Öte yandan, "sosyalist, laik ya da müslüman olmak, kadın olarak baskı altında tutulmayacağımızın bir garantisi olamaz" saptaması (s. 2), bizim de sonuna kadar savunduğumuz bir yaklaşım ve belki de İslamcı kadınlarla olabilecek ortak eylemlerimizin tek olası temelini oluşturuyor. Bu noktadan sonra ise yollarımız ciddi biçimde ayrılıyor.

Kadınları kurtarmayı tekelimizde gördüğümüz, "yapay adlandırmalara" takıldığımız, hatta "Türkiye'de giderek iktidar olan bir söylemi temsil ettiğimiz" gibi eleştirilere uzun uzadıya yanıt vermeyi gereksiz buluyorum. Bunlar, bizim yazdıklarımızın dikkatli okunması ve Türkiye'de iktidarın politik, sosyolojik yapısının incelenmesiyle kolaylıkla aksi kanıtlanabilecek tepkisel önermeler. Bence açıklığa kavuşturulması gereken sorunlar başka:

. **Öznellik:** Her müslümanın dine farklı bir yorum katacağını düşünmek ve her dindar bireyin din konusundaki görüşlerini ayrı değerlendirmek gibi bir anlayış (ki bizden "Bizim ne söylediğimizi merak ediyor musunuz? " sorusuyla talep edilen bu) anlamlı bulmadığımız ve kabul etmediğimiz bir **öznelcilik**. Bir ideoloji olarak dini, içerdiği ve beslediği iktidar ilişkilerini, cinsiyetçiliğini anlamak, insan toplumları tarihinde üstlendiği mistifikasyon rolünü görebilmek için nesnel ölçütlerle değerlendirmek zorundayız. Ancak o zaman Kutsal Kitaplardaki lâfızların ardında saklı ideolojiyi ve toplumsal göndermeleri kavrayabiliriz.

Kısacası, bizim bir din tahlilimiz var ve bazı kadınlar müslüman oldukları halde kadınlık konumlarını sorguluyorlar diye bu tahlili değiştirecek değiliz. Aslında, gelen eleştiri yazısındaki "Herşeyden önce Müslümanız" ifadesi de böyle bir değişikliğin esasen gereksiz olduğunu gösteriyor. İslamcı

kadınların sorunu İslam dini değil, İslamcı erkeklerin taraflı yorumu. Biz dinin erkeklerce yorumlanış biçiminin cinsiyetçi olmasının ötesinde, dinin kendi kavramlarının cinsiyetçi olduğunu, tarih içinde dinsel ideolojinin sömürü ve ezme-ezilme ilişkilerine dayanan üretim ilişkileriyle eklemlenerek cinsiyetçiliğin kurumsallaşması sürecine katkıda bulunduğunu düşünüyoruz.

. **Müslüman ve İslamcılar:** Eğer 'somut durumların somut tahlili' gibi bir niyetiniz varsa sizin "Somutunuzun % 90'ını müslümanlar oluşturuyor" diyor yazıda. Müslümanlık kimliği, T. C. sınırlarında yaşayanların farklı dinlerden azınlıklara üye kişiler dışında doğuştan "edindikleri" bir kimlik. Ülke nüfusunun çoğu ve özellikle kentlerde yaşayan yarısı için müslümanlık dini bayramlarda, Cuma günleri, ölüm ve evlenme törenlerinde öne çıkar. Çoğunluk çocuklarını kuran kursuna göndermeyi, çarşaf giymeyi, erkeklerin bol şalvarımsı pantalonlar ve takkelerle dolaşmasını, kadının erkeğin üç adım arkasından yürümesini, şeriat kânunların geçerli olmasını vb savunmuyor. Bunlar küçük bir azınlığın, islamın yeni, politize biçimi olan radikal İslamcı politik grupların önermeleri. Dolayısıyla bize somutumuzu hatırlatanların kendi somutlarının da bu olduğunu unutmamaları gerek. Evet, kitle müslüman ama islamcı değil. İslamcı kadınlar bir şaka yapmama izin verirlerse, bu bağlamda "sizin durumunuz da bizimkinden iyi değil! "

. **Laiklik**: Kendimizi Kemalizmin laiklik ideolojisinden ayrıştırmamız gerektiği belirtiliyor. Oysa belki de Kemalizm'den devralmakta sakınca görmeyeceğimiz bir konu laiklik. Dinin yaşamın her alanına yasalar düzeyinde de yayılmasını önleyecek eldeki hukuki tek araç bu çünkü. En çok kadınların yaşamını tehdit ettiği, kısıtladığı, ikincil toplumsal konumlarını pekiştirdiği ölçüde bu yayılmaya karşı durmak, var olduğu haliyle laiklik kavramına, bir ideoloji olarak dinin eleştirisini ekleyerek laikliği savunmak durumundayız.

İran karşımızda olanca canlılığı ile korkutucu bir örnek olarak durmaya devam ediyor. Şah'a karşı mücadeleyi yürütürken sırtını dine dayayan muhalefet, başta sokaklara kara çarşaf içinde dökülen binlerce kadın olmak üzere, yaptıkları bu ciddi hatanın bedelini Humeyni'nin zindanlarında, Irak cephesinde vb. çok ağır ödediler. Dinsel ideolojinin yayılma ve iktidarı ele geçirme potansiyelinin yeterince değerlendirilememesi, kadınların kara feraceler altında evlere kapandığı, on üçünde oğlan çocuklarının "cihad" için cepheye gönderildiği, Devrim Muhafızlarının içki içiyor diye sorgusuz sualsiz ev basıp adam öldürdüğü bir düzenin kurulmasını sağladı. Toplumsal ve kültürel kazanım olarak elde edilmiş bir çok şey yok oldu. Dizginlerinden boşanmış bir imanın maliyeti gerçekten yüksek.

. **Özgürlükler**: Kaktüs 2'deki yazımda türban meselesine değinirken, kadınların başlarını örtmelerini savunmayacağımı, istiyorlarsa bu haklarını savunma haklarını destekleyeceğimi, anlamlı bulduğum "demokrat" yaklaşımın bu olduğunu belirtmiştim. Bir kadın örtünmek istiyorsa onu zorla soymamak gerek. Ne var ki "herkesin kendi tercihi" kavramının sınırları var. Altı yaşında kız çocukları başları bağlanıp kuran kurslarına gönderildi-

ğinde, "herkesin kendi tercihi" savunmasının arkasına saklanılamaz. Onlar hiçbir şeyi seçmiyorlar çünkü; **zorlanıyorlar**. Öğrenciler din dersini seçmeli okuma hakkından yoksun bırakıldılar; artık Kuran surelerini öğrenmek **zorundalar**. Özellikle kendi tercihlerini yapacak durumda olmayan çocukların eğitimine ve bu toplumda yaşayanların davranışlarına müdahale ettiği, (kısa kollu giydiği için üzerine kezzap atılan kadınlar ve oruç tutmadığı için öldürülen erkekler var bu ülkede) **özgürlükleri** sınırladığı, **özgür tercihi** ortadan kaldırma potansiyeli taşıdığı ölçüde din, karşımızda bir sorundur. Ve evet, bizim özgürlük anlayışımız İslamcılarınkinden farklıdır.

Eleştiri yazısının bir yerinde bizim "müslüman bireyin özgürleşme sorununa nasıl baktığını, özgürlükten ne anladığını anlamamızı beklemedikleri" belirtiliyor. Yazarlar yanılıyorlar. Sorun anlamamak değil; anlıyor ve gördüklerimizden -hafif deyimle- hoşlanmıyoruz.

. **Kendimize rağmen, kendimiz için!** Farklı sınıf, ulus, ırk, din grupları vb. içinde yaşayan ve çeşitli ideolojileri benimseyen kadınlar olarak, hepimiz, aslında **kendimize rağmen kendimiz için** bir mücadelenin içindeyiz. Yaşamın her alanında yerleşmiş ve bizim de içselleştirdiğimiz cinsiyetçi değerler, kavramlar, davranışlar var. Hepimiz bunlarla karşılaşmak ve eğer belli bir bilince sahipsek sorgulamak durumundayız. Bu bağlamda, sosyalist feministler olarak bizim, müslümanlar olarak da eleştiri yazısını kaleme alan kadınların zaman zaman sınırlarımızı belirleyen ideolojileri zorlayarak, çelişkiler yaşayarak sorgulayacağımız bir cinsiyetçi sistem var. Ve bunu içinde yer aldığımız politik yapılara, bazen de içimize yerleşmiş inançlara **rağmen** yapmak durumundayız. İslamcı kadınlarla ikinci ortak noktamız da bu.

İslamcı kadınlar bizim girmeyeceğimiz bir alanda, dinin içerden dönüştürülmesi alanında mücadele yürütecekler. Üstelik bu mücadeleyi tam da kadınların ezilmesinin temel çerçevelerinden biri olan İslama inanarak ve benimseyerek sürdürecekler. Zor bir uğraş bu, çünkü din, egemen ideolojiler içinde en katı, muhalefete en tahammülsüz ve tavizsiz olanıdır.

AKD Söyleşisine Bir Yanıt

Can Soylemiz

Üçüncü sayınızda yayınladığınız "bir AKD'li ile Görüşme" yazısına bir başka AKD'li olarak bir iki değinmede bulunmak istiyorum. Yazı genel çerçevesi ile "bir kadın örgütlenmesi olarak siz ne yaptınız? " sorusunun yanıtı.

AKD bütün acemiliğine, orada biraraya gelen insanların -en azından başlangıçta- ayrı bir kadın örgütlenmesine duydukları isteksizliğe, bu isteksizliği körükleyen bütün öteki koşullara, kafalardaki sorulara karşın, belki de ilk kez evlere girdi. El yordamıyla, yaşayarak sınadığı, geliştirdiği yöntemlerle gecekondulu kadınla, yalnız kadınla değil evde yaşayan herkesle ilişki kurdu. Onlarla birlikte yaşadı, güvenlerini kazandı, öğretti ve öğrendi. Zaten yapmak istediği de buydu. Kendi içinde hastalıkları, özgün ama uzun soluklu olamayan varlığı bir yana, bence AKD bir okuldu.

Düne ve bize bakarken "niye böyle yaptık" yada "niye böyle yapmadık"ların sayısı hiç de az değil. Ayşegül'ün söyledikleri ve o konuşmanın sınırlarını aşan başka şeyler...

Ancak gözden kaçırılmış ya da önemsenmeden geçiverilmiş bir önemli nokta var. AKD bir demokratik kitle örgütüydü. Ve öteki demokratik kitle örgütlerinde de olduğu gibi gündemindeki öncelik, kitlesinin demokratik istemleri olmadı hiçbir zaman.

Memur dernekleri ne kadar memurların istemleriyle, odalar ne kadar işçilerin ekonomik istemleriyle ilgilendiyse biz de o kadar ilgili olduk kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarıyla. Belki de bu yüzden bizim kadın hareketinden anladığımız hiç de bugün tartışılan şeyler değildi.

Kendime bir koşullar şemsiyesi yaratıp savunmaya geçiyor değilim. Ama biz, başka herşeyi silip götürecek güçte bir dayatmayla karşı karşıyaydık: Faşizme karşı mücadele...

Ulaşabildiğimiz her yerde bir kale oluşturmaya çalıştık bu yüzden.

Bu eklemeyi yapma gereği duydum. Çünkü bu günü soluklarken aldığımız hava düne yetmiyor. Çünkü bana, o zaman aklımın ucundan bile geçmesi olanaksız bir soru soruyorsunuz: Neden kendin için birşeyler yapmadın?

8 EKİM TOPLANTISININ ARDINDAN

YENİDEN KADIN HAREKETİNİN BAĞIMSIZLIĞI ÜZERİNE

Banu Paker

Kadın hareketinin bağımsızlığı üzerine tartışmalar yeni değil. Türkiye'de 80 sonrasında feminizmin sesini duyurması ve bağımsız kadın gruplarının ortaya çıkması ile başlayan tartışmalar ve bunun yanısıra eylemlerin ve örgütlenmelerin de etkisiyle, bu konu, giderek sosyalist çevrelerin de gündemine girdi.

Kadınların kurtuluşunu hedefleyen kadınlar olarak, bizler için kadın politikalarının yürütüleceği bir mücadelenin bağımsız nitelikte olması gerekiyor kuşkusuz. Oldukça geniş sayılabilecek bir çevre için bu konuda ortak anlayışlar söz konusu. Farklılıklar ise, bağımsızlığın kabul edilmesinde değil, içeriğinin doldurulmasında ortaya çıkıyor.

Kaktüs'ün ilk gündemli toplantı konusunun "Kadın Hareketinin Bağımsızlığı" olmasının amacı, çıkış yazımızda ele aldığımız bazı kavramları ve savunduğumuz anlayışları açmak, sizlerden gelen sorular ve öneriler çerçevesinde muğlak kalan yönleri aşmaya yönelik fikir alışverişinde bulunmaktı. Ne kadarını başardık bilemiyorum. Ancak şu kadarını söylemek olanaklı; toplantıya gösterdiğiniz ilgi (üstelik büronun sıkışık, rahatsız koşullarına sabırla katlanıp, üç dört saatinizi verdiğiniz gözönünde tutulursa) bu konunun bizler için ne kadar canalıcı olduğunu gösteriyor.

Bağımsız kadın hareketini, onu oluşturan üç temel kavramı ayrı ayrı ele alarak tartışmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Bağımsızlık, kadın ve hareket.

Neden Bağımsız?

Kadın hareketinin bağımsızlığını iki düzeyde değerlendirmek mümkün; örgütsel ve politik. Kadınların kendi başlarına yürüttükleri, kendi sorunları etrafında oluşan örgütlenmelerden, kadınların kendi gereksinimleri için -bu mücadelenin başka çıkarlar için bir arenaya dönüşmesini reddederek- yürüttükleri bir mücadeleden, herhangi bir siyasi eğilimin ya da toplumsal bir grubun kararlarına ve politik gereksinimlerine bağımlı olmayacak bir hareketten söz ediyoruz. Geçmiş deneyimleri gözden geçirdiğimizde bu noktanın yeniden vurgulanması önem kazanıyor.

Bence sorun daha çok kadın hareketinin politik bağımsızlığı konusunda ortaya çıkıyor. Örgütsel bağımsızlığa herkes evet diyor, politik bağımsızlık ise tartışmalı.

Bizler kadın mücadelesini ayrı bir alan olarak görüyoruz. Hareket derken, erkek egemen toplumun baskısına karşı şu ya da bu düzeyde mücadele etmek için örgütlenen bütün kadınları bu alanın içinde görüyoruz. Bir kez bu noktada anlaşabiliyorsak, bu alanın sınırlarını, her sınıftan kadının kadın olmaktan kaynaklanan sorunları belirliyor demektir.

Kadınların ortak ezilmişliklerinin onları birleştiren bir faktör olduğu ve aynı zamanda, kadınların sınıfsal, ırksal, kültürel, vb. düzeylerde bölünmüş olduklarını daha önceki çıkış yazımızda vurgulamıştık. Ancak ortak noktaların varlığı ve kadın sorununun sınıflararası bir sorun olması, her sınıftan, her kesimden kadının harekete aynı ağırlıkta katılımını sağlamıyor. Örneğin kadın hareketinin en militan üyelerinin büyük burjuvazinin içinden çıkması beklenmiyor. Öte yandan bu durum bize, her sınıftan kadının sorunlarının arasında bazılarına daha baştan öncelik tanıma ya da bir sıralama yapma hakkını da vermiyor. Çünkü, demin söz ettiğimiz burjuva kadınların kadınlık sorunlarını -belki her zaman aynı ağırlıkta olmasa da- her kadının yaşadığını düşünüyorum. Bu konuya aşağıda değineceğim.

Bizler politik bağımsızlık derken, kadınların gereksinimlerinin belirlediği bir mücadele gündeminden söz ediyoruz. Bu, sosyalist politikanın gündeminden ve önceliklerinden de bağımsızlığı içeriyor. Kendi gündemini oluşturmayan bir hareketin diğer bir hareketle ittifak yapması, bağımlı bir hareket haline gelmesine ve politikalarının da, bağlandığı hareketin politikaları içinde eritilmesine yol açar. Oysa gerçek ittifaklar bağımsız gündemlere sahip hareketler arasında kurulabilir. Dolayısıyla bizce sorun, kadınlar olarak erkeklerin sosyalist politikada söylediklerini, ayrı bir örgütte söylemek değil. Örgütsel bağımlılıkların 'ayrı' kadın örgütlerinde içselleştirilmiş bir biçimde yaşanması hiç değil.

Bir kez kadın hareketinin mücadele alanının bütünselliği ve bağımsızlığı kabul edildiğinde, her kadın grubunun kendi görüşleriyle bu harekete katılması son derece olağan. Yani kadınlar bu harekete başka kimliklerini, düşüncelerini, ideolojilerini terkederek gelmeyecekler. Bizim bu alana yaklaşımımız da tarafsız ya da 'arı' bir feminizm değil, sosyalist feminizm olacak.

Neden Kadın?

Ezilenlerin, kendilerini ezenlere karşı mücadeleyi, ezenlerle birlikte yürütmeleri mümkün mü? Kadınların, erkeklerce sindirilmek korkusu duymadan, rekabete girme endişesi taşımadan örgütlenebilecekleri, gelişebilecekleri ve yönetebilecekleri yapılara ihtiyaçları var.

Burada sözkonusu olan, her egemenlik ilişkisinde olduğu gibi, yaşananın toplumsal bir ilişki olduğu gerçeği. Biz kadınlar bu konumu, erkeklere bağımlı ve bütün diğer toplumsal gruplardan farklı olarak özgül bir baskı biçimi halinde yaşıyoruz. Dolayısıyla, kendi cinsiyetçi bakış açılarını sorgulayan erkeklerin tek tek "ben ezmiyorum" demeleri önemsiz değildir, ama kapitalizmle bütünleşen ve kökleri binlerce yıla uzanan erkek egemenliğini, böyle üstesinden gelinebilecek bir hesaplaşmaya indirgeyemeyiz. Hiç kuşkusuz, geçmişte dünyadaki çeşitli feminist hareketlerin deneylerinden de görülebileceği gibi, bazı örgütlenmeler (Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ulusal Kadınlar Örgütü ya da İngiltere'deki Kürtaj Kampanyası) erkeklere de açık olarak yürütülmüştür. Sosyalist harekete ve muhalif hareketlerin yürüttükleri mücadelelere destek vermek, ittifak yapmak söz konusu olabilir. Ama bütün bunların olabilmesi için bile kadınların bağımlı konumlarına, önce kendi örgütleri aracılığıyla başkaldırmaları gerekmektedir.

Neden Hareket?

Kadın hareketinin çeşitli örgütlenme biçimlerine girmeden önce, bu konuda yanlış önermelere dönüşebilecek hatalı bir yaklaşımdan söz etmek istiyorum. Hareket denilince, örgüt ve (nedense !) tek bir örgütlenme modeli düşünülüyor. Bağımsız kadın hareketi çeşitli ve farklı parçalardan oluşan bir toplam. Bu hareketin **tek** bir örgütten ibaret görülememesi ise bizim **niyetlerimizin** ötesinde, kadınların **nesnel** durumlarına uygun düşmemesinden kaynaklanıyor . Çıkış yazımızda da belirttiğimiz gibi, kadınlar kendilerini birleştiren ortak kadınlık sorunlarının yanısıra, sınıfsal, kültürel, politik vb. düzeylerde farklılıklar yaşıyorlar. Kadın politikaları ve örgütlenme biçimlerinin çeşitliliği, tam da kadınların birlik-çeşitlilik durumunda ortaya çıkan nesnel konumlarına ve konumlardan kaynaklanan ihtiyaçlara cevap vermek için çok parçalı, çok sesli olmak zorunda . Hiç kuşkusuz farklı görüşlere sahip kadınlar ve kadın grupları, dernekleri sözünü ettiğimiz anlamda **bağımsız** örgütlenmelerdir ve bu hareketin parçası olacaklardır. örnek olarak, işyerlerinde örgütlenen gruplar, mahalle grupları, bilinç yükseltme grupları,lezbiyen gruplar, belirli talepler etrafında oluşan eylem birlikleri, vb. sayılabilir. Yukanda örneklerini verdiğim biçimler, kadın hareketinin genel kadınlık sorunları çerçevesinde verilecek propagandif mücadelelerde (dergiler, kampanyalar) ya da kısmi yani özgül olan ve sınıfsal sorunlarla içiçe girmiş sorunlar için verilecek mücadelelerde tercih edilebilir.

Gündemli toplantıya dönersek, tartışmalara katılan bir kadın (Tülin), kadın hareketinin önünde bir problem olarak duran önemli bir noktaya dikkati çekmişti: kadın hareketinin omurgasının yokluğu. Geçmiş feminist hareketlerin deneylerinden de görülebileceği gibi, kadın hareketinin sürekliliğini, canlılığını sağlamak kolay olmuyor. Örneğin kampanyalar türünden, tek bir konuyu gündeme getiren, geniş kadın kesimlerini kucaklayabildiği sürece etkisini sürdürebilen örgütlenmeler tanım gereği geçici yapılarlardır. İşlevlerini yerine getirdiklerinde bitiyor ya da sönümlenebiliyorlar. Yeni bir kampanya yeniden gündeme gelene kadar... Oysa sürekliliği sağlayacak yapılar dernek, dergi, vb. gibi örgütlenmeleri kapsamakla birlikte, bunlarla sınırlı değildir. Bu konuya ileride girmek üzere, tartışmalarda ortaya çıkan iki noktaya değinmek istiyorum; demokratik kitle örgütleri ve merkezi bir örgütlenme anlayışı.

Demokratik kitle örgütleri tanım gereği, demokratik ve hedefledikleri kitleyi kucaklamayı amaçlayan örgütler. Bunun yanısıra kitlenin, kısmi, özgül sorunları için mücadele ederler. Örnek olarak öğrenci örgütlenmeleri ve mesleki temelde örgütlenen yapılar verilebilir. Öğrenci örgütlerinde temel alınan öğrencilik konumudur. Bu konum geçicidir. Öğrencilerin sınıfsal, kültürel, ırksal düzeylerde yansıyan farklılıkları bu örgütlenmelere temel alınmaz. Mesleki örgütlerde de durum benzerdir. Dolayısıyla kitle örgütleri yine tanım gereği bütün öğrencileri ya da aynı meslek dalında çalışanları kapsamak durumundadır. En azından bunu hedeflerler. Kadın örgütlenmeleriyle bu tür örgütlenmeler arasında bir paralellik kurmak olanaklı değil. Aksine, kadınların heterojen konumları, onları tek bir örgüt çatısı altında birleştirme girişimlerine cevap vermez. Kadınlık konumu, öğrencilik gibi belirli zaman dilimleriyle tanımlanabilecek, geçici bir konumdan çok, çeşitli biçimler alsa da doğduğumuz günden ölene kadar devam eder. Tek bir program (bu program ne kadar kapsamlı olursa olsun) bütün kadınlara seslenemez. Ev kadınlarından, öğrenci kadınlara, burjuva kadınlardan, küçük burjuva kadınlara, dul kadından çocuklu kadına, beyaz kadından siyah kadına kadar, bütün bu kadınları sadece kadın olmalarını temel alan bir yaklaşımdan yola çıkarak, tek bir örgütsel çatı altında biraraya getirmek mümkün müdür?

Yine tartışmalara dönelim. Sık sık söz edilen burjuva kadınların sorunları bizim de sorunumuzdur. "Hepimiz Kızkardeş" olduğumuz için değil, bizlerin kurtuluşu, onlar kurtulmadığı sürece gerçekleşemeyeceği için. Onlar örneğin dayak yemek, yemek pişirmek, çocuklarına bakmak durumunda kaldıkları sürece biz de kurtulmayı hayal etmeyelim. Burjuva kadınların yaşam alanlarının diğer kadınlardan farklı olduğu, egemen ideolojiyi bilinçli bir şekilde savundukları, çıkarlarının farkında oldukları doğrudur. Sokaklara kolayca dökülmeyecekleri de... Biz, burjuva kadının sorunları için de yürümek zorunda kalacağız.

Kurtuluşumuz için gerekli gördüğümüz bir hareket içinde bazı kadınların öncelikli bir yeri olduğunu ve şimdiden yine bazı kadınlara önderlik attetmenin hatalı bir yaklaşım olduğunu düşünüyoruz. Bir hareketten söz ediyoruz; kadın hareketi, iktidarı hedefleyen bir parti örgütlenmesi değildir. Örneğin tartışmada işçi, emekçi kadınların bu mücadelede önderlik edeceği, etmesi gerektiği önerildi. Bizce de işçi, emekçi kadınların mücadeye

katılması son derece anlamlıdır. Onların sorunları, bütün kadınları kapsasın yada kapsamasın, önemlidir. Ancak bu kadınlar günün birinde bağımsız kadın hareketinin önemli bir birleşimini oluşturduklarında, bu konumlarından ötürü daha radikal olacaklarını **bugünden** söylemek mümkün değildir. Hareket işçi kadınların mücadelesinden ibaret olmadığı gibi, belli bir konjonktürde hareketin başını çekenlerin işçi kadınlar olması (böyle dönemler olabilir) başka konjonktürlerde hareket içinde etkin olan diğer kadın gruplarının (küçük burjuva kadınlar) mücadelesinin geçersiz olduğu sonucunu doğurmaz. Statik bir önderlik kavramı, statik bir öncü anlayışı olamaz. Biz **a priori** olarak bazı kadınlara öncülük rolü atfedemeyiz. Ettiğimiz takdirde, böyle bir bakış açısıyla, öncülüğün işçi kadınlarda olmadığı hareketlere girmemeye yada orta sınıf kadınların öncülük ettiği her mücadeleyi "reformist" olarak küçümsemeye varabiliriz.

Kadın grupları ya da örgütleri kendilerine öncelikli olarak işçi kadınlara yönelik çalışmaları hedef seçebilirler. Ağırlıklı olarak kendi programları doğrultusunda görüşlerini yaymaları ve bu doğrultuda taraftar kazanmaya çalışmaları da son derece doğaldır. Ancak kadın hareketinin bütününün liderliğini buna bağlamak niye? Dolayısıyla "tek bir çatı altında hem de merkezi bir anlayışla bütün kadınları kucaklayabiliriz " yanılsamasını yaşamak yerine, çeşitli kadın alanlarında yürütülecek çalışmaların, örgütlenmelerin birlikte iş yapmasını hedefleyen gerçekçi bir çözüme varabiliriz. Merkezi bir örgütlenme anlayışına dönersek *, yine tanım gereği, demokratik kitle örgütleri iç işleyiş açısından demokratik olmak durumundadır. Tek bir çizginin egemenliğinin savunulması ya da çeşitli görüşlerin koalisyonlar biçiminde yönetimde yer alması halinde, bu tür örgütlerde taban ile yönetim arasında bir farklılaşmaya gidileceği açıktır. Azınlıkta kalan ya da yönetimde temsil edilemeyen kadınların hakları da bu arada güme gider. Tek bir merkez yerine, çeşitli ve farklı çalışmaların federatif bir yapı içinde kendilerini ifade etmeleri daha mümkün olabilir.

Demokratik talepler, kadın hareketinin niteliği açısından tartışılan bir konu olarak son derece önemli. Ancak bu konuda da muğlaklıklar var.

Feminist hareketin de bir parçası olduğu bağımsız kadın hareketini, sadece demokratik hakların elde edileceği, bir takım mevzilerin kazanılacağı bir hareketle sınırlı görmek, bu hareketi sistem içi bir konuma yerleştirmek olur. Oysa biz, yeniden söylemekte yarar var, kadın kurtuluş hareketinden söz ediyoruz. Dolayısıyla demokratikliği aşan bir mücadeleyi öngörmeliyiz. Feminist olmanın gerekliliği, mücadeleyi sistem içi taleplerle sınırlı görmemek, bunlarla yetinmemek, bunları zorlayan kurumlar, toplumsal dinamikler yaratmayı amaçlamaktır. Bizce sorun kapitalizme en çok kim karşıdır yarışmasına girmek değil, ayrı bir mücadele alanı yaratmaktır. Sosyalist feminist kadınlar olarak hiç kuşkusuz bu mücadeleyi yürütürken sosyalistlerle dirsek teması içinde olacağız. Önemli olan gündemimizi, önceliklerimizi, politikalarımızı kendi ölçütlerimizle belirlememiz.

---

* Bu konuda ayrıntılı bilgi için Nesrin Tura'nın Kaktüs dergisinin 3. sayısında yer alan "Sorgulamaya Doğru İlk Adımlar" başlıklı yazısına bakılabilir. (s. 17-18)

8 EKİM KAKTÜS DERGİ TOPLANTISINA İLİŞKİN BİR MEKTUP

KIRMIZI ÇİÇEK AÇMIŞ KAKTÜS'LÜ KOMŞULAR

Stella Ovadya

Kadın hareketinin "bağımsızlığı" konulu tartışmanın ardından benim için açık olmayan bazı noktaları açmak ihtiyacı duyuyorum.

İdeolojik bağımsızlık olmadan örgütsel bağımsızlık nasıl temellendirilecek? . İdeolojik bağımsızlığa "sosyalist" olduğunuz için gereksinmediğinizi söylediniz. Örgütsel bağımsızlığa gereksinim neden? . Kadın kadına olmak, daha rahat olmak türünden nedenlerden mi? . İdeolojik bağımsızlık olmadan, yani bütün kadınların ezilmesinin teorisi yapılmadan kadınların "kurtuluş" hareketinden nasıl söz edebileceğiz? . Bağımsızlıktan söz etmek gereği nereden kaynaklanıyor? Başka ya da öncelikli bağlanmalardan mı? Bağımsızlık sözcüğü sanki o bağlamları örtmek için kullanılıyor, ya da onlara gönderme yapıyor. Bağlanmanın ayıbı nerede? Bağlanılan yerin niteliğinde mi? Bağımsız sözcüğü tepkisel gibime geliyor. Herşeyi -her kurtuluşu- tekeline almak isteyen bir yaklaşıma tepkiyle uydurulmuş gibi. Ne diyorsunuz? . İdeolojik bağımsızlık söz konusu olmadığına göre, **özerklik** kavramı daha iyi karşılamıyor mu 'örgütsel bağımsızlığı'? . Bizim örneğimizde bağımsız olması beklenen birimler hangileri? Kampanya mı (Kampanya kim ve nerede?) Kampanyaya katılan gruplar mı? Katılan grupların çeşitli akrabalık ilişkileri neden bu denli rahatsız edici? Bu rahatsızlığın nedeni ideolojik bağımlılıkları değil mi? . Herkes kendini ideolojik olarak tanımlayacağına kadınlar için neler yapmak istediği hakkında kafa yorsa, acaba daha yapıcı olmaz mı? Var olmak için farkları bilmek gerekli tabii, bir de ne için var olduğumuzu bilsek...

Kısaca tartışmanın kendini meşrulaştırma -icazet alma- kaygılarından arındırılıp, kadınlar için, kurtuluşumuz için işe nereden başlamalıya kaydırılmasını öneriyorum. Aksi takdirde, ideolojik saflık adına yapılanlar Gülnur'un deyimiyle "lâfız"dan ileri gidemeyecek.

Eğer kurtuluş düzen değişikliği ile olacaksa, düzen değişikliği için çalışmaya çağıran sosyalistlere katılalım. Yok şimdiden yapılabilecekler varsa, bunların bir sıralamasına geçsek diyorum. Bu özellikle pragmatik biri ol-

mamdan kaynaklanmıyor. Sizinle bir şeyler yapmaya devam etmenin tek yolu gibi geliyor bana. Çünkü bence, kadınların kurtuluşunun ideolojisi olarak feminizm, çeşitli katmanlardan kadınların ideolojisi olabilir; o kadınların katmanlarından gelen dünya görüşleri feminizmlerine farklı renkler ve bağlantılar verir. Bizi birarada tutan ise ortak yanımız, ezilen cinse ait olmamız ve cinsin kurtuluşu için çalışmak istememizdir. Arada ya da yanında dünyayı da kurtarsak ben de çok sevinirim. Yani benim için SHP Kadın Komisyonu'ndan feministler, sosyalist feministler, liberal feministler, kemalist feministlerle çalışmanın bir sakıncası yok. Kadınların kurtuluşu için çalışıldığı açık olduktan sonra. Ve bütün bu bağımlı grupların feministleşmesinin kadınların kurtuluşuna bir şeyler katacağını düşünüyorum.

Belki sizin için en önemlisi kendinizi tanımlamak, kabul ettirmek vb. Ancak en yakınlarınızla aranızdaki sınırı çekmekten karşınızdakini tanımlamayı unutuyorsunuz. O toplantı ve daha önce söylediklerinizden karşımızdakinin bizi ezen ve denetleyen gücün ideoloji olduğunu anladım ve çok şaşırdım. Türkiye'de bugün kadınların %82'si doğrudan ailenin ve kocanın denetimi altında. Emeği, ürünü yalnızca bir koca ya da babanın tasarrufunda. İdeoloji bu tasarruf hakkının adı mı sizce? Bu ideolojinin somut çıkar düzeyinde karşılığı nedir? Cinsiyetçilik mi, cinsiyetçi kapitalizm mi? Bütün bunları açmanız gerek ve açmak için önerdiğiniz çalışma ve araştırma gruplarını kadınların geçim biçimlerine kaydırmanızı öneriyorum. Kadınların nasıl geçindikleriyle ilgili soruların yanıtlarını biliyor gibi davranıyorsunuz, ki bu bana kolaycılık gibi geliyor.

En önemlisi, Avrupa'da onbeş yıl önceki kavgaları olduğu gibi buraya aktarıyorsunuz. Bu beni çok üzüyor. Hiç ders alamayacak mıyız? Oradaki hareketin nasıl, nerede tıkandığına bakmayacak mıyız? Daha yaratıcı, araştırıcı, cüretli olamaz mıyız?

Soru listesine şunu da katalım. Patriyarka nedir? Türkiye'de patriyarka hiç mi yok da, telaffuz bile edilmedi o gün? O da mı ideoloji yoksa?

Bunun sonu yok... Mektubumu yayınlarsanız sevinirim. Yanıtlarsanız daha da sevinirim.

Kolay gelsin.

Not: Bu soruların yanıtları kısmen Banu'nun yazısında, kısmen daha öncekiyazılarımızda var. Gelecek sayımızda daha ayrıntılı bir yanıt vereceğiz.

SF KAKTÜS

NAİROBİ'DEN OSLO'YA

Latife Fegan, Stockholm

1985 Nairobi Dünya Kadın Konferansından sonra, bu konferans kararları uyarınca gerçekleştirilmesi gereken ilk bölgesel kadın konferansı, 30 Temmuz-8 Ağustos tarihleri arasında Oslo'da yapıldı. Bu bir hafta süresince, İskandinav ülkelerinden 10. 000 kadın, Oslo Üniversitesinin salonlarında ve bahçesinde, 700'ü aşkın seminer, günde en az 80 ayrı toplantıda konuştu, anlattı, tartıştı, bağırdı, güldü, türkü söyledi. "Nordisk Forum" (Kuzey Forumu) adını taşıyan toplantıda, hükümetlerin resmi "kadın eşitliği" perspektifiyle ilgili politikaları ışığında, isveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda ülkelerinde kadının toplum yaşamının her alanındaki konumu tartışıldı. Burada bakanlar, araştırmacılar konuştu, kadınların yaptığı işler, ücretlerdeki eşitlik, karar organlarında kadınlar, kız çocuklarının teknik eğitime, erkek çocukların hasta ya da çocuk bakımı gibi işlere özendirilmeleri, doğumdan sonraki çocuk bakım iznini babaların da kullanma oranı gibi konuları içeren resmi raporlar sunuldu. Bu anlamda her ülkede yapılan işler, projeler sergilendi.

Ama işin başka bir yanı da vardı. Konferansa damgasını basan eğilim, sorunu ya da sorunları farklı görüyordu. Bu eğilime göre "Resmi kadın eşitliği politikası kurulu düzenin amacı ya da talebi" idi: "Biz kadın kurtuluşu ve kadın özgürlüğünü tartışıyoruz. Kadına uygulanan baskı ve ayrımcılık sistemin içinde örülü. Kadın özgürlüğü mücadelesi, tüm bir toplum yapısının değişmesini öngörür. Biz kadınlar dünya nüfusunun % 53'ünü oluşturuyor, dünyada yapılan işlerin üçte ikisini yapıyoruz ama ücretlerin ancak % 10'unu, dünyadaki mal varlığının yüzde birini alabiliyoruz. Çocukların ve erkeklerin bakımı da bizim işimiz. Hasta ve yaşlılara da biz bakıyoruz.

mamdan kaynaklanmıyor. Sizinle bir şeyler yapmaya devam etmenin tek yolu gibi geliyor bana. Çünkü bence, kadınların kurtuluşunun ideolojisi olarak feminizm, çeşitli katmanlardan kadınların ideolojisi olabilir; o kadınların katmanlarından gelen dünya görüşleri feminizmlerine farklı renkler ve bağlantılar verir. Bizi birarada tutan ise ortak yanımız, ezilen cinse ait olmamız ve cinsin kurtuluşu için çalışmak istememizdir. Arada ya da yanında dünyayı da kurtarsak ben de çok sevinirim. Yani benim için SHP Kadın Komisyonu'ndan feministler, sosyalist feministler, liberal feministler, kemalist feministlerle çalışmanın bir sakıncası yok. Kadınların kurtuluşu için çalışıldığı açık olduktan sonra. Ve bütün bu bağımlı grupların feministleşmesinin kadınların kurtuluşuna bir şeyler katacağını düşünüyorum.

Belki sizin için en önemlisi kendinizi tanımlamak, kabul ettirmek vb. Ancak en yakınlarınızla aranızdaki sınırı çekmekten karşınızdakini tanımlamayı unutuyorsunuz. O toplantı ve daha önce söylediklerinizden karşımızdakinin bizi ezen ve denetleyen gücün ideoloji olduğunu anladım ve çok şaşırdım. Türkiye'de bugün kadınların %82'si doğrudan ailenin ve kocanın denetimi altında. Emeği, ürünü yalnızca bir koca ya da babanın tasarrufunda. İdeoloji bu tasarruf hakkının adı mı sizce? Bu ideolojinin somut çıkar düzeyinde karşılığı nedir? Cinsiyetçilik mi, cinsiyetçi kapitalizm mi? Bütün bunları açmanız gerek ve açmak için önerdiğiniz çalışma ve araştırma gruplarını kadınların geçim biçimlerine kaydırmanızı öneriyorum. Kadınların nasıl geçindikleriyle ilgili soruların yanıtlarını biliyor gibi davranıyorsunuz, ki bu bana kolaycılık gibi geliyor.

En önemlisi, Avrupa'da onbeş yıl önceki kavgaları olduğu gibi buraya aktarıyorsunuz. Bu beni çok üzüyor. Hiç ders alamayacak mıyız? Oradaki hareketin nasıl, nerede tıkandığına bakmayacak mıyız? Daha yaratıcı, araştırıcı, cüretli olamaz mıyız?

Soru listesine şunu da katalım. Patriyarka nedir? Türkiye'de patriyarka hiç mi yok da, telaffuz bile edilmedi o gün? O da mı ideoloji yoksa?

Bunun sonu yok... Mektubumu yayınlarsanız sevinirim. Yanıtlarsanız daha da sevinirim.

Kolay gelsin.

Not: Bu soruların yanıtları kısmen Banu'nun yazısında, kısmen daha öncekiyazılarımızda var. Gelecek sayımızda daha ayrıntılı bir yanıt vereceğiz.

SF KAKTÜS

NAİROBİ'DEN OSLO'YA

Latife Fegan, Stockholm

1985 Nairobi Dünya Kadın Konferansından sonra, bu konferans kararları uyarınca gerçekleştirilmesi gereken ilk bölgesel kadın konferansı, 30 Temmuz-8 Ağustos tarihleri arasında Oslo'da yapıldı. Bu bir hafta süresince, İskandinav ülkelerinden 10. 000 kadın, Oslo Üniversitesinin salonlarında ve bahçesinde, 700'ü aşkın seminer, günde en az 80 ayrı toplantıda konuştu, anlattı, tartıştı, bağırdı, güldü, türkü söyledi. "Nordisk Forum" (Kuzey Forumu) adını taşıyan toplantıda, hükümetlerin resmi "kadın eşitliği" perspektifiyle ilgili politikaları ışığında, isveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda ülkelerinde kadının toplum yaşamının her alanındaki konumu tartışıldı. Burada bakanlar, araştırmacılar konuştu, kadınların yaptığı işler, ücretlerdeki eşitlik, karar organlarında kadınlar, kız çocuklarının teknik eğitime, erkek çocukların hasta ya da çocuk bakımı gibi işlere özendirilmeleri, doğumdan sonraki çocuk bakım iznini babaların da kullanma oranı gibi konuları içeren resmi raporlar sunuldu. Bu anlamda her ülkede yapılan işler, projeler sergilendi.

Ama işin başka bir yanı da vardı. Konferansa damgasını basan eğilim, sorunu ya da sorunları farklı görüyordu. Bu eğilime göre "Resmi kadın eşitliği politikası kurulu düzenin amacı ya da talebi" idi: "Biz kadın kurtuluşu ve kadın özgürlüğünü tartışıyoruz. Kadına uygulanan baskı ve ayrımcılık sistemin içinde örülü. Kadın özgürlüğü mücadelesi, tüm bir toplum yapısının değişmesini öngörür. Biz kadınlar dünya nüfusunun % 53'ünü oluşturuyor, dünyada yapılan işlerin üçte ikisini yapıyoruz ama ücretlerin ancak % 10'unu, dünyadaki mal varlığının yüzde birini alabiliyoruz. Çocukların ve erkeklerin bakımı da bizim işimiz. Hasta ve yaşlılara da biz bakıyoruz.

Ama iktidara ortak değiliz. Karar organlarında biz yokuz. Sürekli olarak erkekler gibi olmaya özendiriliyoruz. Margaret Thatcher kadın değil. Hayır? Artık erkekler bizim gibi olmaya özendirilmelidir.. " Bu sözlerin sahipleri konferansın "alternatif" bölümünü oluşturuyor ve, "Erkek egemen toplumun ve sermayenin geleneksel "gelişiminin" bir parçası olmak istemiyoruz. Kendi yarınımızı kendimiz yaratacağız. " diyorlardı.

Üniversite binalarından biri, Nairobi'den esinlenilerek "barış çadırı" haline getirilmişti. Buradaki antimilitarist toplantılarda, feminist perspektifle barış sorunu didik didik ediliyordu. Atom bombasına karşı mücadele eden İsveçli tanınmış gazeteci Eva Moberg, "militarizmin feminist eleştirisi" adlı konuşmasında, "militarizm patriyarkalizmin bir parçasıdır. O kadar iç içe girmişlerdir ki, onları ayırmak mümkün değil. (Kadın-erkek eşitliği adına kadınların askere alınmasını savunan bir görüşe karşı çıkarak) onlar düz bir eşitlik mantığından yola çıkıyorlar. Bu anlayış kadınların tüm erkek alanlarına girmesini öngörür. Feminizm olayı böyle görmüyor. Kadınlar sadece toplum yaşamının her alanına girmekle kalmayacak, toplum da değişecek. O yüzden militarizm, feminizmin eşitlik talepleri arasında yer alamaz. " diyordu. Elisabeth Gerle, mitolojide militarizmin köklerini irdelediği konuşmasında, "Mitolojileri yazanlar erkeklerdir. O yüzden de tüm bir mitoloji dünyası partiyarkaldır. Mitolojik hikayelerin çoğunda kadının yaptığı iş horgörülüdür. Bir kadın alanına dahil olan yaşamın yeniden yaratılması olayını, doğum olayını çeşitli biçimlerde küçük gören yığınla hikaye vardır. Yaşamın gizemi ile ilgili birçok olayda kadının hep horgörüldüğünü izleyebilirsiniz. Neden Adem'i Tanrı yarattı da, Havva onun kaburga kemiğinden oluştu? Buna karşılık savaş kahramanları hep erkek. Kötülükler hep kadından gelir. Musa'yı herkes tanıyor ama, Mısır'da doğum sırasında erkek çocukları öldürme emrine karşı çıkarak başkaldıran ebeleri kim biliyor? Tüm halk masalları feminist açıdan incelenmelidir. " diyordu.

Oxford Üniversitesinde bir araştırma grubundan Scilla Elworthy konuşmasına "özgürlüğü düşleme, onu kullan! " diyerek başladı. Askeri-ekonomik politikaların karar mekanizmalarını anlatan konuşmasında, "Dünyadaki savunma politikalarına karar veren 800 kişinin biyografilerini tespit edip bir kitap halinde yayınladık. Bu 800 kişinin ancak 5 tanesi kadın. Onlar da feminist değil! " dedi. Avustralyalı çocuk doktoru ve tanınmış barış savaşçısı Helen Caldicott, emperyalizm, silahlanma ve uluslararası sermayenin askeri planları konusunda akıl almaz bilgiler verdi: "150 ülkeden 10. 000 kadını kapsayan bir temas ağı kurduk. Binlerce belge yazı, kitap, topladık. Bunları kullanarak çeşitli kadın sorunlarına ilişkin kendi broşürlerimizi yazıyor, kadınları aydınlatıyor, bilgilendiriyoruz. Kadınlar erkeklere kaptırdıkları bilgi alanını yeniden ele geçirmelidirler. Bilgi iktidardır!

Gerçekten de her toplantı, kadınların bilgi edinme ve onu kullanma savaşının bir aynasıydı sanki. "Nordisk Forum", kadınlar arasında bir bilgi ve deney alışverişi forumuydu. 70'li yılların ünlü feministi, Norveç'te sol partilerden birinin ilk lideri, 1973'te Birleşmiş Milletlerde delegelik yapmış, psikolog Berit As, "bugün nerede bulunuyoruz" başlıklı konuşmasında, kadına uygulanan ayrımcılığın bugün kuzey ülkelerinde almış olduğu incelmiş biçimleri sergiler, "kadın kültürünü görünmez kılan" mekanizmaları

sistemleştirirken, yanımda oturan bir İsveçli kadın, "Berit'i hâlâ heyecanla dinliyorum. İnsana öyle esin veriyor, insan kendisini öyle zenginleşmiş hissediyor ki. " diyordu.

Bizim, yani biz Türkiyeli kadınların işi çok zordu bu Forumda. Kendimizi anlatacak ortak bir dili bulamamıştık daha. Stockholm' den giden bizlerin "Kuzey ülkelerinde Türkiyeli kadınlar" adlı, çok da ilgi çeken bir sergimiz vardı. Buralara neden geldiğimizden başlayıp ülkedeki ve buradaki durumumuza doğru uzanan bir düzen içinde derdimizi anlatmaya çalıştık ama sıkıntılıydık. Göçmen kadın sorununu da henüz bir yerlere oturtamadığımızı seziyorduk. Bu kadınlar kendi toplumlarını sorguluyorlar, toplumlarını değiştirmek istiyorlar. "Değiştirme"den anladıkları farklı da olsa, gündemlerinde feminist bir perspektiften toplumun değişmesi sorunu var. "Bizi erkekleştiren bir eşitlik değil, kadının kurtuluşunu öngören bir toplumsal değişiklik istiyoruz" diyorlar. Biz içinde yaşadığımız bu toplumları henüz bu perspektifle sorgulayamıyoruz. İçinden geldiğimiz toplumun sorunlarına bile bu perspektifle yanaşmaktan çok uzağız. Tıkanıklıklarımız var. O yüzden de kendi sorunlarımızı, bu kadınların sorunlarıyla çakıştıramıyoruz.

Biz "feminizm?" diyorduk, "tabii" diyordu İskandinavyalı kadınlar, "başka nasıl olur ki? ". "Biz erkek egemen bir toplumdan geliyoruz" diyorduk, "doğrudur, üçüncü dünya ülkelerinde daha belirgindir patriyarkalizm. Biz burada bu baskının incelmiş biçimlerine karşı boğuşuyoruz. Türkiyeli kadınlar ne yapıyor, onu anlatın" diyorlardı. "Feminizmi tartışıyor, kadınların durumunu sergiliyor, dayağa karşı kampanya, iş hayatının çeşitli dallarında, sol hareket içinde... " diyerek söze başlıyoruz, derhal müdahale ediyorlar: "zaman kaybetmesinler. Kadınların mücadelesi globaldir. Birbirimizin bilgi ve deneylerinden yararlanmayı öğrenmeliyiz. Biz bu tartışmaları 15-20 yıl önce yaşadık. Tarih hep tekerrür mü edecek? ". İskandinav kadınlarından bize selâm var yani!

Fakat, bu forumu izlemek bizim için çok öğretici, düşündürücü ve keyifli oldu. Kadın mücadelesinin bu ülkelerde aldığı biçimleri, vardığı sonuçları, nasıl çalıştıklarını, nasıl düşündüklerini izleme olanağı bulduk. Bu kadınlar artık feminizm mi, değil mi, onun sosyalist ya da radikal, ya da başka bir biçimi mi diye tartışmıyorlar. Sol hareket içindeki kadınlar, "solun mücadelesini bölüyorsunuz" itirazlarına artık hiç kulak asmıyorlar. Yarınlara biçim vermeye bugünden başladık, diyorlar: "Bir kez daha kandırılmak istemiyoruz!" Çok farklı siyasi görüşlere rağmen bu kadınlarda güçlü bir feminist bilinç gelişmiş. Yaşamın her alanında artık bu bilinci dövüştürüyorlar. Feminist perspektif açısından irdelemedikleri konu yok. Bir seminerde mimar kadınlar, "kentleri kadınlar kursa, kentlerin görünümü nasıl olurdu, meskenler, yaşama koşulları nasıl olurdu" yu tartışırken, bir başka toplantıda, kadınların işyerinde ve sendikalarda yetkili ve etkili olabilmelerinin önündeki yapısal ve kültürel ağırlıklı engeller konuşuluyordu. Ve her toplantıda kadınlar, çantalarından kitaplar, kitap listeleri çıkarıp birbirlerine gösteriyorlar, "bilgi, bilgi, bilgi edinmeliyiz", diyorlardı. Çeşitli dillerde kitaplar, araştırma raporları elden ele geziyor, notlar alınıyor, adresler not ediliyordu. Geliştirdikleri çalışma biçimlerini sürekli olarak birbirlerine aktarıyorlardı. Görebildiğimiz kadarıyla kadınlar

aralarında bir dayanışma, birlikte mücadele geleneği yaratmayı başarmışlar. Birbirlerinin yaptığı işi hor görmemeyi,birbirlerinin yaptığına değer vermeyi öğrenmişler . "Bir dahaki sefere daha iyi olacak" özendirmesini ne çok kullanıyorlar! Çok önemli bir adım değil mi? Bir topluluk karşısında ilk kez konuşan kadının beceriksizliklerini nasıl hoşgörü, ama yapıcı ve ilerletici bir hoşgörü ile izledikleri birçoğumuzun gözünden kaçmadı.

Birgün üniversite binalarının birinin önünde, bir gazeteci ile bir grup kadının konuşmasına tanık oldum. Gazeteci: "Ağlamak kadınların klasik bir silahı değil mi, neden "ağlama" yolunu seçtiniz? " diye sordu.

"Yüzlerce imza topladık, Kopenhag'dan Paris'e, Minsk'ten Moskova'ya New York'tan Washington'a yürüdük, caddelerde gösteri yaptık. Fakat derdimizi anlatamadık. Ağlamayıp da ne yapacaktır? " Bu yanıtın sahibi Finlandiyalı "ağlayıcılar". Barış için Kadınlar Örgütünden 20 kadar kadın, kendilerine mitolojinin ölü ağlayıcılarından esinle "ağlayıcılar" diyorlar. Bir süre önce, bir kanun önerisine karşı yaptıkları tüm eylemler sonuç vermeyince, önerinin görüşüleceği gün, siyah giysileri içinde meclisin dinleyiciler bölümüne girip oturmuşlar. Gündemin o maddesi görüşülmeye başlayınca, birden yirmi tane kadın, bir köşede hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış... Bir yandan da küçük kumaş parçalarına yazdıkları mesajlarını milletvekillerine atıyorlarmış. Tüm basının ve TV'nin önünde. Meclis başkanı ne yapacağını şaşırmış, elinden kalemini düşürmüş. "Ağlayıcılar" yaka paça dışarı atılmışlar ama dertlerini de duyurmuşlar. Televizyon ve basında günlerce olay olmuşlar. Sonra bu ağlama eylemini genişletmişler. Kurulmakta olan bir atom santralına karşı da ağlamışlar ve saldırgan tavırlarından ötürü mahkemelik olmuşlar. "Bu eylemi çok geliştirici ve önemli bir kültürel düşünüş biçimi olarak algılıyoruz. Ağlamak bir ifade biçimidir. Ağlamanın neden "kadın silahı" olduğunu düşünmek gerekli. Herhalde keyiflerinden ağlamıyorlardı! Biz, birlikte ağlamanın kadınları birbirine yaklaştıran bir işlev gördüğünü de yaşadık. " İnsan yaratıcılığının ve fantazi zenginliğinin sonu yok. Hele kadınlar hiç sınır tanımıyorlar!

İzlandalı "Kadın listesi" bakın neler diyor: "Makinelere bakmak çocuklara bakmaktan neden daha önemli olsun? 10 yıl makinelere baktınmı, evde veya işyerinde aynı süreyle çocuk bakandan daha fazla ücret alıyorsun. Eğer istiyorlarsa, erkek ve kadınlar evde kalıp çocuklarına baksınlar. Hele buna maddi olanakları varsa daha da iyi. Fakat, kadınlar da erkekler gibi, kendi yaşam biçimlerini kendileri seçebilsinler. Kadınların hangi işlerde çalışacağına hükümetler karar vermesin. "

1981 yılında, dokuz kadın Reykjavik'te toplanarak İzlanda toplumunda kadının toplum hayatına katılımını inceleyip tartışmışlar. Kadınlann ülkenin politik yaşamında çok az etkili oluşunu tepkiyle saptamışlar. Tartışma diğer kentlere de sıçramış. Bu tartışmalar, belediye seçimlerine kadınların ayrı bir liste ile katılması sonucunu doğurmuş, bir yıl sonra da parlamento seçimlerine. Bu gün parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 13 (% 20). Bunların yarısı Kadın listesi'nden. Kadın Listesi hareketi diğer ülkelere de sıçramış. Avustralya, Kanada, Danimarka ve İtalyan kadınları sormaya başlamışlar: "İzlandalı kadınların başardığını biz başaramaz mıyız? Neden olmasın? " Bu bir etkili olabilme, politikada söz sahibi olabilme yolu mu?

"Yollardan biri" diyor İzlandalı kadınlar. "Sistemi değiştirebilmek için içine girmeliyiz. Değiştirmek istediğimize göre de... "

Kadın Listesi'nin ideolojik temeli çok basit. "Bizleri erkekler gibi düşündüren ve davrandıran bir 'eşitlik' değil istediğimiz. Biz kadın eşitliği değil, kadın kurtuluşu, yani, kadınların toplum yaşamında alacakları rolü kendilerinin belirleyebilmesini ve seçebilmesini istiyoruz. Bize dikte ettirilen işlere 'hayır' diyoruz. Ev işinin uzantısı olan toplumsal işlerin bize meslek diye yutturulmasına karşıyız. Kadınların yaptığı her işin, en az erkeklerin yaptığı iş kadar önemli olduğu kabul edilmelidir. "

Kadın Listesi Hareketinin birçok kadına kendi ülkesinde yapacağı çalışma konusunda esin kaynağı olduğu şüphesiz.

Sizlere Barış Çadırı'ndaki "Kadın Mahkemesi"ni mutlaka anlatmak istiyorum. Son zamanlarda beni böylesine keyiflendiren bir başka olay daha yaşamadım. Siyah cübbeli yargıcın, savcının, şahitlerin ve işin en ilginç yanı suçluların (Norveç'in üç büyük gazetesinin yazı işleri müdürleri ve Televizyonun şefi) hazır bulunduğu, tarihsel bir mahkeme olacağına inanılan bir mahkeme kuruldu. Suç: kadınlara basında ve kitle iletişim araçlarında uygunanan ayrımcılık. Bu mahkeme Forum için hazırlanmıştı. Basın ve TV yayınları bir yıl süreyle dikkatle incelenmiş, örneğin Televizyonda Cuma akşamları gösterilen ve toplumsal sorunların icelendiği programların 39 tanesinin 21'inde hiçbir kadın görülmemişti. Norveç'in bugünkü kadın Başbakanı yalnızca bir programda konuştuğu halde, eski başbakan üç programda yer almıştı. Ayrıca, Televizyonda çalışan kadın ve erkek görevlilerin sayısında, 1973'ten bu yana kadınlar lehine ancak % 1, 7'lik bir artış görülmekteydi. (Çalışanların % 73'ü erkek, % 27'si kadın bugün). Son bir yıl içindeki röportajların yine % 86'sı erkeklerle, % 14'ü kadınlarla yapılmıştı. Röportaj yapanların % 92'si erkek, % 8' i kadın gazeteciydi. Televizyonda çalışan kadınlar içinde şef durumunda olan yoktu. Daima şefler erkek, kadınlar yardımcılarıydı. Program sorumlusu olarak çalışan birkaç tanınmış gazeteci mahkemede şahitlik yaptı ve yaşadığı mesleki zorlukları anlattı. Programları için seçeceği konulardan, programlarına alacağı insanların seçimine kadar karar verirken, program sorumlusu olmasına rağmen uğradığı zorlukları, engellemeleri ve müdahaleleri, TV şefinin gözünün içine baka baka anlattı. Gazetelerin durumu daha iyi değildi. Gazete haberlerinde kadınların nasıl görünmez kılındığı, göründüğü yerde de ya seks objesi, ya da erkeklerin dünyasına kabul edilmiş süper kadınlar olduğu sergilendi. Şahitlik yapan tanınmış kadın gazetecilerin, gazete şeflerinin önünde, uğradıkları mesleki zorlukları anlatmaları görülecek şeydi. Ve sorumlu yazı işleri müdürlerinin sıkıntıları... Sağcı liberal gazete, Forum haberini "cadı kazanı" diye vermişti. Forum sırasında gazete, haberlerindeki başköşeyi, bunca sorunun ve 10. 000 kadının toplandığı yerde, "vatan savunmasında yer almak isteyen" üniformalı kadınlara vermişti. İki saat süren mahkeme sırasında, suçlular da dinlendi tabii. O ciddi ciddi adamlar, oldukça sıkıntılı, kadınlara ayrımcılık uygulamak gibi açık kuralları olmadığını, niyetlerinin de olmadığını, işe gazetaci alırken "yeteneğin" belirleyici olduğunu falan geveledi. Yapılanları inkâr edecek durumları yoktu... "Biz de onu diyoruz zaten" dedi savcı da, "kadınlara ayrımcılık uygulayan o

görünmez kanunları, yazılı olmayan kuralları, 'yeteneği' öiçen normları ortaya çıkarmak istiyoruz."

Karar için verilen bir aradan sonra, yargıç kararı okudu ve suçlular bu kararı ayakta dinlediler! Yüzlerindeki sıkıntıyı görmek çok ilginçti. Ama adamlar doğrusu bu mahkemeye gelebilmişler ve kendilerini orada ciddi ciddi savunmuşlardı. Sonradan İsveç gazetelerinden birinde bu mahkemeyi yazan bir kadın gazeteci şöyle diyordu: "doğrusu Norveçli kadınları, bu adamları bu mahkemeye gelmeye ikna edebilmelerinden ötürü alkışlamak istiyorum. Biz böyle birşeyi İsveç'te başaramazdık. ". Çağrıldığı halde mahkemeye gelmeyen tek gazete, "Arbeiderbladet" (İşçi Gazetesi) adlı sol eğilimli günlük gazete idi. Buna rağmen "bir yıl içinde, gazetede yer verilen kadın ve erkek politikacı sayısının istatistiksel bir değerlendirmesini yapmaya" mahkum edildi. TV programlarında kadınları görünmez kılan tavrından ötürü suçlanmıştı ve en kısa zamanda bu tavırdan ve eğilimden vazgeçilmesi için önlemler almaya ve Norveç'teki ünlü Kadın Üniversitesi ile işbirliği içinde yapılacak seminerlerde kadın ayrımcılığı konusunda personelini eğitmeye mahkum edildi. Ve mahkemenin kararları temyiz edilemezdi!

İskandinav Forumu ile ilgili gözlemlerime, foruma katılan kadınlara yöneltilen, geleceğe yönelik düşlerine ve onu nasıl biçimlendirmek istediklerine ilişkin sorulara verilen bazı cevaplarla son vereyim.

İzlandalı Valgedur: "Yaşamımızı ve yapacağımız işi kendimizin belirleyeceği bir gelecek düşlüyorum. Kadın ve erkek insana, işte ve özel yaşamda eşit koşullar sağlayan bir yaşam istiyorum. Erkeklerin bize dayattığı değil, bizim bağımsız kişiliklerimizin kabul edildiği bir toplum düşünüyorum. " Finlandiyalı Riita: "Yarın konusunda iyimserim Kadınlar toparlandılar, yarınları biçimlendirmeye hazırlanıyoruz. Kadınlar her yerde önemli kararlara az da olsa katılmaya başladılar. Bizler boş zamanlarımızı da daha iyi değerlendiriyoruz Biz kadınlar daha sağlıklı yaşıyoruz. Yarınlar bizimdir.

Oslo'lu Eva Louise: "Kadın, erkek, çocuk, herkesin kendi yaratıcılığı ve fantazisine yer bulduğu bir yaşam biçimine doğru giden yolları açıyoruz. İnsan yaratıcılığının önündeki engelleri kaldıracağız. Yaşam sadece ev ve iş olamaz. Kadınlar yaşlı dünyamıza yeni bir şans tanıyor. Kadınların bir zamanlar sahip olduğu olanakları ona geri veren, kadınları küçülten ve gerileten düşünce yapılarını yok eden bir dünya kuruyoruz. "

Böyle diyor Kuzey'in kadınları. Kendi toplumlarında, feminist bir perspektifle her alanda arı gibi çalışıyorlar. Kadınlara uygulanan ayrımcılığı teşhir ediyorlar, toplumu değiştirme konusunda değişik görüşleri olsa da, işi geleceği bırakmıyorlar. Geleceği şimdiden hazırlıyorlar, ona şimdiden biçim veriyorlar. Ben çok sevdim bu kadınları. Bana güç verdiler, umut verdiler. Yalnız olmadığımı düşündürdüler bana. Bazen çok kızdığım hemcinslerimi bir kez daha sevdirdiler...

İskandinavya'dan selamlar!

HAMBURG'DA ARTIK TÜRKİYE'Lİ KADINLARIN DA BİR BULUŞMA YERİ VAR

Ülkü ve Nuran

Biz bir grup Türkiyeli kadın üzerimizdeki ırkçı ve cinsiyetçi baskılara karşı ortak mücadele yürütebilmek için bir yıldır belirli aralıklarla Hamburg'da bir araya geliyoruz.

Ortak çalışmalarımız sırasında, her bir araya geldiğimizde ayrı baskı ve sömürü biçimlerine maruz kalan gerek ev kadını, işçi kadın, gerek öğrenci ve aydın kadınlar olarak birlikte tatışabileceğimiz, sorunlarımızı paylaşabileceğimiz bir yerimizin olmayışının eksikliğini hissettik. Bu gerekşinimden hareketle 9 Ekim 1988'de Hamburg'da, Altona'da buluşma yerimizi açtık. Yaklaşık 90-100 Türkiyeli kadının katılımıyla gerçekleşen açılış eğlencesinde hepimiz kadın dayanışmasını yaşamanın sevinciyle bu küçücük adımı kutlarken, bundan sonraki adımlarımız için biraz daha umutlu ve heyecanlıydık.

İlk kez 1988 Ocak ayında bir grup Türkiyeli kadının çağrısıyla birbirlerinden kopuk çalışma yapan kadın grupları ve tek tek de olsa kadınlık durumunu sorgulayan seksene yakın kadın bir araya geldik. Bu toplantılar sırasında bir çoğumuzun oldukça farklı politik geçmişi olmasına, ya da kimimizin bugüne kadar pek politik deneyimi olmamasına rağmen, bizi birlikte olmaya iten ortak yönlerimizin de olduğunu fark ettik.

Herşeyden önce kadın olmamızdan dolayı küçüklüğümüzden beri hangi sınıf ve tabakadan olursak olalım, cinsiyetçi bir eğitime tabi tutulduk. Erkek kardeşlerimiz için serbest olan birçok şey bize yasaktı.

Çocukluktan kurtulup gençlik yıllarına vardığımızda, bütün insanların kardeşliği, eşitliği ilkesinden yola çıkan bizler, içinde bulunduğumuz politik yapılardaki ikincil durumumuzu pek de sorgulamadık. Bu sorunun çözü-

taz hamburg MONTAG, 10.10.

chen Emanzipation und Tradition

en „Treffpunkt" in Altona / Politische Betätigung ohne Rechtfertigungszwänge / „Ausländergesetze sind Herre

Ausländerinitiativen haben das können. Gegen
richtig begriffen."
Nachhilfeunterricht will da eine Staatsknete h
Arbeitsgruppe zum Ausländer- Mißtrauen
recht geben. Denn bisher seien die tischen G
Ausländergruppen völlig männer- nug a
dominiert. Und deutsche Femini-
stinnen haben diese Probleme nicht.
„Viele deutsche Frauen meine
sie müßten uns betreuen, uns h
und was beibringen", be
Reyhan Güzel ihre Erf
„wir sollen möglichst
den wie sie. Und w
unserer anderen M
als sie, müssen
Ohne d
druck w
jetzt
Be

ein
„ver-
in den
ollen sich
Türkei nicht
einandersetzen
ngenen Wochen-
in der Altonaer Lo-
mit einem großen
und einer Pressekonfe-
„Treffpunkt" eröffnet.
wollen wir so sein, wie wir
ns ständig rechtfertigen
Reyhan Güzel, ei-
nen des Treff-

Holzbän-
n und
ler-

n Treffpunkt - „Hier wollen wir so sein, wie wir sind..."
altsrecht, ihre zurückkehren. Dort würden sie publik aber kein A
g in der dann als geschiedene Frauen nicht „Die Ausländ

mü de nasıl olsa diğer sorunlarda olduğu gibi özlemini çektiğimiz sosyalist toplumda olacaktı. İşin en paradoksal yanı 80 öncesinde kadın örgütlerinde çalışanlarımız bile, bu örgütlerde kadının bir cins olarak ezilmişliğini sorgulamak, buna karşı mücadele biçimlerini geliştirmek yerine, belirli politik gruplara kazanılamamış kadınları çekebilmek için yalnızca bir sıçrama tahtası olarak baktık. Ve sonuçta sorun, kadın özgürlüğü için mücadele yerine, elde edilmesi gereken bir takım haklara indirgendi. Bu deneyimlerin hepsini grubumuzdaki bütün kadınların yaşadığı söylenemez ama en azından politik deneyimi olan kadınlar için bu geçerli.

Bütün bunların yanısıra, hepimizin istisnasız başka bir ortak yönü daha var ki, o da göçmen kadınlar oluşumuz. Kimimiz politik nedenlerle, kimimiz ekonomik nedenlerle de olsa hepimiz uzun ya da kısa bir süredir yabancı bir ülkede, elinden birçok politik ve sosyal hakları alınmış bir durumda yaşıyoruz. Almanya'da seçme ve seçilme hakkı yalnızca Alman vatandaşlarına ait. Bazı eyaletlerde yalnızca bölgesel seçimlerde olmak üzere, yabancılara da seçme-seçilme hakkı verilmesi hâlâ tartışılıyor. Yabancıların, seçme-seçilme hakkı verilmediği sürece, politikacılar tarafından sürekli olarak şamar oğlanı olarak kullanılacağı da bir gerçek. Almanya'daki işsizliğin, ev bulma zorluklarının nedeni hep biz yabancılarmış gibi gösterilmeye çalışılıyor. Ama işin en kötü yanı, ilerici Alman örgütlerinde bile, farklı gelenek ve kültürlerden geliyor olmamız nedeniyle, sürekli olarak neden Almanlar gibi değil de, böyle olduğumuzu yanıtlamak zorunda bırakılıyoruz.

Neden yalnız Türkiyeli kadınlara açık bir yer?

Henüz adı olmayan büromuzu açtığımızda, bize özellikle iki soru yöneltildi. Birincisi, bu büroyu neden Alman kadınlarla ve diğer yabancı kadınlarla birlikte açmamıştık? İkincisi, neden erkeklere kapalı bir yerdi?

Önce, birinci soruyu yanıtlayalım. İçimizden bazıları daha önce Alman kadın örgütlerinde ya da gruplarında çalıştık. Avrupa'da kadın hareketinin bugüne kadarki kazanımları hiç kuşkusuz bizi belki de yalnız başımıza ulaşamayacağımız ileri bir noktaya getirdi. Kendi deneyimizlerimizin dışındakileri de görmek, ufkumuzu genişletmemizi sağladı. Ama bu arada birçok rahatsızlığı da beraberinde getirdi. Neredeyse hepimizin ortak deneyimi, geri bir ülkeden gelmiş yabancı kadınlar olarak Alman "kızkardeşlerimizin" gözünde zavallı, yardıma muhtaç, doğruların ne olduğunun başkaları tarafından gösterilmesi gereken insanlar olarak algılanmak oldu.

Bizler farklı bir geçmişimiz, farklı gelenek ve kültürümüz olduğunu reddetmiyoruz. Bizim eleştirdiğimiz, bu "farklı oluş"un ayrımcılığa uğramamız için bir gerekçe olabilmesi. Bugün sosyal ve politik birçok haktan yoksun oluşumuzdan, farklı kültür ve geleneklerden geliyor olmamızdan dolayı, muhakkak ki Alman kadınlarından farklı taleplerimiz de olacaktır. Ve bizim burada yalnızca Türkiyeli kadınlara yönelik bir yapı kurmamızın nedeni, kendimizi Alman ve diğer yabancı kadınlardan yalıtmak isteyişimiz değil, tam tersine kendi özgül durumumuzdan kaynaklanan özgül taleplerimizi netleştirebildiğimiz sürece üzerinde çok söz edilen nesneler durumundan kurtulup, olayın öznesi haline gelebileceğimize ve ancak o zaman Alman

kadın hareketiyle dayanışma içine girebileceğimize, karşılıklı önyargıları yenebileceğimize inanmamızdır.

Bütün bunların dışında üzerinden atlanamayacak bir de dil sorunu var. Özellikle Almancıyı pek iyi bilmeyen bircok kadın açısından, Türkçe konuşulan bir gubun içine girmek, birlikte çalışmak çok daha rahatça kabul edilebiliyor. Bu durum "yabancı" olmayı yaşamamış birçok insana yalnızca bir ayrıntı gibi gelebilir. Ama buradaki Türkiyeli kadınların genellikle yok denecek kadar az bir eğitimden geçtikleri düşünülürse, bunun çok önemli bir sorun olduğu reddedilemez.

Ayrıca şunu da belirtmeyi özellikle önemli görüyoruz. Bizim bu yeri açmaktaki amacımız, sadece seminerler, tartışma toplantıları düzenlemek değil; yerimizi ve aynı zamanda kendimizi olduğumuz gibi yaşayabilmek, rahat bir nefes alabilmek, diğer kadınlarla birlikte kendi değerlerimizi yaratabilmek. Burayı, bizi boğan evin dört duvarını biraz zorlayabilmek için de açtık...

Neden yalnız kadınlara açık bir yer?

Karşılaştığımız ikinci soru buranın neden erkeklere de açık olmadığıydı. Herşeyden önce erkekler kadınlarla aynı sorunları yaşamıyorlar. Şüphesiz, erkeklerle birlikte mücadele edeceğimiz birçok platform da var. Biz bunu reddetmiyoruz. Hepsi olmamakla birlikte, içimizden birçoğu bu alanlarda yerlerini alıyorlar zaten. Ama biz kadınlara karşı en ilerici geçinen erkeklerin kafalarında bile birçok önyargılar olduğunu biliyoruz.

Gerek ailede, gerek okulda, gerekse de bugüne kadarki politik mücadele içinde erkeklerin hep daha çok söz söyleme, bizim ise daha çok dinleme durumunda olmamız "normal" idi. Politik yapılarda kadınlar kendilerini kabul ettirebilmek için "erkek gibi" davranmak zorunda hissettiler kendilerini.

Ama biz erkeklerin ya da Almanların bizim için uygun gördükleri normlara, şablonlara uymak istemiyoruz artık. Bu çatı altında birlikte yapacağımız çalışmalar sonunda, kendi değerlerimizi yaratmak, kendi inisyatifimizi geliştirmek istiyoruz. Kendimizi başkalarının gözünde de haklı çıkarmak zorunda hissetmeden...

Birlikte neler yapmak istiyoruz?

Bu bir yıllık toplantılarımız sırasında gönüllü yedi kadından oluşan bir komisyon kurmuştuk. Komisyon kadının ezilmişliğini bilince çıkarabilmek amacıyla seminerlerin, tartışma toplantılarının düzenlenmesi, kültür ve eğlence günlerinin yapılması, göçmen kadınların politik ve sosyal haklarının elde edilmesi doğrultusunda eyleme geçmeyi de amaçlayan bir program taslağı hazırladı. Önümüzdeki dönemde olabilecek en geniş Türkiyeli kadın kitlesine seslenebildiğimiz, bir çokseslilliği sağlayabildiğimiz ölçüde, daha büyük adımlar atacak gücü kendimizde bulabileceğimizi düşünüyoruz.

Yaşasın Kadın Dayanışması!

BARINDIRMA ÜNİTELERİ DAYAK SIĞINAKLARINA ALTERNATİF Mİ?

Nesrin Tura

Kadınca dergisinin Ekim 1988 sayısı, İzmir Anakent Belediyesi Sosyal Hizmet Dairesi, Huzurevi bünyesinde "Kadınlar İçin Barındırma Ünitesi" kurulduğu haberini veriyor. Yardım talep eden her kadına kapılarını önkoşulsuz açan "Ünite"ye sığınan kadınların ve çocuklarının her türlü gereksinimlerinin karşıladığı, kadınlara ücretsiz el beceri kursları, 'yaşlılara refakatçi kursu' verildiği anlatılıyor.

Batı'da kadın hareketinin yükselişi ve sosyal refah devleti dönemi, mağdur durumda bulunan herkese ve bu arada kadınlara, belediyeleri ya da doğrudan devlete bağlı olarak hizmet veren çeşitli kurumları şaşırtıcı olmaktan çıkardı. Ama Türkiye öyle bir ülke ki bir kaç kadını geçici olarak barındıran "Ünite" haberi, **Kadınca**'da "İzmir Anakent Belediyesini Kutluyoruz" başlığıyla veriliyor.

Kadınların hayatını kolaylaştıran, kısa vadeli, pragmatik önlemler ile kadınların kurtuluşu mücadelesinin ideolojik boyutu arasındaki çetrefil ilişki (çoğunlukla çelişki), sözkonusu "Ünite" bağlamında bir kez daha gündeme geliyor. Bu sorun, kadın hareketinin, kadınların özgül taleplerinin sistem tarafından nasıl ve nereye kadar massedilebileceği ve bunu önlemenin yolları sorunu ile içiçe.

"Ünite"ye sığınan kadınlardan biri, "Zamanım hastalarla, onlann dertleriyle ilgilenmek ve personel arkadaşlara yardım etmekle geçiyor. Yaşlıların yemekleriyle ilgileniyorum, temizliklerini yapıyorum, zamanım böyle geçiyor" diyor. Dayak yemeden yaşamak bir kadının karşılıksız olarak sahip olması gereken en doğal "insan" haklanndan biri olsa gerek. Dayak yiyen kadının önündeki seçeneklerden biri basbayağı sokakta kalmak, diğeri ise, eğer bundan haberi varsa ve yakınında yaşıyorsa, "Ünite"ye başvurmak. (Bir ihtimal daha var: "Belediye'ye kabul edilmemiş olsaydım kendimi de çocukları da öldürecektim".)

Kuşkusuz ikincisi birincisinden çok daha iyi. Bunu bir kez kabul ettikten sonra, "Ünite"de olanlara bir de şöyle bakmak mümkün değil mi? Sözkonusu kadın, dayak yemeden yaşama özgürlüğünü, boğaz tokluğuna yaşlılara bakarak, bir başka "aile"de, tutsaklığını ve "kadın işlerini" sürdürerek almak zorunda. Ve ne yazık ki, "bu kadarcık özgürlük" kadınların birçoğu için **hayati** önem taşıyor.

Henüz tam olarak faaliyete geçmemiş, bu faaliyet için **bile** bazı bürokratik engelleri göze almış bir kurum için, şu anda söylenecek bir şey yok gibi görünüyor; tek tek kişilerin kendilerine göre iyi niyetlerinden kuşkulanmak gereksiz. Ama bu "hayır" işinin arkasındaki ideolojiyi biraz aydınlatabilmek için Anakent Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanı Talat Şimdi'nin anlattıklarına bir göz atmakta yarar var. Anlaşıldığı kadarıyla, bu "Ünite"nin en önemli amaçlarından biri kadınları "kötü yol"a düşmekten korumak. Talat Şimdi iki genç fahişe ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarıyor: "Bu genç kızlara önce geriatri hastenemizde yaşlılara bakmak görevini verdik. Geçmişte hiç bir çaba sarf etmeden elde ettikleri kazancın özleminin duyduklarını hissettik. Ama yaptıkları iş de ağırdı, bu yüzden onları biçki-dikiş kurslarına yönlendirdik. Biraz maddi destek yaptık ki, bu özlem yok olsun. Ancak bu yolla para kazanmaya alışmışlardı ve bu konuda pek başarılı olduk diyemem. Bu yüzden doktorların uzun vadeli çalışmalarına ağırlık verdik. Ege Üniversitesi'nin uzman hocalarıyla onları karşı karşıya getirdik. Psikologların tedavisiyle topluma kazandırmaya çalıştık bu kişileri... "

Önce yaşlılara bakmak, sonra biçki-dikiş, işte hanım hanımcık birer ev hanımı olabilmeleri, uygun birer koca bulabilmeleri için bulunmaz bir fırsat! Ama bu kızlar ne yapıyorlar? "Geçmişte **hiçbir çaba sarfetmeden elde ettikleri kazancın** özlemini" duyuyorlar. (Talat Bey bir hayır işi yapmak istiyorsa, böyle hem fahişe olup hem de hiçbir çaba sarf etmeden para kazanmanın yollarını açıklamalı!) Bir kadının, "koruyucu" bir gözetim altında yaşlılara bakmaktan ve dikiş dikmekten çılgınca hoşlanmaması için zaten "manyak" olması gerekir; gelsin psikologlar! "Asiye Nasıl Kurtulur"un yeni bir versiyonu için fena malzeme değil doğrusu.

"Ünite"ye dayak yüzünden gelenler için Talat Şimdi şunları söylüyor: "(..) ancak eşleri burada olduklarını öğrenerek, gelip barışmak istediklerini söylediler... Biz de kanaat getirdik... " Söz konusu kadınların kanaatleri pek önemli değildi herhalde; Şimdi'nin de belirttiği gibi, zaten yasalara göre kocaları ile gitmekten başka çareleri de yoktu.

"Hedefimiz onları topluma yararlı, üretken insanlar olarak hazırlamak" diyor Talat bey. Fahişeliği işten saymadığını zaten biliyoruz. Belli ki herhangi bir işten çok fazla emek ve zaman gerektiren ev işlerini üstlenen kadınları da tüketici ve asalak olarak görüyor. Ama paradoksal olan, "asalak" kadınların üretken olabilmeleri için yine ev işlerinin bir uzantısı olan işler için eğitilmeleri (el becerileri, yaşlı bakımı vb.) Anlaşılan, bu işler ev dışına çıkar çıkmaz birden "üretken" olma sıfatını kazanıyorlar.

"Ünite" nin ufku belli: Ailesinden kopan kadınlara yeni bir aile, yeni bir bağımlılık sunmak; bir koca bulana ya da eskileriyle barışana dek kadınları barındırıp namuslarını korumak; en fazlasından, en düşük ücretlere ve iş

koşullarına razı olarak yapabilecekleri "kadın işleri" konusunda kadınları eğiterek, "ekonomik bağımsızlık" kazanmalarına yardımcı olmak.

Kadınların çoğu için, en azından hayatlarının bir döneminde, kimden ve nereden gelirse gelsin, başını sokacak bir yer olanağı yaşamını sürdürebilmenin önkoşulu olabiliyor; çoğu durumda reddebilmek gibi bir seçenek sözkonusu bile değil. Ama erkek egemen bir toplumun kurumlarının kadınlara "lütfettiği" olanakların karşılıksız ve masum olabileceği yanılmasına düşmemek önemli; çünkü ödenen bedel, kadının tutsaklığının pekiştirilerek sürdürülmesi, erkek egemen ideolojinin güçlenmesi ve kadınlar tarafından içselleştirilmesi.

Güçlü bir kadın hareketi oluşmadığı sürece, kadınlar bulundukları her alanda özgül taleplerini gündeme getirip dayanışmaya ve **kendi örgütlerini** kurmaya yönelmedikçe, her zaman birileri çıkıp kadınları "kurtaracak"; kuşkusuz kendi anlayışları ve çıkarları doğrultusunda. Kadınlar seslerini yükselttikçe, cinsiyetçi kapitalist sistemin kendi çıkarlarıyla uyumlu hale getirip kabul edebileceği talepler de olacak. Ama kadınların kurtuluşundan söz ediyorsak, bu sisteme sığmayacağımız açık. Nankörlük, tanım gereği, mağdur durumda olanlar için kullanılır. Biz kadınlar, mağduriyetten, ezilmekten kurtulmaya kararlıysak, biraz "nankör" olmak zorundayız.

AYRIMCILIĞA KARŞI KADIN DERNEĞİ 1. OLAĞAN GENEL KURULUNU YAPTI

SF KAKTÜS

4 Eylül 1988, Pazar günü AKKD'nin 1. Olağan Genel Kurulu Aksaray'da Yol-İş Sendikası salonunda yapıldı. Başkan Zehra Başar, açılış konuşmasında, derneğin geçtiğimiz yıl yaptığı faaliyetleri aktararak, derneğin, kadınlık durumunu farklı yaşasalar da, ortak sorunları etrafında ortak çözüm arayan kadınların biraraya geldiği bir yer olduğunu söyledi.

Çeşitli raporların okunmasından sonra, geçmiş yönetim kurulu aklandı ve tüzük değişikliği önerilerine geçildi. Yılda bir Genel Kurul toplamanın gereksiz bürokrasiye yol açtığı belirtilerek, kurulun iki yılda toplanması talep edildi. Onur kurulu anlamsız bulunarak kaldırıldı. Yönetim Kurulu 7 kişiden 5 kişiye düşürüldü ve yeni yönetim kurulu seçildi. Başkanlığa Nurperi Samak getirildi.

Toplantıya katılan kadınlar çeşitli öneriler öne sürdüler. Önümüzdeki dönemde bir "evişini bırakma eylemi" ya da ev kadınlarının iş yavaşlatma-

sı eylemi önerildi. Televizyon ile ilgili olarak, kadının TV programlarında, filmlerinde aşağılandığı belirtilerek, bunun sergilenmesi, rapor haline getirilerek imzaya açılması, Ankara'ya götürülüp TRT yönetimine iletilmesi teklif edildi. Bir öneride de ev işinin bir üretim olduğu vurgulanarak, bu bilinci oluşturacak girişimlerde bulunmak gerektiği dile getirildi. Kadınların yolda rahat yürüyemediklerini belirten bir dernek üyesi, bu konuda bir eylem yapılmasını, bedenlerimizi tanıyıp, korunmayı öğrenmemizi önerdi. Son olarak çocukların sadece kadınlara mal edilmesi eleştirilerek, örneğin 99 kadının bulunduğu işyerlerinde kreş açmaya izin veren yasanın, 99 kadın ve erkeğin bulunduğu yerde kreşe izin verecek şekilde değiştirilmesi için mücadele önerildi. Toplantının sonunda daha güzel ve özgür bir dünya için Afganistan ve Filistin kurtuluş savaşlarında bugüne kadar savaşan bütün kadınlar için ve Didar Şensoy'un anısına "saygı duruşu" yapıldı.

Bu arada, salonun duvarlarına asılan pankartlarda göze çarpan slogan ve yazılar arasında bazıları şöyleydi:

- Evliliğin bir geçim aracı olarak görülmesine yol açan anlayışların ve geleneklerin değiştirilmesini, gönüllü bilikteliğin esas alınmasını istiyoruz.

- Yaşamın her alanında yaşanan cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkan tüm kadınları derneğimizde çalışmaya çağırıyoruz.

- Çocukların bakımı yalnızca kadınların görevi değildir.

- Özel olan politiktir.

- Evde bir reis, reisin de erkek olmasına hayır!

Kendi taleplerimiz için örgütlenmeye evet!

Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'ni kuruluşunun birinci yılında kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

KADIN VE BARIŞ GÜNÜ

SF KAKTÜS

İnsan Hakları Derneği'nin Kadın Komisyonu bünyesinde yeralan bir grup kadının düzenledikleri Kadın ve Barış Günü, 17 Eylül Cumartesi günü, Ortaköy Tomurcuk Çay Bahçesi'nde gerçekleştirildi.

Sennur Sezer'in açış konuşmasıyla başlayan şenlik, şiirler, Kutlu ve Sargın'ın serbest bırakılmasını talep eden çocukların konuşmaları ve şarkılarıyla devam etti. Danimarkalı hemşire Anne Walther, İHD'den Esra Koç ve Melahat Sarptunalı söz aldılar. Refah Partili olduklarını söyleyen bir grup çarşaflı kadının sunucu aracılığıyla ilettikleri mesaj şenliğe "renk kattı". İzmir Çağdaş Kadınlar Derneği'nden Zeliha İbrişoğlu, Hollanda Kadın Derneği'nden bir temsilci, **Nabız** Dergisi'nden Gülseren Eren, İnşaat Mühendisleri Odası'dan bir kadın, Petrol İş adına Perihan Ülker, bir ev hanımı ve bir hemşire yaptıkları konuşmalarda barış özlemlerini dile getirip, savaşın tüm insanlığın bekasını tehdit ettiğini ve barışın sağlanmasında kadınlara düşen özel görevi vurguladılar. Dergimiz adına söz alan Banu Paker, kadınlığın barışla özdeşleştirilmesine karşı çıkarak, savaşa kadın erkek hepimizin karşı olduğunu, barışın ancak savaşarak elde edilebileceğini ve kadınların da kendi kurtuluşları için mücadele etmeleri gerektiğini söyledi. Referandum öncesine denk düşen şenlik, Ayla Akbai'ın "Kadın Bakanlığı" ve "Referandumda Hayır" propogandasıyla seçim atmosferinden de payını aldı. Akbai'ın konuşmasından anlaşıldığı kadarıyla, barış isteğinde "samimi" olduğumuzu iddia ediyorsak, "bölük pörçük mücadele yerine, SHP'de birleşmemiz gerekiyor"du.

Saat 11. 00'de başlayıp 17. 00'de biten şenliğe, Grup Merhaba, Müjdat Gezen ve saz sanatçıları da katıldı. Şenlikte, **İHD**, **Nabız, Feminist, SF Kaktüs** dergileri ve **AKKD**'nin açtığı standların yanısıra, grevci kadınları desteklemek için bir elişleri standı da yeraldı.

İŞYERİNDE CİNSEL TACİZ
VE SÜMERBANK'TA BİR İŞTEN ÇIKARMA OLAYI DAHA:

NURAY KAYA

SF KAKTÜS

Nuray Kaya Sümerbank'ta (Bakırköy) çalışan çok sayıda kadın işçiden biri. Geçtiğimiz ay işyeriyle ilgili bir konuyu görüşmek üzere personel müdürünün odasına giden Nuray, müdürün kendisini söz ve davranışlarıyla rahatsız etmesine karşı sessiz kalmıyor; bunun üzerine arkadaşları da müdürün odasına girerek tartışmaya karışıyorlar. Olay giderek büyüyor. Bir devlet işletmesi olan Sümerbank'ın "koskoca" personel müdürüne yapılan bu hareket cezasız kalmıyor elbette! Disiplin Kurulu'na verilen ve "suçlu" bulunan Nuray, işten çıkarılıyor (Disiplin Kurulu'nda üç oy işverene, iki oy da işyeri temsilcisi ve işçilere ait). Olaya karışan diğer kadınlar da Disiplin Kurulu'na veriliyorlar.

Olayın ertesinde Sümerbank işçileri toplanarak önce işyeri müdürlüğüne, ardında da sendikaya gittiler (TEKSİF). Nuray işten çıkarılmasını protesto etmek için açlık grevine başladı. 13-14 Ekim günleri Sümerbank işçileri öğle tatili sırasında fabrika bahçesinde toplanarak durumu protesto ettiler. TEKSİF Genel Başkan Vekili toplantı sırasında yaptığı konuşmada, sürekli olarak "Nuray'ın namusu'na yapılan saldırıyı ön plana çıkararak, olayın ahlaki yönünü vurguladı. İşçileri serinkanlı olmaya çağırdı ve Nuray'ın işsiz bırakılmayacağını, ona sendikada iş verileceğini söyledi.

Oysa, "Haksız işten çıkarmalara son", "Greve hazırız" sloganları atan işçilerin, "Ben çalışırsam burada çalışırım" diyen Nuray' ın, "Mesele namus meselesi değil" diyen kadın işçilerin düşünce ve talepleri bunlar değildi. Bazı işçilerin yorumuna göre, sendika, tam toplu sözleşme görüşmeleri öncesinde bu olaya sahip çıktığı görünümü vererek prestij kazanmak istiyordu.

Nuray'ın başına gelenlerin iki yönü var. Bir yandan işveren-işçi çatışması gündeme gelirken, bir yandan da toplumumuzdaki cinsiyetçi uygulamaların bir örneği yaşanıyor. Nuray ikili baskı altında: Müdür 'erkek' kimliğiyle Nuray'a saldırıyor, tepki gördüğünde de, bu defa 'işveren' kimliğiyle onu işten attırabiliyor. Yani, Nuray hem kadın, hem işçi olarak eziliyor ve mağdur ediliyor. Bu, işin işverenle ilgili cephesi. Sendika ise, işçi olarak Nuray'a "sahip çıkarken", meseleyi sadece "namus" gibi, kadınlar için iki ucu keskin bıçak olan bir noktaya getiriyor. Egemen ideolojide kadının namusu, korunması en meşru "erdem"lerden biridir ve bu korumayı da "en iyi" erkekler yapar. Sendikanın tavrı tam da bu anlayışın bir uzantısı.

Oysa Nuray ve onu destekleyen kadın ve erkek bütün işçiler, olayı Sümerbank'taki çeşitli vesilelerle işten çıkarma uygulamalarının (tam da toplu sözleşme öncesinde) bir halkası olarak görüyorlar.

Çalışan kadınlar için lâf atma, sarkıntılık ve her türlü cinsel taciz, işyerlerinde her zaman karşılaşılan ve karşılaşılabilecek olaylar... Kadınların, işyerlerinde işçi olarak haklarını koruma araçlarına (örneğin sendika), kadın olarak ezilmelerine karşı mücadeleyi yürütecek araçlar eklemeleri zorunlu gibi gözüküyor. İşyerlerinde ve sendikalarda, işçi mücadelesini sürdürmenin yanısıra, kadın sorunları çevresinde oluşturulacak ve sadece kadınlardan oluşan komite, komisyon, grup vb. kurulması ve böylece özgül taleplerin dile getirilebilmesi önem kazanıyor. Bunun bir yolu temsilci seçimlerine kadınların aktif olarak katılması olabilir.

Bizce bir nokta çok açık. Kadınlar olarak, her yerde haklarımızın savunusunu bizzat üstlenmek ve bunun mücadelesini örgütlü bir şekilde vermek zorundayız. Nuray'ın başına gelen olay, bu zorunluluğu bir kez daha hatırlatıyor.

FEMİNİST KONFERANS DUYURUSU

*Bir feminist konferansın zamanı gelmedi mi artık? Biz Ankara'da aşağı yukarı bir yıldır toplanıyoruz, konuşuyoruz, tartışıyoruz. Bu arada yaşadığımız, hissettiğimiz bir dolu problem oldu. Tabii öğrendiğimiz pek çok şey de... Bunları diğer feminist gruplarla paylaşmak istiyoruz. Şenlik, bir araya gelmenin, birbirimizi tanımanın bir biçimiydi. Konferans ise feminist hareketin gündeminin tartışıldığı bir yer olsun istiyoruz. Konferansın bize feminizmi içerden tartışma olanağını sağlayacağını umuyoruz. **Kendini feminist olarak** tanımlayan grup ya da kadınların feminist politikaları tartışıp paylaşabilecekleri bir ortam oluşturmanın gerekliliğine inanıyoruz. Bunun için Ankara'da iki gün sürecek bir toplantı düzenlemeyi planlıyoruz. Daha uzun bir süre farklı mekân ve zamanlarda birlikte olmanın, daha özgür bir tartışma sağlayacağını düşündüğümüzden, Ankara dışından gelecek olan kadınları iki gün boyunca evlerde misafir etmek istiyoruz. Toplantı gündeminde farklı grupların kimliklerini ve politikalarını tanıtmalarını, bu politikaların dayandığı analiz ve saptamaları, Türkiye'de feminist politika yapanların gündeminde olan sorunları ortaya çıkarmak istiyoruz. Ümit, ikinci günün sonunda ortak bir bildirinin, farklı yaklaşımları içeren bir dokümanın ortaya çıkması...*

Konferans için öneri ve düşüncelerinizi bekliyoruz.

Sevgiler

Naciye, Zeynep, Nükhet, Aynur, Aksu, Hülya, Ayşe, Mesiha, Leyla, Aysu, Bediz, Nurten, Yeşim, Çiğdem, Nilüfer, Ece, Neslihan.

Yazışma adresi: PK 165 Kavaklıdere ANKARA

DEMOKRATİK BASIN BİRLİĞİ KURULDU

Yirmiyi aşkın yayın organının biraraya gelerek oluşturdukları DBB, 4 Ekim Salı günü, İstanbul Valiliği'ne resmen başvurarak kuruldu. Birlik, 28 Ekim Cuma günü bürosunda verdiği kokteyle kendini basın mensuplarına tanıttı.

DDB'nin kurucu üyeleri;

Çağdaş Gazetesi, Çağdaş Yol, Dünyaya Bakış, Güneşe Çağrı, İşçi Dünyası, İşçi Sözü, Medya Güneşi, Nam Yayıncılık, Sosyalist Feminist Kaktüs, Toplumsal Diriliş ve Yeni Açılım.

BASIN DUYURUSU

DEĞERLİ BASIN MENSUPLARI:

Bizler ilerici, yurtsever, demokrat, devrimci, sosyalist basın yayın organlarını biraraya getirecek olan, dayanışmalarında yardımcı olacağına inandığımız birliğin ilk adımını atmış bulunuyoruz. Demokrasi ve özgürlük mücadelesindeki yerimizi örgütlülüğümüzle güçlendirmeyi düşünüyoruz. Tepeden tırnağa örgütlü bir toplum özlemimizi kendi yeni örgütümüzde, Demokratik Basın Birliği ile dile getiriyoruz.

Bizleri bu birliği oluşturmaya yönelten etkenleri kısaca sıralamak istiyoruz. Oldukça kıt ekonomik olanaklarla çıkan demokrat basın yayın organlarının önlerindeki ekonomik, siyasal engelleri beraberce göğüsleyebilmeleri, basın tekellerinin dağıtım zorlamasını kırabilmeleri için bu birliğin gerekli olduğuna inandık.

Yoksullaşan manevi hayatımızın zenginleşmesi gerekliliğinden yola çıkarak, yeni düşüncelerin üretilmesi ve yaygınlaşması için DEMOKRAT basın-yayın organlarının SORUNLARININ çözülmesi için bu birliği kurmaya çabaladık.

Hemen hemen tüm basının şu veya bu ölçüde pay aldığı 12 Eylül sonrası uygulamalara yabancı değiliz.

12 Eylül'den bu yana basın, kısıtlamalar, anti-demokratik yasa ve uygulamalar, toplatma kararları vb. cezalarla karşı karşıya kalmaktadır. DEMOKRAT BASIN organları bu uygulamalardan fazlasıyla pay almaktadır. Burada çifte bir standart söz konusudur. Özellikle DEMOKRAT basın yasadışı, korsan basınmış gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Eğer demokrasiden yana olmak, gerçekleri, yalnızca gerçekleri söylemek, kitleleri kendi sorunlarına duyarlı kılmak, de-politizasyona karşı çıkmak yasadışı ise, beis görmüyoruz, yasadışıyız. Eğer kuponlarla tiraj pompalamak, gazete sayfalarını porno resimlerle süslemek yasallıksa, olmaz olsun öylesi. Yaratılmak istenen ve bir ölçüde de yaratılan yasadışılık imajının kırılması gerektiğine ve demokrasi için bu tür çabaların bir inanç lekesi olduğuna inanıyoruz.

Ve yine biliyoruz ki, basın tekellerinin denetiminde olan kitle iletişim araçları, kitlelerin denetimine geçmedikçe, yani tam, eksiksiz bir demokrasi olmadıkça, basın özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda kamuoyuna kuruluşumuzu bildiriyor, demokrat, devrimci, yurtsever, ilerici, sosyalist basın yayın kuruluşlarını birliğimize katılmaya çağırıyoruz.

DEMOKRATİK BASIN BİRLİĞİ

PERESTROYKA SOVYET KADININA NELER VAAD EDİYOR?

HATİCE KAYA

Perestroyka (yeniden yapılanma) Sovyet kadını için "asli kadıncıl görevi olan ev kadınlığını ve anneliği" yeniden olanaklı kılıyor.

Gorbaçov Perestroyka'nın Sovyet kadınına neler sunacağını **Perestroika** adlı kitabının "Kadınlar ve Aile" başlıklı 2 sayfalık bölümünde şöyle anlatıyor:

> "Evet, zorlu ve şanlı tarihimizde, kadınların annelik ve ev kadınlığı rolleriyle ve vazgeçilmez eğitici fonksiyonlarıyla bağlantılı olan ihtiyaçlarına ve ayrıcalıklı haklarına yeterince değer vermeyi ihmal ettik. Bugün kadınlar bilimsel araştırmalara angajeler, yapı alanlarında, endüstride ve hizmet sektöründe yaratıcı çalışmalar yapıyorlar, bu nedenle de ev işi, çocuk eğitimi ve aile atmosferini yaratma gibi evlerindeki günlük görevlerini yapabilecek yeterli zamana sahip değiller. Pek çok çocuğun ve gencin davranışlarında, ahlâkımızda, kültür ve üretimdeki birçok problemimizin belli ölçüde aile bağlarının gevşemesi, ailevi sorumlulukların ihmal edilmesinden kaynaklandığını teşhis ettik. Bu bizim ciddi ve politik olarak haklı olan kadını erkeğe tüm alanlarda eşit yapma isteğimizin paradoksal sonucudur. Perestroyka ile bu hatamızı da düzeltmeye başladık. Bu nedenle şimdi basında, kamu örgütlerinde, iş yerlerinde ve evde kadınların asli kadıncıl yaşam görevlerine geriye dönmelerini olanaklı kılma sorunu ve bunun için yapılması gerekenler üzerine ateşli tartışmalar yürütüyoruz. "(I)

Gorbaçov'un yazdıkları yoruma dahi gerek kalmayacak kadar açıktır. Ona göre kadının yeri aslında ailesi, evi, çocuğunun yanıbaşıdır. Savaşta erkeklerin kaybıyla ortaya çıkan işgücü ihtiyacı kadınları üretime çekmeyi zorunlu kılmıştı. Şimdi ise Perestroyka ile kadınlar asıl görevlerinin başlarına gönderilmelidir. Böylece çocukların gençliğin ahlakının bozulması, aşırı alkol kullanımı vb. toplumsal sorunlar da aile bağları yeniden kuvvetlendirilerek çözümlenecektir.

Gorbaçov, 68'li yıllardan başlayarak Avrupa ve Amerika'da yükselen Kadın Hareketi'nin yıllardır sorguladığı -kadını işgücünün yeniden üretim alanına hapseden, köleleştiren, ikincil, ezilen cinsiyet durumunda tutan- "ev kadınlığı ve annelik rolünü", "kadınların ayrıcalıklı hakkı ve ihtiyacı" olarak tanımlayabilmekte, aileyi kuvvetlendirmeyi toplumsal sorunlara çözüm olarak gösterebilmektedir. Bırakalım kadın hareketinin yarattığı literatürü, Engels, Lenin, Bebel ve daha birçok marksistin bu konulardaki yaklaşımlarından bile habersiz görünmektedir "İkinci Rus Devrimi", "yukardan Devrim"in lideri Gorbaçov. Lenin'in ev işi-kadın bağlantısı üzerine yorumu şöyledir:

> 'Hepiniz bilirsiniz ki, kadınlar tüm haklarına kavuştuklarında bile aslında hâlâ eziliyorlardır, çünkü bütün evişi onlara bırakılmıştır. Çoğu durumda, evişi bir kadının yapabileceği en üretken olmayan, en barbarca ve en zahmetli iştir. Küçültücüdür ve kadının gelişmesini sağlayacak hiçbir yönü yoktur. "(2)

Gorbaçov kitabının aynı bölümünde her ne kadar"kadınları ekonomik yönlendiricilik, kültürel gelişim ve kamu hayatına daha fazla katma görevinden", "... daha fazla kadını yönetim alanlarında görevlendirmekten (3) söz etse de, diğer söyledikleriyle taban tabana çelişen bu sözlerinin içeriği kavranmamış, şatafatlı lâf-ı güzaf olmaktan öteye bir anlamı kalmamaktadır.

Gorbaçov'un kadın politikası Sovyetlerde henüz bir kritikle karşılaşmamış (basına yansıyandan takip ettiğimiz ölçüde) aksine onu destekleyen paralel beyanlar yapılmıştır. Örneğin Gorbaçov' un bayan danışmanı Tatyana Sasilawskaya, Genel Sovyet Konferansından birkaç gün önce kadınlar arasındaki çalışma oranını düşüren tedbirler alınmasını önermiştir. Yine yeni kurulmuş olan Sovyet Çocuk Fonu Başkanı Albert Lichanow: "Günümüzde yetim çocuklar probleminin ailenin yeniden prestij kazandırılmasıyla" ortadan kalkacağını savunmakta ve şöyle demektedir: "Tabiat anne ve çocuğu öylesine birçok bağla birbirine bağlamıştır ki bunlar koparılamaz. "Lichanow, "kız çocuklarının uzun zamandır anne-çocuk (evcilik) oyunları oynamamalarını" eleştirmektedir. (4)

Gorbaçov'un kadın politikası ne yazık ki Batı Alman hükümet partileri ve koalisyon ortağı FDP'nin (Hür Demokrat Parti) Aile Bakanı'nın politikasıyla benzerlik göstermektedir.

Perestroyka Sovyet kadınına modaya uyma, güzelleşme özgürlüğü veriyor!

"Sovyet kadını güzel olma hakkını nihayet kazandı." diyor Sovyet modacı Slawa Saizev.

Sovyetlerde ilk defa güzellik kraliçesi, 17 yaşındaki Miss Wilna seçiliyor.

Sovyet kapıları glastnostla aynı zamanda batı modacılarına da açılmış durumda. Batılı girişimciler doğu pazarına yöneliyorlar. **Aenne Burda** isimli moda mecmuası, Sovyet **Burda-Moden** olarak piyasaya girerken,

Pierre Cardin kozmetik satış mağazası "Lux" şubesini Moskova'da hizmete açmıştır. (5)

Amerikan ve Batılı kapitalist eş anlayışına denk düşer biçimde felsefe profesörü Raissa Gorbaçov eşinin yanıbaşında dünya kamuoyuna tanıtılıyor. Güzelliği, kibarlığı ile ülkesinin reklamında iyi bir araç oluyor. Raissa Gorbaçov gittiği Avrupa ülkelerinde moda evlerinden yaptığı alışverişlerle batı basınını meşgul edip, şık ve güzel olmak için gerekli olanları ülkesine taşıyarak sovyet kadınına örnek olmakta.

Perestroyka Sovyet kadınını "iyi bir anne" yapmasının yanında, güzel bir zevk objesi yapmayı da hedefliyor olsa gerek.

Gorbaçov'un kadın politikası onun iktisadi reformlarıyla uyum içindedir.

Gorbaçov'un kadın politikasının anlamı nedir?

Gorbaçov Perestroyka'yı gerekçelendirirken, Sovyetler Birliğinin 1970'li yıllardan itibaren çok ciddi ekonomik ve toplumsal sorun ve açmazlarla karşı karşıya kalmış olduğuna işaret eder. Hatta **Perestroika** adlı kitabında durumu "bunalım öncesi durum" olarak niteler. "Bunalım öncesi durumu Gorbaçov temel olarak iktisadi gelişmenin derinleşen sorunlarına (büyümenin yavaşlaması, emek üretkenliğinin yavaş artışı, teknolojik moderleşmenin geri kalması, üretim kalitesinin düşüklüğü, israf vb.) bağlar. "(6)

Bunalımdan çıkış için çeşitli iktisadi ve sosyal reformların yanında Gorbaçov kapitalist toplumlarda kriz dönemlerinde uygulanan bir metoda başvurmakta. yedek sanayi ordusu olan kadınları eve göndermeyi, aileyi kurtarma gerekçesiyle de süsleyerek önermektedir.

Kısaltılmış işgünü veya iş haftası, uzatılan annelik izni tedbirleriyle kadınlar hem üretimde yerlerini alacaklar, üretimin yoğunlaştırılması tedbiriyle bu kısaltılmış sürede tam gün yaptıkları işi yapmaya zorlanacaklar, hem de arta kalan zamanlarında ev işi, çocuk bakımı, alışverişi eskisinden daha fazla üstlenerek, karşılığı ödenmeyen işgücünün yeniden üretimine daha fazla hizmet edeceklerdir. Böylece masraflar kısılmış olacak, "kutsal aile" de güçlendirilerek, toplumsal sorunlar azaltılacaktır...

1917 Ekim Devrimi'nden sonra yasayla garanti altına alınan haklar, kadınların her mesleğe girebilmeleri,eşit işe eşit ücret, kürtajın serbest bırakılması, çocuk bakımının sosyalleştirilmesi vb. kadınlara ekonomik bağımsızlık getirmiş, durumlarında önemli değişikliğe yol açmıştı şüphesiz. Ancak mesleki işin yanısıra ev köleleliğinin sürmesi, çocuklar ve aile içi sorumluluğu taşımak, kadınların ikincilliğini sürdürmüş, sosyal, politik tüm alanlarda erkek egemenliği devam etmiştir.

1936'da Stalin önderliğindeki bürokratik iktidar, kürtajın yasaklanması gibi kimi hakları geri almış, "kutsal aile" ideolojisini yeniden gündeme getirmiş, diğer birçok ekonomik ve sosyal sorun gibi kadın sorunu da giderek kronikleşmiştir.

Bugün Glasnost politikasıyla Sovyet kadınının durumu hakkında batı basınına yansıyan kimi haberler sarsıcı niteliktedir. Parti gazetesi Pravda'dan aktarılan bir habere göre;

'Sovyet Özbekistan Cumhuriyeti'nde son iki yıl içinde 270 kadın kendini yakarak intihar teşebbüsünde bulunmuştur. İntihar sebebi olarak insanlık onurlarının zedelenmesini protesto gösterilmiştir. Pravda'nın haberinde, Özbekistan'ın küçük köylerinden olan bu kadınların bir yandan islami örf ve adetler, öte yandan ağır çalışma ve yaşam koşulları altında ezildiklerinden söz edilmektedir. Erkeklerin muhasebeci, kontrolör, ticari sorumlu vb. görevlerle çalıştıkları pamuk üretimi alanında kadınlar tarlalarda ağır koşullarda çalışmakta, buna ilaveten ev işleri ve çocuk bakımından da sorumlu tutulmaktadırlar. "(7).

Sovyet Kadını haklarını kendi mücadelesiyle alacaktır.

Politik sistemin reformuyla birlikte toplumsal örgütlenmelerin olanaklı hale geldiği bugünkü Sovyetler Birliği'nde kadınların özerk örgütlerini yaratarak mücadele etmeleri onların durumlarındaki düzelmenin olmazsa olmaz koşuludur.

Kadınların ve diğer tüm ezilenlerin kurtuluşu için "kapitalizme, özel mülkiyete, meta üretimine ve ücretli emeğe son vermek vazgeçilmez bir ön şarttır. Fakat bu tek başına yeterli değildir. Kadınların, ezilen ulusların ve ırkların, ezilen gençliğin sayısız önyargılara karşı otonom mücadeleleri sosyalist devrimin zaferinden sonra da bütün sosyal eşitsizliklerin kaynağını ortadan kaldıran gerçek bir sınıfsız topluma varabilmek için daha uzun bir süre devam edeceklerdir. "(8)

NOTLAR

(1) Perestroika-Gorbatschow. Copyright 1987 bei Droemersche Verl. Münch. s. 147.

(2) Lenin. Toplu Eserler, cilt XXX. s. 43.

(3) Perestroika-Gotb. s. 146.

(4). (5) "Kein Perestroika für Frauen? " v. Methild Jansen. taz. 30. 6. 88 s. 10.

(6)Bak. II. Tez 8. "Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor" -S. Savran, s. 57.

(7)Hammer Zeitung (dpa). 11. 02. 88. UDSSR: Selbstverbrennung als Protest gegen Männerherrschaft. (Erkek egemenliğini protesto için kendini yakma)

(8)Bak. Mandel-K. Marx-Die Aktualitat Seines Werkes" (Marx'ın Eserlerinin Güncelliği) Tartışma Defterleri. sayı 5.

MARGARETHA ve ROSA'nın 70 YIL SONRAKİ MUTLU BULUŞMALARI

NACİYE ATAY

Militan bir sosyalist, Alman sosyal demokrat hareketinin en yaman liderlerinden,örnek bir devrimci, ödünsüz sosyalist mücadelenin bayraktan. İşte, sosyalistlerin bakışıyla Rosa Luxemburg, sosyalist militanların hayran olduğu, örnek aldığı Rosa Luxemburg bu.

'Sovyet Özbekistan Cumhuriyeti'nde son iki yıl içinde 270 kadın kendini yakarak intihar teşebbüsünde bulunmuştur. İntihar sebebi olarak insanlık onurlarının zedelenmesini protesto gösterilmiştir. Pravda'nın haberinde, Özbekistan'ın küçük köylerinden olan bu kadınların bir yandan islami örf ve adetler, öte yandan ağır çalışma ve yaşam koşulları altında ezildiklerinden söz edilmektedir. Erkeklerin muhasebeci, kontrolör, ticari sorumlu vb. görevlerle çalıştıkları pamuk üretimi alanında kadınlar tarlalarda ağır koşullarda çalışmakta, buna ilaveten ev işleri ve çocuk bakımından da sorumlu tutulmaktadırlar. "(7).

Sovyet Kadını haklarını kendi mücadelesiyle alacaktır.

Politik sistemin reformuyla birlikte toplumsal örgütlenmelerin olanaklı hale geldiği bugünkü Sovyetler Birliği'nde kadınların özerk örgütlerini yaratarak mücadele etmeleri onların durumlarındaki düzelmenin olmazsa olmaz koşuludur.

Kadınların ve diğer tüm ezilenlerin kurtuluşu için "kapitalizme, özel mülkiyete, meta üretimine ve ücretli emeğe son vermek vazgeçilmez bir ön şarttır. Fakat bu tek başına yeterli değildir. Kadınların, ezilen ulusların ve ırkların, ezilen gençliğin sayısız önyargılara karşı otonom mücadeleleri sosyalist devrimin zaferinden sonra da bütün sosyal eşitsizliklerin kaynağını ortadan kaldıran gerçek bir sınıfsız topluma varabilmek için daha uzun bir süre devam edeceklerdir. "(8)

NOTLAR

(1) Perestroika-Gorbatschow. Copyright 1987 bei Droemersche Verl. Münch. s. 147.

(2) Lenin. Toplu Eserler, cilt XXX. s. 43.

(3) Perestroika-Gorb. s. 146.

(4). (5) "Kein Perestroika für Frauen? " v. Methild Jansen. taz. 30. 6. 88 s. 10.

(6)Bak. II. Tez 8. "Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor" -S. Savran, s. 57.

(7)Hammer Zeitung (dpa). 11. 02. 88. UDSSR: Selbstverbrennung als Protest gegen Männerherrschaft. (Erkek egemenliğini protesto için kendini yakma)

(8)Bak. Mandel-K. Marx-Die Aktualitat Seines Werkes" (Marx'ın Eserlerinin Güncelliği) Tartışma Defterleri. sayı 5.

MARGARETHA ve ROSA'nın 70 YIL SONRAKİ MUTLU BULUŞMALARI

NACİYE ATAY

Militan bir sosyalist, Alman sosyal demokrat hareketinin en yaman liderlerinden,örnek bir devrimci, ödünsüz sosyalist mücadelenin bayraktarı. İşte, sosyalistlerin bakışıyla Rosa Luxemburg, sosyalist militanların hayran olduğu, örnek aldığı Rosa Luxemburg bu.

Rosa Luxemburg'un kadın olması sosyalistlerin önemli bir bölümü için üzerinde durulması gerekmeyen bir ayrıntı. Hatta belki bir tesadüf. Çünkü Rosa herhangi bir kadından farklı. Adeta bir "erkek-kadın" o. Aynı bir erkek gibi mücadele ediyor. Yılmadan, ödün vermeden, duraksamadan ve korkmadan. Avrupa sosyalist hareketinin neredeyse tümü erkek olan önderleri arasında sivrilebilmesi bile başlıbaşına yeterli sosyalist militanların kafasındaki "erkek-kadın" Rosa imajının oluşması için. Öyle ki Rosa Luxemburg denince, sosyalist kesimde kadınlığın tüm zaaflarından arınmış safkan bir devrimci geliyor akıllara.

O kadınlık zaafları ki kadını toplumsal ve siyasal hayattan uzak tuttuğu, evin-ailenin dar ve boğucu dünyasına hapsettiği düşünülür: Doğurma ve annelik arzusu, aşk tutkusu, aşırı duygusallıklar gibi. Aşk, şefkat, sevgi-mevgi türü kadınsı taleplerinden sıyrılamayan "kadın-kadınlar", bırakın kendileri siyasal mücadelede sivrilmeyi, eşlerinin mücadelelerine bile köstek olabilirler. Kadın-kadınların melodrama kaçan duygusallıkları vardır çünkü! Hayatlarının merkezine "romans"ı oturtmuşlardır, sevgi bağlarını ön plana çıkarır ve buna uygun beklentiler içinde yaşarlar. Hayatları özel, duygusal ilişkiler etrafında oluşmuştur!

Tabii ki Rosa gibi erkek dünyasının kaplanlarıyla boğuşup önlere fırlamış bir kadında bu tür kadınsılıklar düşünülemezdi. Ta ki Rosa Luxemburg'un "Sevgiliye Mektuplar" adlı kitabı bu alışılmış Rosa imajını zorlayıncaya kadar. Bu mektuplar kafalarda sorular uyandırdı. Sosyalist mücadelede katıksız devrimci Rosa özel hayatında geleneksel bir kadın mıydı yoksa? Hani o "kadın-kadın"lardan. Evlilik ve çocuk isteği, "mutlak aşk" anlayışı ve sevgilisini bıktıracak kadar çok tekrarladığı duygusal talepleriyle. Dünya işçi sınıfının kendi iktidarını kurması yolunda verdiği soğukkanlı ve disiplinli mücadeledeki Rosa'ya taban tabana zıt, fevr -melodramatik bir yaratık portresi çizmiyor muydu bu mektuplar?

Muhtemelen. Bazı sosyalistlere göre Rosa'nın çelişkisi de buydu. Siyasal hayatında bir "erkek-kadın" olarak erkeklerin yöntemlerini kullanarak mücadele ediyor, özel hayatında ise kadınlığının taşıdığı tüm zaafları açıkça sergiliyor fazla sorgulamadan, eleştirmeden. Çocuk ve aile özlemlerini, düzenli güzel bir ev isteğini hiç saklamadan. Siyasal önermeleri ile kişisel ve duygusal talepleri arasında bir çelişki olduğu endişesini de adeta hiç taşımadan.

Bu ilginç ikili yapıydı belki Rosa'nın kadın sorunlarıyla doğrudan ilgilenmesini engelleyen. O görevi yakın arkadaşı Clara Zetkin üstlenmişti. Kendisi ise erkeklerin dünyasında erkeklerle birlikte diğer erkeklere karşı mücadele edecek, evinde de Leo' suna kadınlığını -olduğu şekliyle kadınlığını- kabul ettirmeye çalışacaktı.

Margaretha, Rosa ile ilgili yazına baktığında ilk bu çelişkili tabloyu gördü. Siyasette erkek, evde kadın bir Rosa. Bu bölünmüşlük gerçek mi acaba diye sordu kendisine. Bir kişilik bu kadar kesin hatlarla ikiye ayrılabilir miydi? Özel ile toplumsal yaşamı ayıran çizgiler bu denli kalın ve geçilmez miydi? Margaretha tam ikna olmamıştı. Bir de kendisi baktı Rosa'ya. Kendi bakışıyla baktı. Farklı bir Rosa gördü. Ve bu Rosa'yı canlandırdı ekranda Barbara Sukowa ile birlikte.

Margaretha'nın Rosa'sı ne "erkek-kadın" ne de "kadın-kadın". Sadece KADIN. Çünkü Margaretha'ya göre bölünmüşlüğü yaratan, çelişkileri kesin bölünmeler gibi gösteren, kadına bakışta, kadını değerlendirişteki yerleşmiş kalıplar. Yoksa kadının kendisinde değil bu bölünmüşlük. Kadın bir bütün. Duyguları, tepkileri davranışları erkekten farklılıklar gösteren bir bütün.

İşte filmdeki Rosa da öyle. Kadınlara yakıştırılan duygusallıkları sadece özel hayatında değil siyasal mücadelesinde de döküyor ortaya. Üstelik aynı dozda. Siyasal kavgasındaki kararlılık ve ödünsüzlüğünün aynısını sevgilisine karşı sürdürdüğü mücadelede de görüyoruz.

Safkan devrimci Rosa, safkan kadınsı da aynı zamanda sosyalizm için mücadelesinde. Leo'ya olduğu kadar yoldaşlarına karşı da duygusal, ateşli ve talepkâr. Leo'nun ihanetini nasıl affetmiyorsa, siyasi korkaklık ve dönekliklere de aynı şiddette tepki gösteriyor. Savaş lehine oy kullanan partililere duyduğu öfke sevgilisinin tutarsızlıklarına duyduğu kızgınlıkla aynı kaynaktan fışkırıyor. Bu kaynaktır ki siyasi görüşleri uyuşmadığı için Bernstein'in dans teklifini reddetmesine yolaçıyor. Çünkü dans da aynı siyaset gibi paylaşıldığı zaman mümkün Rosa için.

Kısacası, Margaretha filminde, Alman işçi sınıfı hareketinin merkezine bir duygu fırtınası oturtmuş. Aşk, mutlak sadakat, ödünsüz ve sürekli mücadele, ışığı sönmeyen umut, sosyalizm heyecanıyla örülmüş talep ve beklentiler kasırgası.

Filmde Rosa'nın siyasal mücadelesinin hikayesi ile Leo'yla yaşadığı gönül hikayesi içiçe örülmüş, yanyana ya da paralel değil. Birinden diğerine geçişte Rosa'nın pek de değişmediğini görüyoruz böylece. Rosa'nın hayatının -kişisel ve siyasal diye- iki ayrı bölüm halinde incelenmesinde ortaya çıkan ikili yapının tersine, bunda Rosa'nın düşünce ve davranışlarındaki tutarlılık ve süreklilik çekiyor dikkati.

Anne olma arzusuyla, sosyalizmin önderleri arasında yer alma isteği arasında bir çelişki, bir imkansızlık görmüyor hissetmiyor Rosa. İkisini de birlikte ve aynı yoğunlukta istiyor.

Kısacası Rosa için siyaset yaşamın ortasında; aşktan, güzelliklerden, zevk ve hayallerden koparılamaz bir alan. Belki de Rosa'nın siyaset esnasındaki gücü de bu tavrından kaynaklanıyor. Özel hayatından, siyasetin içine kadar taşıdığı kadınlık yoğunluğundan.

Margaretha ile Rosa 70 yıl sonra bu noktada buluştu. Daha önce buluşmaları mümkün değildi. Çünkü kadın hareketinin çeşitli evrimlerden geçmesi gerekiyordu. Margaretha'nın Rosa'ya bugünkü bakışıyla bakabilmesi için.

Feministler ilk başta aileyi, çocuğu, duygusallığı, aşkı kadın zaafları olarak niteleyerek kadının ezilmesinin başlıca unsurları sayıp tümüyle reddettiler. Bu, kadının sadece aile içinde varolmasına ve tanımlanmasına izin veren yerleşik değerler sistemini sarsmak için gerekli bir başkaldırıydı. Halen de geçerliliğini temelde koruyan bir tez. Ancak feminist hareketin doğrudan ya da dolaylı etkileri sonucu kadınların kendilerine olan güvenleri arttı. En azından bağımsız kadın hareketinin köklü bir geçmişe sahip olduğu, yoğun feminist mücadele verilmiş toplumlarda. Başkaldırı süreci bir yandan yaşanmaya devam etse de kadınların bir bölümü isyanın ötesine

Bir Başka Kadın değil aşağıdaki portre.

Ürke ürke çağırdı Betül Ablasını. Usulca açtı odanın kapısını, çekingenlikle karışık bir gururla baktı Betül ablanın yüzüne... Endişe yüklü bir gurur, kıvançtan yoksun ama titrek bir umut taşıyan bakışlarla...

Betül Abla onu sinamaya götürmeye gelmişti. 2 gün önce geleceğini bildirdiğinden bu yana hazırlanıyordu bu önemli olay için. Yıkanmış, saçlarını sarmıştı. Hiç giyilmeden eskimiş bir bluzla eteği bavuldan çıkarıp ütülemiş, itinayla asmıştı. Betül Ablanın "ne şıksın" demesi güven verecekti ona, umutlarını pekiştirecekti. 3 yıl önce alıp giymeye ancak şimdi fırsat bulduğu turuncu mantoyu da temizleyip hazırlamıştı. Yeşil, leopar yakalı olanı daha güzeldi ama onu bulamıyordu. Bir yıl olmuştu yurda döneli çalıştığı ülkeden; evi ancak yerleştirmiş ama bavullarının bazılarını açmamıştı henüz. Bugüne kadar gerekmemişti de yeşil manto. Tüm takımları yeniydi, sığdırmak zor olmuştu bu eve. Bazı odalara 2 takım birden sıkıştırmak zorunda kalmış, bu yüzden de yatak takımı henüz açılamamıştı. Ambalajında duruyordu öylece. O da bir yıldır oturma odasındaki kanepede yatıyordu. Ama olsun, yatak takımı vardı ya artık. Pembe örtüsünü şimdi kullanmak istemiyordu. Yemek ve salon takımları ve de tüm elektronik aletler ona bir talip sağlayacaktı muhakkak. Pembe örtüyü kullanırdı o zaman. O yabancı kentte, her öğle tatilinde çıkıp ucuz bulduğu tüm gereçleri satın almıştı. Ama pembe örtü için tüm bir Cumartesi gününü harcamıştı. Çay fincanları, yemek takımları, çeşit çeşit kâse ve biblolar dizilmişti büfesine. Halıların bir kısmı henüz açılmamıştı ama yayılanlar arttırıyordu takımların görkemini. Duvar kağıtlarını bile oradan getirmiş, en yaldızlılarını seçmişti. Orta duvardaki kocaman panoda da küçücük ördekler yüzüyordu parlak bir gölde.

"Kağıdın mı yetmedi? " diye sordu Betül Abla.

Artık bu eve yerleşmek isteyen biri çıkardı muhakkak. Çok seçici olmaya gerek yoktu. Yeter ki eşyalarının ve biraz da onun kıymetini bilsin! "Şimdi artık daha kolay olur herşey, değil mi? " diye sordu Betül Ablaya. Yüreklendirilmek istiyordu. Eskisi gibi değildi artık durum. Ablasının iki çocuğuna bakmak zorunda olduğu, hiçbir şeyi olmadığı gençlik günlerindeki gibi değildi. Evet genç te değildi artık ama 20 yıllık emeğinin karşılığıyla aldıkları onu cazip kılardı münasip bir talibe. Evi donanmıştı fakat eşyalar üzerine yıkılacak gibiydi. Yepyeni ve pırıl pırıl olmaları odaların aydınlığını boğmalarını engellemiyordu. Oysa o, geriye kalan yaşamının ışıklanması için tüm umutlarını onlara bağlamıştı. Bu takımlara sahip olmak isteyen biri onu da sahiplenecekti elbette. Onun da bir sahibi olacaktı artık. Eşyaları arasında koşuşturup Betül Ablasına herşeyini göstermeye çalışırken oraya buraya çarpıyor, bir takımdan ötekine savruluyordu; gene de umut verici bir itilip kakılmaydı bu. Bir başka tür itilip kakılmaya yol açacak olsa bile onu, birisinin bu evin hanımı yapmasını sağlayacaktı muhakkak bu takımlar.

"Peki ama bunca eşyanın ağırlığından nasıl kurtulacak bu boğucu alan" diye dertlendi Betül Abla kendi kendine. "Ya gittikçe onun üzerine abanıp, ezip, esir alıp, evden hiç çıkmayan bir böceğe dönüştürürlerse! " Ne yap-

mıştı acaba döndüğünden beri? Ne tür bir çevre edinmişti kendine? Uğraşı var mıydı; Nelerle var ediyordu kendini? Kimleri çağırıp gösterebilecekti bunca değerli kazanımını? "

Gençliğinin, son 20 yılının tüm ürünü buydu işte. Geldi geleli çıkmamıştı evden. Bunları yerleştirmek, derleyip toplamak, parlatıp temizlemek tek uğraşı olmuştu. Ancak yerleşmişti, nihayet istediği gibi düzenlenmişti herşey. İşte bu yüzden başka birşey yapmamış, hiçbir yere gitmemişti.

"Yalnız" dedi ürkek bir heyecanla, "bu kadar da değil, bakın size daha neler göstereceğim... "

Kapı tavanlara kadar kolilerle dolu bir odaya açılıyordu. Hiç açılmamış koliler. İrili ufaklı, rengârenk ama tozlu, kimisi örselenmiş, kimisi dipdiri, üst üste, yan yana bir koli dağı. Oda bayat bayat kokuyordu. O renk renk koliler hiç de neşe saçmıyor, umut dalgaları yaymıyordu etrafa. Cansız, sahipsiz, işlevsiz ve hedefsiz öylece duruyorlardı. Kendilerini sahiplenecek, kullanacak birisinin çıkmasını bekliyorlardı orada... Tıpkı, onun gibi...

NURAL YASİN

OĞLAN ÇOCUK ANNESİ OLMAK

Hacer Ansal

Biz kadınlar 'ikinci cins' olarak ezildiğimiz, baskı altında tutulduğumuz, aşağılandığımız, erkek egemen bir toplumda yaşıyoruz. Fakat biliyoruz ki bu ezilmişliğimiz, biyolojik cinsiyetimiz dışında, toplumda yerleşik cinsiyetçi değerler çerçevesinde bireylerin cinslerine göre nasıl davranmaları, düşünmeleri gerektiği konusunda koşullanmaları ile ortaya çıkıyor asıl. Toplumsal cinsiyet diyoruz buna ve biliyoruz ki, **aile** çocuklara toplumsal cinsiyetlerinin benimsetildiği ilk ve temel kurumdur. Babanın dışarıda çalışıp ekmek parası kazandığı ve aileyi yönettiği, annenin ise ev işlerini yapıp çocuk yetiştirdiği model çekirdek aile, çocukların kız ve erkek olarak belirli davranış biçimlerine yönelmelerinde merkezi bir role sahip. Babaların genellikle çocuk yetiştirme işiyle çok fazla ilgilenmediği bilinen bir gerçek olduğuna göre, annelerin toplumda egemen erkek kültürünü çocuklara aktarmak ve benimsetmek açısından konumları çok önemli.

Annelerin bu konuda toplumdaki tek kaynak olmadıkları açık. Akrabalardan eğitim sistemine, diğer çocuklardan öğretmenlere, kitaplardan filmlere, gazetelerden reklâmlara uzanan çeşitli kaynaklar, çocukların cinsiyetçi değerler edinmeleri konusunda etkinlik yarışı içindeler. Fakat yine de, erkek egemen bir topluma yeni bireyler yetiştirmekle birinci derecede sorumlu olan kişiler annelerdir kanımca. Bu yazıda cinsiyetçi bir toplumda bu sorumluluğu duyarak erkek çocuk yetiştirmeye çalışan feminist bir anne olarak, bazı duygu ve düşüncelerimi, çelişki ve sorunlarımı -gelişigüzel de olsa- paylaşmak istiyorum sizlerle.

Kızım olmadığı için erkek egemen bir toplumda kız çocuk yetiştirmenin zorluklarını tam olarak bilemiyorum. Ama uzaktan bakınca, anne-kız bu kültüre birlikte, güç birliği yaparak karşı çıkabilirler; anne kızına mevcut toplumsal cinsiyetçi kalıplara cesurca karşı çıkmanın kendisine neler kazandırabileceğinin bilincini kolayca verebilir ve güçlüklere de beraberce göğüs gerebilir gibi geliyor bana. Halbuki erkek çocuk anneleri oğullarına **kaybetmeyi** öğretmekle işe başlamak zorundalar. Toplumda oğullarına su-

nulan güçlü konumu, ayrıcalığı, karşı cinse karşı üstünlüğü reddetmenin gerekliliğini öğretmek durumundalar.

Güç olmakla birlikte zorunlu bir şey bu. Çünkü anneler olarak bu topluma kendi ezilmişliğimizi besleyen, yeniden üreten bireyler yetiştiriyor olmanın sorumluluğunu yüklenmemiz ve buna karşı bilinçli bir mücadele vermemiz gerekiyor. Eğer erkek kültürünü sağlıksız ve baskıcı buluyorsak, oğullarımızın bu kültür ile yoğrulmalarına ve bu kültürün -dolayısıyla kendi ezilmişliğimizin- bir parçası haline gelmelerine karşı koymalıyız. Toplumda yerleşik kadın ve erkek cinsiyet rollerini, davranış ve düşünüş biçimlerini değiştirmeye çalısıyorsak, buna en yakın çevremizden ve kendi çocuklarımızdan başlamamız gerekmez mi?

Oğlumuzu daha farklı bir şekilde yetiştirmeye çalışmanın bir başka gerekliliği de toplumda 'tipik erkek' özelliklerine baktığımızda ortaya çıkıyor. Kabaca şunları sayabiliriz "tipik erkek" özellikleri olarak: Kadınların kendilerine hizmet etmek için varolduğunu düşünen, onları ezen, benmerkezci, bencil duygularını tanımayı/yaşamayı bilemeyen ve onları dışa vuramayan (hatta bunu bir zayıflık olarak gören), iç dünyası, duyarlılıkları fazla gelişmemiş, pratik yaşamda kendi kendine yetemeyen, inatçı, rekabetçi, saldırgan, hem fiziksel hem statü olarak güç meraklısı olmak... Oğullarının böyle 'tipik erkek' özellikleri ve -bence sağlıksız kişilikler edinmelerini arzu etmeyen anneler olarak, 'erkek' kültürün çeşitli kaynaklardan çocuklarımıza ulaşan mesajlarına karşı bilinçli bir mücadele vermek zorundayız.

Çeşitli toplumsal kalıpları sorgulamamızı gerektiren bu mücadele, bir yandan da annelik kurumunu yeniden değerlendirmemizi kaçınılmaz kılıyor. Örneğin tipik/ideal bir anne olarak kendimizi tamemen oğlumuzun hizmetine adamakla, onun ev işlerinde beceriksiz kalmasından öte, daha küçükten kadınların bu iş için yaratıldığı fikrini aşılayıp bütün hayatı boyunca da annesi gibi kendisine severek, hiç şikayet etmeden hizmet edecek -ona ait bir kadın aramalarına neden olmuyor muyuz acaba?

Anne olarak adanmışlığımız, kadın olarak ezilmişliğimizin temellerini atmıyor mu? Öyle ise çocuklarımızın tamamen annelik kurumuna teslim olmamış, bunu bilinçli olarak reddetmiş bir anneye sahip olmaları, toplumun böyle annelere aşılamaya çalıştığı suçluluk, yetersizlik, eksiklik gibi duygulara rağmen onların gelişimlerini çok daha olumlu bir yönde etkilemez mi?

Anneler olarak erkeklerin gelişme süreçlerini etkilemede büyük bir fırsata sahibiz. Fakat pek çoğumuz oğlumuzun yerleşik erkeklik rolünü, davranış ve düşünce biçimlerini benimsemesi karşısında aktif bir tavır almaktan da kaçınıyoruz. Cinsiyetçi ideolojiyi, 'erkek ' kültürünü tamamen benimsememiş bir erkek çocuk yetiştirmek bir yandan da ürkütüyor bizi. Feminist bir anne için son derece çelişik bir durum bu. Fakat diğer erkek çocuklar gibi davranmayan -örneğin, şiddet gösterisinde bulunmayan, küfretmeyi sevmeyen, kız arkadaşlarına eşit ve saygılı davranan- oğlumuzun saldırıya uğradığını, hırpalandığını nasıl görmezden geliriz? Farklı bir erkek çocuk olarak diğerleri tarafından dışlanacağından, yalnızlık ve acı çekmeye itileceğinden korkmamak mümkün mü? Yoksa tüm 'erkek' davranışlarını ve cinsel seçimini reddedip bir eşcinsel olarak toplumumuzda ne yazık ki

tüm eşcinsellerin maruz kaldıkları baskılara ve aşağılanmalara katlanacakları düşüncesi mi bizi dehşete düşürüp engelleyen?

Tüm bu korkular, kaygılar- tam bilincimize çıkarmamış da olsakbizi çok kesin bir tavır almaktan alıkoyuyor. Peki, oğullarımızın topluma kendilerini kabul ettirebilmeleri, yabancılaşmamaları ve dışlanmamaları için "erkek değerleri"nin ne kadarını benimsemelerine göz yumacağız? Var mı böyle bir ölçü? Fakat toplumdaki yerleşik cinsiyetçi ideoloji böyle bir ölçü tutturmaya zorluyor bizi. Oğlumuzu iç dünyası gelişkin, yerleşik cinsiyetçi işbölümünü reddedebilen, evişlerini bir kadın becerisiyle yapabilen, kadınları gerçekten eşiti görebilen, feminist duyarlılıklar taşıyan renkli bir kişilik edinmesini sağlamaya çalışırken, bu özelliklerinden dolayı toplumun onu ezmemesi ve yalnızlığa itmemesi için ince bir denge tutturmak gerekiyor. Bu dengeyi koruyabilmelerinde onlara yardımcı olacak en önemli şeyin ise, küçük yaşlardan kendilerine kadınların toplumda nasıl ezildiğini ve cinsiyetçi kültürün yanlışlarını anlatarak feminist bir bilinç kazandırmak olduğuna inanıyorum. Böyle bir bilinçle kendi konumlarını, özelliklerini cinsiyetçi değerler taşıyanlara karşı rahatlıkla savunabilecekler ve güvensizliklere düşmeyeceklerdir.

Aslında mevcut toplumda farklı yetişmiş erkek çocuklara pek sık rastlanmayan, dolayısıyla bu tür çocukların tek ve yalnız kaldıkları bir denge geçerli. Kadın hareketinin gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte, cinsiyetçiliğe karşı erkek çocuklar da sayıca artacak, aralarında bir dayanışma kurabilecekler ve böylece de "erkek kültürü"ne hiç taviz vermemiz gerekmeyecek diye düşünüyor ve umuyorum. Bu da herşeyden önce biz annelerin elinde.

Hep birlikte vereceğimiz güçlü bir mücadele ile kendi ezilmişliğimizi yeniden üretmeyi durdurabileceğimize, "erkek olmayan erkekler" yetiştirebileceğimize inanıyorum.

geçmeye çalıştı. Erkek dünyasında kendilerini var edebilmek için neden kendilerini erkeklerden ayıran ve bu nedenle de küçümsenen özelliklerinden tamamen sıyrılmak zorundaydılar? Kadın kimliğini oluşturan bu özellikler, neden kadınlar ailenin dışında, toplumsal platformda boy göstermeye kalkıştıklarında "kadınlara has zayıflıklar" olarak karşılarına çıkıyordu? Peki ya bu zaaflar zaaf değilse diye düşündüler ve kadınsılıklarına bir başka türlü baktılar. Tabii erkeklerin erkekslliklerine de başka gözle baktılar ve erkek dünyasının kuruluğunu, katılığını, gerçekçilik-akılcılık adı altındaki yoksulluğunu farkettiler. Kadınlara asırlardır aile dışında varolmanın yollarını tıkamış olan doğurma yetisinin aslında bir ayrıcalık olduğunu iddia ettiler. Erkekte de bir eksiklik.

Kadınlar şu noktaya geldi: "Biz sadece kendimizi erkek alemine kabul ettirmek istemiyoruz. O alemin kurallarını altüst etmek istiyoruz".

Feminizm ancak bu tartışmaları açtıktan sonradır ki "feministim" demeyen feminist bir kadın, Margaretha Von Trotta, yine feminist olmayan bir başka kadında, Rosa Luxemburg'da feminizmi-yeni şekliyle- yakaladı.

Bu 70 yıl sonra gerçekleşmiş mutlu bir buluşma oldu.